BX
9474
.D88
1899

LIBRARY OF PRINCETON
JUN - 6 2001
THEOLOGICAL SEMINARY

BX9474 .D88 1899
Du Toit, Stefanus Jacobus,
1847-1911.
Drie Formulieren van Eenighe
d

LIBRARY OF PRINCETON
SEP 1 2000
THEOLOGICAL SEMINARY

De Drie Formulieren van Eenigheid,

MET DE KERKORDE,

GELIJK DIE VOOR DE GEREFORMEERDE KERKEN ZIJN VASTGESTELD

IN HAAR LAATSTGEHOUDEN NATIONALE SYNODE.

VOOR KERKELIJK EN HUISELIJK GEBRUIK UITGEGEVEN

DOOR

DS. S. J. DU TOIT.

LIBRARY OF PRINCETON
SEP 1 2000
THEOLOGICAL SEMINARY

PAARL:
D. F. DU TOIT EN CO., BEPERKT, DRUKKERS.
1899

✱ VOORREDE. ✱

In een onzer meest bevoorrechte en bearbeide gemeenten naar 't uiterlijke geoordeeld, bestaat de gewoonte dat de Leeraar bij de belijdenis aan elk jong lidmaat een boekske, met inschrift, tot aandenken overhandigt. Bij zekere gelegenheid opperde een der Kerkeraadsleden het denkbeeld, of de Formulieren van Eenigheid niet het geschiktste boekske ware om bij zulk eene gelegenheid den jongen lidmaten der gemeente ten geschenke aan te bieden. Daarop vroeg een der ouderlingen: wat dat dan toch voor een boek ware? of het wel een goed boek is?

Ziedaar aanleiding en doel dezer uitgave onzer Belijdenisschriften in een handig en goedkoop boekje.

Dit boekje is vooreerst voor Predikanten en Kerkeraden. Geen Kerkeraadslid behoort zonder de Geloofsbelijdenis onzer Kerk te zijn. En het ware wenschelijk dat de voorgangers der gemeenten ook hier, gelijk bij de Gereformeerde gemeenten in Holland, hunne gehechtheid aan onze Kerkleer hernieuwen en verklaren door in elke gemeente daartoe een examplaar af te zonderen en te onderteekenen door de ouderlingen ook desverlangd door de diakenen) die in kerkedienst treden. Daartoe is voorziening gemaakt in deze uitgave. En die ledige lijnen, wachtende op de naamteekeningen, worden spoedig opgevuld, of blijven anders tot een getuigenis open staan!

Maar zulk een handige uitgave behoort ook in elke studeerkamer en op elken preekstoel eene eereplaats te hebben, en—gebruikt te worden.

Maar vooral—in vele gemeenten bestaat de gewoonte, aan jonge lidmaten bij gelegenheid der aflegging hunner geloofsbelijdenis een boekje of bijbeltje ten geschenke aan te bieden. Welnu, wat kan men gevoegelijker daartoe gebruiken dan de Belijdenisschriften onzer Kerk?

Moge spoedig de gewoonte algemeen worden dit kostbaar kleinood aan elken nieuwen belijder te schenken! Ook daartoe is een dubbele vorm achter het titelblad gelaten: 1) ter onderteeking door den jongen belijder en 2) ter onderteekening van den leeraar, ouderling, of ouder, of eenig ander die zulk een geschenk geeft ter aandenking.

Ook voor School en Catechizatie wordt onze Kerkleer hier nu weer aangeboden in eene bruikbare en goedkoope uitgave.

Indien ooit, is het nu de tijd dat wij terugkeeren tot de oude paden (Jerm. 6: 16), en ons te meer houden aan hetgeen van ons gehoord is, opdat wij niet te eeniger tijd doorvloeien (Hebr. 2: 1), ja te strijden voor het geloof (de geloofsleer, eenmaal den heiligen overgeleverd (Judas vs. 3).

Wat nu de uitgave zelve betreft hebben wij ons bediend van die bezorgd door Prof. Kuyper. De *Belijdenis* is afgedrukt naar de officiëele uitgave, te Dordrecht in 1619 bij Francois Borsaler op last der Synode-Nationaal uitgegeven. Van den *Heidelbergschen Catechismus* is de tekst gevolgd die tijdens de Synode-Nationaal in publiek gebruik was. De *Canones* zijn afgedrukt naar den officiëelen tekst, die op last van de Synode-Nationaal in 1619, bij Isaäc Janszoon *Canin*, het licht zag.

Wat het *Gezag* dezer Formulieren betreft laten wij Dr. Kuyper spreken:

"Dat men toch ophoude het voor te stellen, alsof de gereformeerde Kerken haar Formulieren ooit in eenige de minste waardij *naast het Woord van God* hadden gesteld.

"Velen meenen dat, en pleiten dan tegen de Gereformeerden op wat zij noemen: de *Heilige Schrift*.

"Dit nu ga niet zoo voort.

Immers wie de Gereformeerden met dát wapen bestrijdt, strijdt niet edel.

"De strijd toch staat niet *zóó*, alsof ozne tegenstanders voor de H. Schrift en wij voor de Formulieren zouden roepen. Daar denkt geen onzer aan.

"Neen, maar *dit* is de stand van het geschil

"Als die Schrift voor ons ligt, vraagt Filippus ons: *Verstaat gij ook wat gij leest?* En op die vraag nu antwoorden de Gereformeerden met te zeggen: 'Wij verstaan die H. Schrift in den zin waarin de gezuiverde Kerk aller eeuwen die verstond, *en dus overeenkomstig de Formulieren*!" terwijl onze tegenstander dan roepen: 'Niet naar luid der Formulieren, maar *naar wij privatelijk en persoonlijk, de H. Schrift opvatten*.'

"Het geschil is dus maar: '*Hoe* zal Gods Woord verstaan worden?"

"Overeenkomstig het oordeel *van de Kerk aller eeuwen*, naar aller vromen getuigenins?

"Of wel: naar *het private gevoelen* van dezen of genen geleerde?

"En in pien strijd nu zeggen wij, en hebben we dat zoo mis?: Dan niet naar iedere private opvatting, maar naar luid het getuigenis van de martelaren aller eeuwen.

En zie, dat getuigenis nu, en dat alleen, wil onze gereformeerde Kerk in haar drie prachtige Formulieren beleden zien door opzieners en leden.

"Brenge de Heere ons daartoe!"

Moge dit boekske zijn weg vinden tot elk studeervertrek, elken kansel, elke Catechizatiekamer, elk huisgezin, ja elk hart in onze Gereformeerde Kerken in Zuid Afrika.

S. J. du Toit.

Paarl, 18 Dec. 1895

VERKLARING VAN KERKERAADSLEDEN.

Met nevensgaande drie Formulieren van Eenigheid, zijnde de Belijdenis, de Catechismus en de Leerregelen van Dordt, betuigen de ondergeteekenden, als Opzieners en Diakenen van de gemeente onzes Heeren Jesu Christi te.., hunne hartelijke instemming.

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

VERKLARING VAN LIDMATEN.

Met nevensgaande drie Formulieren van Eenigheid, zijnde de Belijdenis, de Catechismus en de Leerregelen van Dordt, betuigt de ondergeteekende, bij......................openbare belijdenis en aanneming als lidmaat van de gemeente onzes Heeren Jesu Christi te...hartelijke instemming

Naam..

Plaats..

Datum..

Aan..worden deze Formulieren van Eenigheid geschonken door..bij.................................toetreding tot de gemeente onzes Heeren Jesu Christi te.....................op ...., met de vermaning bij deze leer te volharden.

Naam van Leeraar of Ouder..............................

Plaats en Datum..

BELIJDENISSE DES GELOOFS

DER

GEREFORMEERDE KERKEN IN NEDERLAND,

OVERGEZIEN IN DE SYNODE-NATIONAAL,
LAATST GEHOUDEN TE DORDRECHT, EN UIT LAST DERZELVE
UITGEGEVEN, OM VOORTAAAN IN DE NEDERLANDSCHE KERKEN ALLEEN
VOOR AUTHENTIEK GEHOUDEN TE WORDEN.

HET EERSTE ARTIKEL.

Dat er een eenig God is.

Wij gelooven allen metter harte en belijden met den monde, dat er is een eenig en eenvoudig geestelijk Wezen, 'twelk wij God noemen: eeuwig, onbegrijpelijk, onzienlijk, onveranderlijk, oneindelijk, almachtig: volkomen wijs, rechtvaardig, goed, en eene zeer overvloedige fonteine aller goeden.

II. *Door wat middel God van ons gekend wordt.*

Wij kennen Hem door twee middelen. Ten eerste, door de scheppinge, onderhoudinge en regeeringe der geheele wereld: overmits dezelve voor onze oogen is als een schoon boek, in hetwelk alle schepselen, groote en kleine, gelijk als letteren zijn, die ons de onzienlijke dingen Gods geven te aanschouwen, namelijke *zijne eeuwige Kracht en Goddelijkheid*, als de Apostel Paulus zegt, Rom. 1 : 20 : *Welke dingen alle genoegzaam zijn om de menschen te overtuigen en hun alle onschuld te benemen.* Ten tweede, geeft Hij zich zelven ons nog klaarder en volkomelijker te kennen door zijn heilig en Goddelijk Woord, te weten, zooveel als ons van noode is in dit leven tot zijne eer en de zaligheid der zijnen.

III. *Van 't geschreven Woord Gods.*

Wij belijden, dat *dit Woord Gods niet is gezonden noch voortgebracht door menschelijken wille: maar de heilige mannen Gods hebben gesproken, gedreven zijnde door den Heiligen Geest*, gelijk de heilige Petrus zegt. Daarna heeft God, door eene zonderlinge zorge, die Hij voor ons en onze zaligheid draagt, zijnen knechten, den Profeten en Apostelen, geboden, zijn geopenbaarde Woord bij geschrift te stellen, en Hij zelf heeft met zijn vinger de twee tafelen der Wet geschreven. Hierom noemen wij zulke schriften: heilige en Goddelijke schrifturen.

IV. *Canonieke Boeken der heilige Schrifture.*

Wij vervatten de Heilige Schrifture in twee Boeken, des Ouden en des Nieuwen Testaments, welke zijn Canonieke Boeken, daar niet tegen valt

te zeggen. Deze worden aldus gesteld in de Kerke Gods. De boeken des Ouden Testaments: de vijf boeken van Mozes, te weten, Genesis, Exodus, Leviticus, Numeri, Deuteronomium; het boek Jozua; der Richteren: Ruth; twee boeken Samuëls, en twee boeken der Koningen; twee boeken der Kronieken, genaamd Paralipomenon; het eerste van Ezra; Nehemia; Esther: Job; de Psalmen Davids; drie boeken Salomons, namelijk, de Spreuken, de Prediker en het Hooglied; de vier groote Profeten: Jesaia, Jeremia (met deszelfs Klaagliederen), Ezechiël en Daniël; en voorts de andere twaalf kleine Profeten, namelijk, Hosea, Joël, Amos, Obadja, Jona, Micha, Nahum, [Habakuk], Zefanja, Haggai, Zacharia, Maleachi. Het Nieuwe Testament: de vier Evangelisten: Mattheüs, Markus, Lucas, Johannes; de Handelingen der Apostelen; de veertien brieven van den Apostel Paulus, te weten, tot de Romeinen, twee tot de Korintheren, tot de Galateren, tot de Efeziërs, tot de Filippenzen, tot de Kolossenzen, twee tot de Thessalonicenzen, twee tot Timotheüs, tot Titus, tot Filémon, tot de Hebreën: de zeven brieven der andere Apostelen, te weten, de brief van Jacobus, twee brieven van Petrus, drie van Johannes, de brief van Judas; en de Openbaring des Apostels Johannes.

V. *Waarvan de heilige Schrifture haar aanzien en autoriteit heeft.*

Alle deze Boeken alleen ontvangen wij voor heilig en canoniek, om ons geloof naar dezelve te reguleeren, daarop te gronden en daarmede te bevestigen. En gelooven zonder eenige twijfeling al wat in dezelve begrepen is: en dat niet zoozeer, omdat ze de Kerk aanneemt en voor zoodanige houdt; maar inzonderheid, omdat ons de Heilige Geest getuigenis geeft in onze harten, dat ze van God zijn; dewijl ze ook het bewijs van dien bij zich zelven hebben: gemerkt de blinden zelven tasten kunnen, dat de dingen, die daarin voorzegd zijn, geschieden.

VI. *Onderscheid tusschen de Canonieke en Apocriefe Boeken.*

Wij onderscheiden deze heilige Boeken van de Apocriefen, als daar zijn: het derde en het vierde boek van Ezra; 't boek van Tobias; Judith; 't boek der Wijsheid; Jezus Sirach; Baruch; 'tgene bijgevoegd is tot de historie Esthers; 't gebed der drie mannen in het vuur; de historie van Susanna; van het beeld Bel en van den Draak; het gebed van Manasse; en de twee boeken der Macchabeën. Dewelke de Kerk wel lezen mag en daaruit ook onderwijzingen nemen, voor zooveel als zij overeenkomen met de Canonieke Boeken; maar zij hebben zulk een kracht en vermogen niet, dat men door eenige getuigenis van dien eenig stuk des geloofs of der Christelijke religie moge bevestigen: zoo ver is het van daar, dat ze de autoriteit van de andere heilige Boeken zouden mogen verminderen.

VII. *Volkomenheid der heilige Schrifture om alleen te zijn een regel des geloofs.*

Wij gelooven, dat deze Heilige Schrifture den wille Gods volkomenlijk vervat, en dat al 'tgene de mensch schuldig is te gelooven, om zalig te worden, daarin genoegzaam geleerd wordt. Want overmits de geheele

wijze des dienstes, die God van ons eischt, aldaar in 't lange beschreven is, zoo is 't den menschen, al waren 't zelfs Apostelen, niet geoorloofd, anders te leeren, dan ons nu geleerd is door de heilige Schrifturen; *ja, al ware het ook een Engel uit den Hemel*, gelijk de Apostel Paulus zegt. Want dewijl het verboden is *den Woorde Gods iets toe of iets af te doen*, zoo blijkt daaruit wel, dat de leere deszelven zeer volmaakt en in alle manieren volkomen is. Men mag ook geener menschen schriften, hoe heilig zij geweest zijn, gelijken bij de Goddelijke Schrifturen, noch de gewoonte bij de waarheid Gods (want de waarheid is bovenal), noch de groote menigte, noch de oudheid, noch de successie van tijden of personen noch de conciliën, decreten of besluiten; want *alle menschen zijn uit zich zelven leugenaars en ijdeler dan de ijdelheid zelve.* Daarom verwerpen wij van ganscher harte al wat met dezen onfeilbaren regel niet overeenkomt, gelijk ons de Apostelen geleerd hebben, zeggende: *Beproeft de geesten, of zij uit God zijn.* Desgelijks: *Zoo iemand tot u komt en deze leer niet medebrengt, ontvangt hem in uw huis niet.*

VIII. *Dat God eenig is in Wezen en nochtans in drie Personen onderscheiden.*

Achtervolgende deze waarheid en dit Woord Gods, zoo gelooven wij in een eenigen God, die een eenig Wezen is, in hetwelk zijn drie Personen, in der daad en waarheid en van eeuwigheid onderscheiden naar hunne onmededeelbare eigenschappen, namelijk de Vader en de Zoon en de Heilige Geest. De Vader is de oorzaak, oorsprong en het begin aller dingen, zoowel zienlijke als onzienlijke. De Zoon is het Woord, de Wijsheid en het beeld des Vaders. De Heilige Geest, de eeuwige Kracht en Mogendheid, uitgaande van den Vader en den Zoon. Alzoo nochtans, dat dit onderscheid niet maakt, dat God in drieën gedeeld zij; aangezien dat de Heilige Schrifture ons leert, dat de Vader en de Zoon en de Heilige Geest elk zijne zelfstandigheid heeft, onderscheiden door haar eigenschappen; doch alzoo, dat deze drie Personen maar een eenig God zijn. Zoo is het dan openbaar, dat de Vader niet is de Zoon, en dat de Zoon niet is de Vader, dat ook insgelijks de Heilige Geest niet is noch de Vader, noch de Zoon. Hierentusschen deze Personen, zóó onderscheiden, zijn niet gedeeld, noch ook ondereen vermengd. Want de Vader heeft het vleesch niet aangenomen, noch ook de Heilige Geest, maar alleen de Zoon. De Vader is nooit zonder zijnen Zoon, noch zonder zijnen Heiligen Geest geweest: want zij alle drie van gelijke eeuwigheid zijn in één zelfde Wezen. Daar is noch eerste, noch laatste; want zij zijn alle drie één in waarheid, in mogendheid, in goedheid en barmhartigheid.

IX. *Bewijs des voorgaanden artikels van de drieheid der Personen in eenen God.*

Dit alles weten wij, zoo uit de getuigenissen de Heilige Schrifture, als ook uit hunne werkingen, en voornamelijk uit degenen, die wij in ons gevoelen. De getuigenissen der heilige Schrifturen, die ons leeren deze Heilige Drievuldigheid te gelooven, zijn in vele plaatsen des Ouden Testaments beschreven: welke niet noodig is te tellen, maar alleen met

onderscheid of oordeel uit te kiezen. In Genesis, cap. 1 : 26, 27, zegt God : *Laat ons menschen maken, naar onzen beelde en naar onze gelijkenisse, enz. Zoo schiep dan God den mensch naar zijne beelde, man en wijf schiep Hij ze.* Desgelijks Gen. 3 : 22 : *Ziet, Adam is geworden gelijk een van ons.* Daaruit blijkt, dat er meer dan één Persoon in de Godheid is, als Hij zegt : Laat *ons* menschen maken, *naar onzen beelde ;* en wijst daarna de eenigheid aan, als Hij zegt : *God schiep.* 't Is wel waar, dat Hij niet zegt, hoeveel Personen dat er zijn ; maar 'tgene voor ons wat duister is in het Oude Testament, dat is zeer klaar in het Nieuwe. Want als onze Heere gedoopt werd in de Jordaan, zoo is de stemme des Vaders gehoord geweest, zeggende : *Deze is mijn geliefde Zoon;* de Zoon werd gezien in 't water, en de Heilige Geest openbaarde zich in de gedaante van eene duive. Ook mede is in den Doop aller geloovigen deze forme ingesteld van Christus : *Doopt alle volken in den naam des Vaders en des Zoons en des Heiligen Geestes.* In het Evangelium van Lucas spreekt de engel Gabriël tot Maria, de moeder des Heeren, aldus : *De Heilige Geest zal over u komen, en de kracht des Allerhoogsten zal u overschaduwen; en daarom ook dat Heilige, dat uit u zal geboren worden, zal Gods Zoon genaamd worden.* Desgelijks : *De genade onzes Heeren Jezu Christi, en de liefde Gods, en de gemeenschap des Heiligen Geestes zij met u. Daar zijn drie, die getuigen in den hemel, de Vader, het Woord en de Heilige Geest, en deze drie zijn één.*—In alle deze plaatsen wordt ons ten volle geleerd, dat er drie Personen zijn in een eenig Goddelijk Wezen. En hoewel deze leer de menschelijke verstanden verre te boven gaat, nochtans gelooven wij die nu door het Woord, verwachtende totdat wij de volkomene kennisse en vrucht van dien genieten zullen in den hemel. Voorts staan ook aan te merken de bijzondere ambten en werkingen dezer drie Personen t' ons waart. De Vader is genaamd onze Schepper door zijne kracht : de Zoon is onze Zaligmaker en Verlosser door zijn bloed ; de Heilige Geest is onze Heiligmaker door zijne woning in onze harten. Deze leer van de Heilige Drievuldigheid is altijd beweerd en onderhouden geweest bij de ware Kerk, van de tijden der Apostelen af tot nu toe, tegen de Joden, Mahumetisten en eenige valsche Christenen en ketteren, als Marcion, Manes, Praxeas, Sabellius, Samosatenus, Arius, en andere diergelijken, die met goed recht van de heilige vaders zijn veroordeeld geweest. Overzulks nemen wij in dit stuk gaarne aan de drie geloofssommen, namelijk der Apostelen, van Nicea, en van Athanasius ; insgelijks 'tgene daarvan door de ouden in gelijkvormigheid van dien besloten is.

X. *Dat Jezus Christus waarachtig en eeuwig God is.*

Wij gelooven, dat Jezus Christus naar zijne Goddelijke natuur de eeniggeborene Zone Gods is, van eeuwigheid geboren : niet gemaakt, noch geschapen (want alzoo zou Hij een schepsel zijn); maar éénswezens met den Vader, mede-eeuwig ; het uitgedrukte beeld der zelfstandigheid des Vaders en de glans zijner heerlijkheid, Hem in alles gelijk zijnde. Dewelke is Gods Zone, niet alleen van dien tijd af, dat Hij onze natuur heeft aangenomen, maar van alle eeuwigheid, gelijk ons deze getuigenissen leeren, wanneer ze met malkanderen vergeleken worden :

Mozes zegt, dat God de wereld heeft geschapen, en de heilige Johannes zegt, dat alle dingen zijn geschapen door dat Woord, hetwelk hij God noemt; de Apostel zegt, dat God de eeuwen door zijnen Zoon gemaakt heeft; desgelijks, dat God alle dingen door Jezus Christus geschapen heeft; zoo moet dan degene, die genaamd wordt God, het Woord, de Zoon en Jezus Christus, toen al geweest zijn, als alle dingen door Hem geschapen werden. En daarom zegt de profeet Micha: *Zijne uitgangen zijn van ouds, van de dagen der eeuwigheid.* En de Apostel: *Hij is zonder begin der dagen en zonder einde des levens.* Zoo is Hij dan de ware, eeuwige God, die Almachtige, denwelken wij aanroepen, aanbidden en dienen.

XI. *Dat de heilige Geest waarachtig en eeuwig God is.*

Wij gelooven en belijden ook, dat de Heilige Geest van eeuwigheid van den Vader en den Zoon uitgaat; niet zijnde gemaakt, noch geschapen, noch ook geboren, maar alleen van beiden uitgaande; welke in orde is de derde Persoon der Drievuldigheid, éénszelvigen Wezens, Majesteit en Heerlijkheid met den Vader en den Zone; zijnde waarachtig en eeuwig God, gelijk ons de Heilige Schriften leeren.

XII. *Van de scheppinge aller dingen en met name der Engelen.*

Wij gelooven, dat de Vader door zijn Woord, dat is door zijnen Zoon, den hemel, de aarde en alle schepselen uit niet heeft geschapen, als het Hem heeft goed gedacht, een iegelijk schepsel zijn wezen, gestalte en gedaante, en verscheidene ambten gevende, om zijnen Schepper te dienen. Dat Hij ze ook nu alle onderhoudt en regeert naar zijne eeuwige voorzienigheid en door zijne oneindelijke kracht, om den mensch te dienen, ten einde dat de mensch zijnen God dienen. Hij heeft ook de engelen goed geschapen, om zijne zendboden te zijn, en zijne uitverkorenen te dienen: van welke sommigen van die uitnemendheid, in welke hen God geschapen had, in 't eeuwig verderf vervallen, en de anderen zijn door de genade Gods in hunnen eersten staat volhardig en staande gebleven. De duivelen en booze geesten zijn alzoo verdorven, dat zij vijanden Gods en alles goeds zijn; naar al hun vermogen als moordenaars loerende op de Kerke en een ieder lidmaat van die, om alles te verderven en te verwoesten door hunne bedriegerijen; en zijn daarom door hunne eigene boosheid veroordeeld tot de eeuwige verdoemenisse, dagelijks verwachtende hunne schrikkelijke pijnigingen. Zoo verwerpen en verfoeien wij dan hierover de dwaling der Sadduceën, welke loochenen, dat er geesten en engelen zijn, en ook de dwaling der Manicheën, die zeggen, dat de duivelen hunnen oorsprong uit zichzelven hebben, zijnde uit hunne eigene nature kwaad, zonder dat zij verdorven zijn geworden.

XIII. *Van de Voorzienigheid Gods en Regeering aller dingen.*

Wij gelooven, dat die goede God, nadat Hij alle dingen geschapen had, dezelve niet heeft laten varen, noch den gevalle ofte der fortuine overgegeven, maar stiert en regeert ze alzoo naar zijnen heiligen wille, dat in deze wereld niets geschiedt zonder zijne ordinantie, hoewel nochtans

God noch auteur is, noch schuld heeft van de zonde, die daar geschiedt; want zijne macht en goedheid is zoo groot en onbegrijpelijk, dat Hij zeer wel en rechtvaardiglijk zijn werk beschikt en doet, wanneer ook de duivelen en goddeloozen onrechtvaardiglijk handelen. En aangaande 'tgene Hij doet boven het begrip des menschelijken verstands, hetzelve willen wij niet curieuselijk onderzoeken, meer dan ons begrip verdragen kan: maar wij aanbidden met alle ootmoedigheid en eerbiedinge de rechtvaardige oordeelen Gods, die ons verborgen zijn, ons tevreden houdende, dat wij leerjongens Christi zijn, om alleen te leeren 'tgene Hij ons aanwijst in zijn Woord, zonder deze palen te overtreden. Deze leeringe geeft ons eenen onuitsprekelijken troost, als wij door dezelve geleerd worden, dat ons niets bij geval overkomen kan, maar door de beschikkinge onzes goedertieren hemelschen Vaders, die voor ons waakt met eene vaderlijke zorge, houdende alle schepselen onder zijn geweld, alzoo dat *niet een haar van ons hoofd* (*want die alle geteld zijn*), *ook niet één vogelken op de aarde vallen kan, zonder den wil onzes Vaders.* Waarop wij ons verlaten, wetende, dat Hij de duivelen in den toom houdt en alle onze vijanden, die ons, zonder zijne toelatinge en wille, niet beschadigen kunnen,. En hierover verwerpen wij de verdoemelijke dwaling der Epicureën, dewelke zeggen, dat zich God nergens mede bemoeit, en laat alle dingen bij gevalle geschieden.

XIV. *Van de schepping en den val des menschen en zijn onvermogen tot het ware goed.*

Wij gelooven, dat God den mensch geschapen heeft van het stof der aarde en heeft hem gemaakt en geformeerd naar zijn beeld en gelijkenisse, goed, rechtvaardig en heilig, kunnende met zijnen wil in alles overeenkomen met den wille Gods. Maar *als hij in eere was, zoo heeft hij het niet verstaan*, noch zijne uitnemendheid erkend, maar heeft zich zelven willens der zonde onderworpen, en overzulks den dood en der vervloekinge, de oore biedende den woorde des duivels. Want het gebod des levens, dat hij ontvangen had, heeft hij overtreden, en heeft zich van God, die zijn ware leven was, door de zonde 1) afgescheiden; hebbende zijne geheele natuur verdorven: waardoor hij zich schuldig gemaakt heeft des lichaamelijken en geestelijken doods. En in alle zijne wegen goddeloos, verkeerd en verdorven geworden zijnde, heeft hij verloren alle zijne uitnemende gaven, die hij van God ontvangen had, en heeft niet anders overig behouden dan kleine overblijfselen derzelve, welke genoegzaam zijn om den mensch alle onschuld te benemen: overmits al het licht, dat in ons is, is in duisternis veranderd, gelijk de Schrift ons leert, zeggende: *Het licht schijnt in de duisternis, en de duisternis heeft het niet begrepen*; alwaar de heilige Johannes de menschen "duisternis" noemt. Daarom verwerpen wij al dat men hiertegen leert van den vrijen wille des menschen, aangezien de mensch niets dan een slaaf der zonden is, en *niets hebben kan, tenzij dat het hem gegeven zij uit den hemel.* Want wie is er, die zich beroemen zal iets goeds te kunnen doen als uit

---

1) De Latynsche tekst heeft: *suo peccato* de officieele Nederduitsche van 1619: *de zonde*.

zich zelven, daar toch Christus zegt : *Niemand kan tot mij komen, tenzij dat de Vader, die mij gezonden heeft, hem trekke ?* Wie zal met zijnen wille voortkomen, die daar verstaat, dat *het bedenken des vleesches is vijandschap tegen God ?* Wie zal van zijne wetenschap spreken, ziende dat *de natuurlijke mensch niet begrijpt de dingen, die des Geestes Gods zijn ?* Kortelijk, wie zal eenige gedachten voorstellen, dewijl hij verstaat, dat *wij niet bekwaam zijn van ons zelven iets te denken als uit onszelven, maar dat onze bekwaamheid uit God is ?* En daarom 'tgene de Apostel zegt behoort met recht vast en zeker gehouden te worden, dat *God in ons werkt het willen en het volbrengen, naar zijn welbehagen.* Want daar is noch verstand, noch wille, den verstande en wille Gods gelijkvormig, of Christus heeft ze in den mensch gewrocht ; 'twelk Hij ons leert, zeggende : *Zonder mij kunt gij niets doen.*

XV. *Van de Erfzonde.*

Wij gelooven, dat door de ongehoorzaamheid Adams de erfzonde uitgebreid is geworden over het gansche menschelijke geslacht, welke is eene verdorvenheid der geheele natuur en een erfelijk gebrek, waarmede de kleine kinderen zelfs besmet zijn in hunner moeders lichaam, en die in den mensch allerlei zonden voortbrengt, zijnde in hem als een wortel derzelve : is daarom zoo leelijk en gruwelijk voor God, dat zij genoegzaam is om het menschelijke geslacht te verdoemen. Zij is ook zelfs door den Doop niet ganschelijk te niete gedaan, noch geheel uitgeroeid, aangezien de zonde daaruit altijd als opwellend water uitspringt, gelijk uit eene onzalige fontein : hoewel zij nochtans den kinderen Gods tot verdoemenisse niet toegerekend, maar door zijne genade en barmhartigheid vergeven wordt ; niet om in de zonde gerust te slapen, maar opdat 't gevoelen dezer verdorvenheid de geloovigen dikwijls zoude doen zuchten, verlangende om van dit lichaam des doods verlost te worden. En hierover verwerpen wij de dwalingen der Pelagianen, die zeggen, dat deze zonde niet anders is dan uit navolging.

XVI. *Van de eeuwige Verkiezinge Gods.*

Wij gelooven, dat 't geheele geslacht Adams door de zonde des eersten menschen in verderfenisse en ondergang zijnde, God zich zelven zoodanig bewezen heeft als Hij is, te weten : barmhartig en rechtvaardig. *Barmhartig*, doordien dat hij uit deze verderfenisse trekt en verlost degenen, die Hij in zijnen eeuwigen en onveranderlijken raad, uit enkele goedertierenheid, uitverkoren heeft in Jezus Christus, onzen Heere, zonder eenige aanmerking hunner werken. *Rechtvaardig*, doordien Hij de anderen laat in hunnen val en verderf, daar zij zich zelven in geworpen hebben.

XVII. *Van de wederoprichtinge des gevallen menschen*

Wij gelooven, dat onze goede God, door zijne wonderlijke wijsheid en goedheid, ziende, dat zich de mensch alzoo in den lichamelijken en geestelijken dood geworpen en geheel ellendig gemaakt had, zichzelven begeven heeft om hem te zoeken, toen hij al bevende voor Hem vlood, en

heeft hem getroost, belovende hem zijnen Zone te geven, *die worden zou van eene vrouw, om het hoofd der slang te vertreden*, en hem gelukzalig te maken.

XVIII. *Van de menschwordinge Jezus Christi.*

Wij belijden dan, dat God de belofte, die Hij den oudvaderen gedaan had door den mond zijner heilige Profeten, volbracht heeft, zendende zijnen eigen, eeniggeboren en eeuwigen Zone in de wereld, ten tijde van Hem bestemd, dewelke eens dienstknechts gestalte aangenomen heeft en den mensche gelijk geworden is, waarachtiglijk aannemende een ware menschelijke nature, met alle hare zwakheden (uitgenomen de zonde), ontvangen zijnde in het lichaam der gelukzalige maagd Maria, door de kracht des Heiligen Geestes, zonder mans toedoen. En heeft niet alleen de menschelijke nature aangenomen, zooveel het lichaam aangaat, maar ook eene ware menschelijke ziele, opdat Hij een ware mensch zoude zijn. Want aangezien de ziel zoowel verloren was als het lichaam, zoo was 't van noode, dat Hij ze beide aanname, om dezelve beide zalig te maken. Daarom belijden wij tegen de ketterij der Wederdooperen, die loochenen, dat Christus menschelijk vleesch van zijne moeder aangenomen heeft), dat *Christus is deelachtig geworden des vleesches en bloeds der kinderen; dat Hij eene vrucht der lendenen Davids is naar den vleesche, geworden uit den zade Davids naar den vleesche; eene vrucht des buiks van Maria; geworden uit de vrouwe; eene spruite Davids; een scheute uit den wortel Isaï's; gesproten uit het geslacht van Juda; afkomstig van de Joden naar den vleesche; uit den zade Abrahams*, aangezien *Hij aangenomen heeft het zaad Abrahams en is zijnen broederen in alles gelijk geworden, uitgenomen de zonde:* alzoo dat Hij in der waarheid *onze Immanuël is, dat is "God met ons."*

XIX. *Van de vereeniginge en het onderscheid der twee naturen Christi in een persoon.*

Wij gelooven, dat door deze ontvangenisse de Persoon des Zoons onafscheidelijk vereenigd en te zamen gevoegd is met de menschelijke natuur; zoodat er niet zijn twee Zonen Gods, noch twee personen, maar twee naturen in eenen eenigen persoon vereenigd, doch elke natuur hare onderscheidene eigenschappen behoudende. Gelijk dan de Goddelijke natuur altijd ongeschapen gebleven is, zonder begin van dagen of einde des levens, vervullende hemel en aarde, alzoo heeft de menschelijke natuur *hare* eigenschappen niet verloren, maar is een schepsel gebleven, hebbende begin van dagen, zijnde een eindige natuur, en behoudende al 'tgene dat een waar lichaam toebehoort. En hoewel Hij derzelve door zijne verrijzenis onsterfelijkheid gegeven heeft, nochtans heeft Hij de waarheid zijner menschelijke natuur niet veranderd, dewijl onze zaligheid en verrijzenisse mede hangen aan de waarheid zijns lichaams. Doch deze twee naturen zijn alzoo te zamen vereenigd in één persoon, dat ze, ook zelfs door zijnen dood, niet gescheiden zijn geweest. Zoo was dan 'tgene Hij stervende in de handen zijns Vaders bevolen heeft een ware menschelijke geest, die uit zijn lichaam scheidde, maar hierentusschen bleef de Goddelijke natuur altijd vereenigd met de menschelijke, ook zelfs als

Hij in 't graf lag; en de Godheid hield niet op in Hem te zijn, gelijk ze in Hem was als Hij een klein kind was, hoewel zij zich voor eenen kleinen tijd zoo niet openbaarde. Hierom bekennen wij, dat Hij ware God en ware mensch is: ware God, om door zijne kracht den dood te overwinnen, en ware mensch, opdat Hij voor ons mocht sterven uit de zwakheid zijns vleesches.

XX. *God heeft zijne rechtvaardigheid en barmhartigheid bewezen in Christus.*

Wij gelooven, dat God, die volkomen barmhartig en rechtvaardig is, zijnen Zone gezonden heeft, om aan te nemen de natuur, in welke de ongehoorzaamheid begaan was, om in dezelve te voldoen en te dragen de straffe der zonden door zijn zeer bitter lijden en sterven. Zoo heeft dan God zijne rechtvaardigheid bewezen tegen zijnen Zone, als Hij onze zonden op Hem gelegd heeft, en heeft uitgestort zijne goedheid en barmhartigheid over ons, die schuldig en der verdoemenisse waardig waren, voor ons gevende zijnen Zone in den dood door eene zeer volkomene liefde, en Hem verwekkende tot onze rechtvaardigmaking, opdat wij door Hem hadden de onsterfelijkheid en het eeuwige leven.

XXI. *Van de voldoeninge Christi, onzes eenigen Hoogeprieters, voor ons.*

Wij gelooven, dat Jezus Christus een eeuwige Hoogepriester is, met eede, naar de ordeninge Melchisedeks, en heeft zich zelven in onzen naam voor zijnen Vader gesteld, om zijnen toorn te stillen met volle genoegdoening, zich zelven opofferende aan het hout des kruises, en vergietende zijn dierbaar bloed tot reiniginge onzer zonden, gelijk de Profeten hadden voorzegd. Want daar is geschreven, *dat de straffe op den Zone Gods gelegd is, opdat wij vrede hadden en dat wij door zijne striemen genezen zijn; dat Hij ter slachtinge geleid is als een lam; met de misdadigers is gerekend*; en als een kwaaddoener veroordeeld door Pontius Pilatus, hoewel hij Hem onschuldig verklaard had. *Zoo heeft Hij dan betaald, dat Hij niet geroofd had, en heeft geleden, Hij rechtvaardig voor de onrechtvaardigen*; en dat zoowel in zijn lichaam als in zijne ziele, gevoelende de schrikkelijke straf, die onze zonden verdiend hadden, zoodat zijn zweet werd gelijk druppelen bloeds, op de aarde afloopende. Hij heeft geroepen: *Mijn God, mijn God! waarom hebt Gij mij verlaten?* en heeft zulks alles geleden tot vergeving onzer zonden. Daarom zeggen wij wel terecht met Paulus, *dat wij niet anders weten, dan Christus en dien gekruist; wij achten 't al voor drek, om de uitnemendheid der kennisse onzes Heeren Jezus Christus*; wij vinden allerlei vertroostinge in zijn wonden, en hebben niet van noode eenig ander middel te zoeken, of te versieren 1), om ons met God te verzoenen, dan alleen *deze eenige offerande, eenmaal geschied, door welke de geloovigen in eeuwigheid volmaakt worden*. Dit is ook de oorzaak, waarom Hij door den Engel Gods genaamd is Jezus, dat is Zaligmaker, *vermits Hij zijn volk verlossen zou van hunne zonden.*

---

1) *Te versieren* beteekent: uit te denken.

XXII. *Van onze rechtvaardigmakinge door het geloove in Jezus Christus.*

Wij gelooven, dat, om ware kennisse dezer groote verborgenheid te bekomen, de Heilige Geest in onze harten ontsteekt een oprecht geloove, hetwelk Jezus Christus met al zijne verdiensten omhelst, Hem eigen maakt en niets anders meer buiten Hem zoekt. Want het moet noodzakelijk volgen, of dat niet al, wat tot onze zaligheid van noode is, in Jezus Christus zij; of, zoo het alles in Hem is, dat degene, die Jezus Christus door het geloof bezit, zijne geheele zaligheid heeft. Nu, dat men zeggen zou, dat Christus niet genoegzaam is, maar dat er nog benevens Hem iets meer toe behoeft, ware eene al te ongeschikte Godslasteringe: want daaruit zou volgen, dat Christus maar eene halve zaligmaker ware. Daarom zeggen wij ten rechte met Paulus, *dat wij door 't geloof alleen*, of *door 't geloof zonder de werken gerechtvaardigd worden.* Doch wij verstaan niet, dat het, om eigenlijk te spreken, 't geloove zelve is, dat ons rechtvaardigt; want het is maar een instrument, waarmede wij Christus, onze rechtvaardigheid, omhelzen. Maar Jezus Christus, ons toerekenende alle zijne verdiensten en zoo vele heilige werken, die Hij voor ons en in onzen plaats heeft gedaan, is onze rechtvaardigheid: en het geloove is een instrument, dat ons met Hem in de gemeenschap aller zijner goederen houdt, dewelke, onze geworden zijnde, ons meer dan genoegzaam zijn tot onze vrijspreking van onze zonden.

XXIII. *Dat onze rechtvaardigmakinge bestaat in de vergevinge der zonden en toerekeninge der gehoorzaamheid Christi.*

Wij gelooven, dat onze gelukzaligheid gelegen is in de vergevinge onzer zonden om Jezus Christus' wille, en dat daarin onze rechtvaardigheid voor God begrepen is, gelijk David en Paulus ons leeren, verklarende *de gelukzaligheid des menschen te zijn, dat God hem de gerechtigheid zonder de werken toerekent.* En dezelfde Apostel zegt: *dat wij om niet of uit genade gerechtvaardigd zijn, door de verlossinge, die in Jezus Christus is.* En daarom houden wij dit fondament altijd vast, Gode alle de eere gevende, ons vernederende en bekennende zoodanigen als wij zijn, zonder iets van ons zelven of van onze verdiensten te vermeten, steunende en rustende op de gehoorzaamheid des gekruisten Christus alleen, dewelke onze is, wanneer wij in hem gelooven: die is genoegzaam om alle onze ongerechtigheden te bedekken en ons vrijmoedigheid te geven, de consciëntie vrij makende van vreeze, verbaasdheid en verschrikkinge om tot God te gaan, zonder te doen gelijk onze eerste vader Adam, dewelke al bevende zich met vijgebladeren bedekken wilde. En voorwaar, indien wij voor God verschijnen moesten, steunende op ons zelven of op eenige andere schepselen, hoe weinig het ook ware, wij moesten, eylacen, verslonden worden. En daarom moet een iegelijk zeggen met David: *Heere! ga niet in het gerichte met uwen knecht; want niemand, die leeft, zal voor uw aangezicht rechtvaardig zijn.*

XXIV. *Van de heiligmakinge des menschen en de goede werken.*

Wij gelooven, dat dit waarachtig geloove, in den mensch gewrocht zijnde door het gehoor des Woords Gods en de werking des Heiligen

Geestes, hem wederbaart en maakt tot eenen nieuwen mensch, en doet hem leven in een nieuw leven en maakt hem vrij van de slavernij der zonde. Daarom is het zoo verre van daar, dat dit rechtvaardigmakend geloove de menschen zoude doen verkouden 1) in een vroom en heilig leven, dat zij daarentegen zonder hetzelve nimmermeer iets doen zullen uit liefde Gods, maar alleen uit liefde huns zelfs en uit vreeze van verdoemd te worden. Zoo is het dan onmogelijk, dat dit heilig geloove ledig zij in den mensch : aangezien wij niet spreken van een ijdel geloof, maar van zulk een, 'twelk de Schrifture noemt *een geloof, dat door de liefde werkt*, dat den mensch beweegt om zich te oefenen in de werken, die God in zijn Woord geboden heeft ; welke werken, als zij voortkomen uit den goeden wortel des geloofs, goed en bij Gode aangenaam zijn, overmits zij alle door zijne genade geheiligd zijn : hierentusschen komen zij niet in rekening om ons te rechtvaardigen. Want het is door 't geloove in Christus, dat wij gerechtvaardigd worden, ook eer wij goede werken doen, anderszins zouden zij niet meer kunnen goed zijn, dan eene vrucht des booms goed zijn kan vóórdat de boom goed is. Zoo doen wij dan goede werken ; maar niet om te verdienen (want wat zouden wij verdienen ?), ja, wij zijn in God gehouden voor de goede werken, die wij doen, en niet Hij in ons 2) : aangezien *Hij het is, die in ons werkt het willen en het volbrengen naar zijn welbehagen.* Laat ons dan letten op 'tgene dat er geschreven staat : *Wanneer gij zult gedaan hebben al hetgene u bevolen is, zoo zegt : wij zijn onnutte dienstknechten, want wij hebben maar gedaan hetgene wij schuldig waren te doen.* Hierentusschen willen wij niet loochenen, dat God de goede werken beloont ; maar het is door zijne genade, dat Hij zijne gaven kroont. Voorts, al is 't dat wij goede werken doen, zoo gronden wij toch onze zaligheid niet daarop : want wij kunnen geen werk doen, of het is besmet door ons vleesch en ook strafwaardig ; en al konden wij eenig voortbrengen, zoo is toch de gedachtenisse van ééne zonde genoeg, dat 'tzelve, van God zoude verworpen worden. Alzoo dan zouden wij altijd in twijfel staan, herwaarts en derwaarts drijvende zonder eenige zekerheid, en onze arme consciëntien zouden altijd gekweld worden, indien zij niet steunden op de verdiensten des lijdens en stervens onzes Zaligmakers.

XXV. *Van het afdoen der ceremonieele Wet.*

Wij gelooven, dat de ceremoniën en figuren der Wet opgehouden hebben met de komste van Christus, en dat alle schaduwen een einde genomen hebben ; alzoo dat het gebruik van dien onder den Christenen weggenomen moet worden ; nochtans blijft ons de waarheid en substantie van dien in Christus Jezus, in denwelken zij hare vervulling hebben. Hierentusschen gebruiken wij nog de getuigenissen, genomen uit de Wet en de Profeten, om ons in het Evangelie te bevestigen, en ook om ons leven te reguleeren, in alle eerbaarheid tot Gods eere, achtervolgende zijnen wil.

---

1) *Verkouden* beteekent : verkoelen.

2) *Wij zijn in God gehouden en niet Hij in ons,* beteekent : Wij zijn bij God in de schuld voor onze goede werken, en niet Hij bij ons.

XXVI. *Van de eenige voorbiddinge Christi*

Wij gelooven, dat wij geenen toegang hebben tot God dan alleen door den eenigen Middelaar en Voorspraak, Jezus Christus, den rechtvaardige, dewelke hierom mensch geworden is, vereenigende te zamen de Goddelijke en menschelijke natuur, opdat wij, menschen, eenen toegang zouden hebben tot de Goddelijke Majesteit, anderszins ware ons de toegang gesloten. Maar deze Middelaar, dien de Vader ons heeft gegeven tusschen Hem en ons, moet ons door zijne grootheid niet verschrikken, om ons een ander, naar ons goeddunken, te doen zoeken. Want daar is niemand, noch in den hemel, noch op de aarde onder de schepselen, die ons liever heeft dan Jezus Christus, *dewelke, hoewel Hij in de gestaltenisse Gods was, nochtans zich zelven vernietigd heeft, aannemende de gestaltenisse eens menschen* en *eens knechts voor ons*, en *is in alles zijnen broederen gelijk geworden.* Indien wij nu eenen anderen Middelaar zoeken moesten, die ons goedgunstig ware: wien zouden wij kunnen vinden, die ons meer beminde dan Hij, die zijn leven voor ons gelaten heeft, *ook toen wij zijne vijanden waren?* En zoo wij eenen zoeken, die macht en aanzien heeft, wie is er, die des zooveel heeft als degene, *die gezeten is ter rechterhand zijns Vaders, en die alle macht heeft in den hemel en op de aarde?* En wie zal eer verhoord worden dan de eigen welbeminde Zone Gods? Zoo is dan alleen door een mistrouwen dit gebruik ingevoerd, dat men de heiligen onteert, in plaats van die te eeren, doende 'tgene zij nooit gedaan, noch begeerd hebben, maar hebben het volstandiglijk en volgens hunnen schuldigen plicht verworpen, als blijkt uit hunne schriften. En hier moet men niet voorbrengen, dat wij 't niet waardig zijn; want het heeft hier de meening niet, dat wij onze gebeden op *onze* waardigheid zouden voordragen, maar alleen op de uitnemendheid en waardigheid onzes Heeren Jezus Christus, wiens rechtvaardigheid de *onze* is door het geloove. Daarom de Apostel, willende deze zotte vreeze, of veel meer dat mistrouwen van ons nemen, zegt ons, *dat Jezus Christus zijnen broederen in alles gelijk moest worden, opdat Hij een barmhartige en een getrouwe Hoogepriester zoude zijn, om de zonden des volks te verzoenen; want in 'tgene Hij zelf, verzocht zijnde, geleden heeft, kan Hij degenen, die verzocht worden, te hulpe komen.* En daarna, om ons nog meer moed te geven om tot Hem te gaan, zegt hij: *Dewijl wij dan eenen grooten Hoogepriester hebben, die door de hemelen doorgegaan is, namelijk Jezus, den Zone Gods, zoo laat ons deze belijdenisse vasthouden. Want wij hebben geenen Hoogepriester, die niet kan medelijden hebben met onze zwakheden, maar die in alle dingen gelijk als wij is verzocht geweest, doch zonder zonde. Laat ons dan met vrijmoedigheid toegaan tot den troon der genade, opdat wij barmhartigheid mogen verkrijgen en genade vinden, om geholpen te worden ter bekwamer tijd.* Dezelfde Apostel zegt, dat *wij vrijheid hebben tot den ingang des heiligdoms door het bloed van Jezus; zoo laat ons dan toegaan,* zegt hij, *in volle verzekerdheid des geloofs* enz. Desgelijks: *Christus heeft een onverganklijk priesterdom; waarom Hij ook volkomen kan zalig maken degenen, die door Hem tot God gaan: alzoo Hij altijd leeft om voor hen te bidden.* Wat ontbreekt er meer, dewijl Christus zelf deze uitspraak doet: *Ik ben de weg en de waarheid en het leven;*

niemand komt tot den Vader dan door Mij? Waartoe zouden wij eenen anderen Voorspreker zoeken? Aangezien het God belieft heeft, ons zijnen Zoon tot Voorspreker te geven, laat ons Hem niet verlaten om eenen anderen te nemen, of veel meer eenen anderen te zoeken zonder Hem immermeer te vinden; want als God Hem ons gegeven heeft, zoo wist Hij wel, dat wij zondaars waren. Daarom, achtervolgende het bevel van Christus, zoo roepen wij den hemelschen Vader aan door Christus, onzen eenigen Middelaar, gelijk wij in 't gebed des Heeren geleerd zijn, verzekerd zijnde, *dat al wat wij den Vader in zijnen naam bidden zullen, ons zal gegeven worden.*

XXVII. *Van de Algemeene Christelijke Kerk.*

Wij gelooven en belijden eene eenige katholieke of algemeene Kerke, dewelke is eene heilige vergaderinge der ware Christ-geloovigen, alle hunne zaligheid verwachtende in Jezus Christus, gewasschen zijnde door zijn bloed, geheiligd en verzegeld door den Heiligen Geest. Deze Kerke is geweest van den beginne der wereld af en zal zijn tot het einde toe: als daaruit blijkt, dat Christus een eeuwig Koning is, dewelke zonder onderdanen niet zijn kan. En deze heilige Kerke wordt van God bewaard of staande gehouden tegen het woeden der geheele wereld; hoewel zij somwijlen een tijdlang zeer klein en a's tot niet schijnt gekomen te zijn in de oogen der menschen. Gelijk zich de Heere, gedurende den gevaarlijken tijd onder Achab, zeven duizend menschen behouden heeft, die hunne knieën voor Baäl niet gebogen hadden. Ook mede is deze heilige Kerke niet gelegen, gebonden of bepaald in eene zekere plaats of aan zekere personen, maar zij is verspreid en verstrooid door de geheele wereld: nochtans te zamen gevoegd en vereenigd zijnde met hart en wille in éénen zelfden Geest, door de kracht des geloofs.

XXVIII. *Dat een iegelijk schuldig is zich bij de ware Kerke te voegen.*

Wij gelooven, aangezien deze heilige vergadering is eene verzameling dergenen, die zalig worden, en dat buiten dezelve geene zaligheid is, dat niemand, van wat staat of qualiteit hij zij, zich behoort op zich zelven te houden, om op zijn eigen persoon te staan; maar dat zij allen schuldig zijn zich zelven daarbij te voegen en daarmede te vereenigen; onderhoudende de eenigheid der Kerke, zich onderwerpende der onderwijzinge en tucht derzelve, den hals buigende onder het juk van Jezus Christus, en dienende de opbouwinge der broederen, naar de gaven, die hun God verleend heeft, als onderlinge lidmaten eens zelfden lichaams. En opdat dit te beter mochte onderhouden worden, zoo is het ambt aller geloovigen, achtervolgende het Woord Gods, zich af te scheiden van degenen, die niet van de Kerk zijn, en zich te voegen tot deze Vergadering, hetzij op wat plaats dat ze God gesteld heeft: al ware 't schoon zoo, dat de magistraten en plakkaten der prinsen daartegen waren, en dat de dood of eenige lichamelijke straf daaraan hing. Daarom, al degenen, die zich van dezelve afscheiden of niet daarbij voegen, die doen tegen de ordinantie Gods.

XXIX. *Van het onderscheid en de merkteekenen der ware en valsche Kerke.*

Wij gelooven, dat men wel naarstelijk en met goede voorzichtigheid, uit den Woorde Gods, behoort te onderscheiden, welke de ware Kerke zij: aangezien dat alle sekten, die hedendaags in de wereld zijn, zich met den naam der Kerke bedekken. Wij spreken hier niet van het gezelschap der hypocrieten, welke in de Kerk onder de goeden vermengd zijn, en hierentusschen van de Kerk *niet* zijn, hoewel zij naar het lichaam *in* dezelve zijn; maar wij zeggen, dat men het lichaam en de gemeenschap der ware Kerke onderscheiden zal van alle sekten, welke zeggen, dat zij de Kerk zijn. De merkteekenen om de ware Kerke te kennen zijn deze: zoo de Kerk de reine predicatie des Evangeliums oefent; indien zij gebruikt de reine bediening der Sacramenten, gelijk ze Christus ingesteld heeft; zoo de kerkelijke tucht gebruikt wordt, om de zonden te straffen. Kortelijk. zoo men zich aanstelt naar het zuivere Woord Gods, verwerpende alle dingen, die daartegen zijn, houdende Jezus Christus voor het eenige Hoofd. Hierdoor kan men zekerlijk de ware Kerke kennen: en het staat niemand toe, zich daarvan te scheiden. En aangaande degenen, die van de Kerk zijn, die kan men kennen uit de merkteekenen der Christenen, te weten uit het geloove, en wanneer zij, aangenomen hebbende den eenigen Zaligmaker Jezus Christus, de zonde vlieden en de gerechtigheid najagen; den waren God en hunnen naaste liefhebben; niet afwijken, noch ter rechter-, noch ter linkerhand, en hun vleesch kruisigende met zijne werken. Alzoo nochtans niet, alsof daar nog geene groote zwakheid in hen zij, maar zij strijden daartegen door den Geest alle de dagen huns levens; nemende gestadiglijk hunne toevlucht tot het bloed, den dood, het lijden en de gehoorzaamheid des Heeren Jezus, in denwelken zij vergevinge hunner zonden hebben, door 't geloove in Hem. Aangaande de valsche kerk, die schrijft zich en harer ordinantiën meer macht en autoriteit toe, dan den Woorde Gods, en wil zich het juk van Christus niet onderwerpen; zij bedient de Sacramenten niet, gelijk Christus in zijn Woord verordend heeft, maar zij doet daar af en toe, gelijk als het haar goed dunkt; zij grondt zich meer op de menschen, dan op Christus; zij vervolgt degenen, die heiliglijk leven naar het Woord Gods en die haar bestraffen van hare gebreken, gierigheid en afgoderijen. Deze twee kerken zijn lichtelijk te kennen en van elkander te onderscheiden.

XXX. *Van de regeeringe der Kerke door kerkelijke ambten.*

Wij gelooven, dat deze ware Kerke geregeerd moet worden naar de geestelijke politie 1), die ons onze Heere heeft geleerd in zijn Woord; namelijk dat er Dienaars of Herders moeten zijn, om Gods Woord te prediken en de Sacramenten te bedienen; dat er ook Opzieners en Diakenen zijn, om met de Herders te zijn als de Raad der Kerke, en door dit middel de ware religie te onderhouden en te doen dat de ware leer haren loop hebbe; dat ook de overtreders op geestelijke

1) *Politie*, beteekent; inrichting.

wijze gestraft worden en in den toom gehouden; dat ook de armen en bedrukten geholpen en getroost worden, naardat zij van noode hebben. Door dit middel zullen alle dingen in de kerken wel en ordelijk toegaan, wanneer zulke personen verkoren worden, die getrouw zijn, en naar den regel, dien de heilige Paulus daarvan geeft in den brief tot Timotheüs.

XXXI. *Van de Dienaren, Ouderlingen en Diakenen.*

Wij gelooven, dat de Dienaars des Woords Gods, Ouderlingen en Diakenen tot hunne ambten behooren verkoren te worden door wettelijke verkiezing der Kerk, met aanroeping des naams Gods en goede orde, gelijk het Woord Gods leert. Zoo moet zich dan een iegelijkwel wachten, door onbehoorlijke middelen zich in te dringen, maar is schuldig den tijd te verwachten, dat hij van God beroepen wordt, opdat hij getuigenis hebbe van zijne beroeping, om van dezelve verzekerd en gewis te zijn, dat zij van den Heere is. En aangaande de Dienaars des Woords, in wat plaats dat zij zijn, zoo hebben zij ééne zelfde macht en autoriteit, zijnde allegader Dienaars van Jezus Christus, des eenigen algemeenen Bisschops en des eenigen Hoofds der Kerke. Daarenboven opdat de heilige ordinantie Gods niet geschonden worde, of in verachting kome, zoo zeggen wij, dat een ieder de Dienaars des Woords en de Ouderlingen der Kerk in zonderlinge achting behoort te hebben om des werks wille, dat zij doen, en in vrede met hen te zijn zonder murmureering, twist of tweedracht, zooveel mogelijk is.

XXXII. *Van de orde en discipline of tucht der Kerk.*

Hierentusschen gelooven wij, hoewel het nuttelijk en goed is, dat die Regeerders der Kerke zijn onder zich zekere ordinantie instellen en bevestigen tot onderhouding van het lichaam der Kerk, dat zij nochtans zich wel moeten wachten af te wijken van hetgene ons Christus, onze eenige Meester, geordineerd heeft. En daarom verwerpen wij alle menschelijke vonden en alle wetten, die men zoude willen invoeren, om God te dienen en door dezelve de consciëntiën te binden en te dwingen, in wat manier het zoude mogen zijn. Zoo nemen wij dan alleen aan hetgene dienstelijk is om eendrachtigheid en eenigheid te voeden en te bewaren, en alles te onderhouden in de gehoorzaamheid Gods; waartoe geëischt wordt de excommunicatie of de ban, die daar geschiedt naar den Woorde Gods, met hetgene daaraan hangt.

XXXIII. *Van de Sacramenten.*

Wij gelooven dat onze goede God, acht hebbende op onze grovigheid en zwakheid, ons heeft verordend de Sacramenten, om aan 1) ons zijne beloften te verzegelen, en om panden te zijn der goedwilligheid en genade Gods tot onswaart, en ook om ons geloove te voeden en te onderhouden, dewelke Hij gevoegd heeft bij het woord des Evangeliums, om te beter aan onze uiterlijke zinnen voor te stellen, zoowel hetgene Hij ons te verstaan geeft door zijn Woord, als hetgene Hij

---

1) De Latijnsche tekst, evenals de uitgaven van vóór 1611, heeft *in*.

inwendig doet in onze harten, bondig en vast makende in ons de zaligheid, die Hij ons mededeelt. Want het zijn zichtbare waarteekenen en zegelen van eene inwendige en onzienlijke zaak, door 't middel derwelke God in ons werkt door de kracht des Heiligen Geestes. Zoo zijn dan de teekenen niet ijdel, noch ledig, om ons te bedriegen; want Jezus Christus is de waarheid van dien, zonder wien wij niet met allen zijn zouden. Voorts zijn wij tevreden met het getal der Sacramenten, die Christus, onze Meester, ons heeft verordend, welke niet meer dan twee zijn. te weten; het Sacrament des Doops en des heiligen Avondmaals van Jezus Christus.

XXXIV. *Van den heiligen doop.*

Wij gelooven en belijden, dat *Jezus Christus die het einde der wet is*, door zijn vergoten bloed een einde gemaakt heeft aan alle andere bloedstortingen, die men zoude kunnen of willen doen tot verzoening en voldoening der zonden; en dat Hij, afgedaan hebbende de Besnijdenis die met bloed geschiedde, in de plaats derzelve heeft verordend het Sacrament des Doops, door hetwelk wij in de Kerke Gods ontvangen en van alle andere volken en vreemde religiën afgezonderd worden, om geheel Hem toegeëigend te zijn, zijn merk- en veldteeken dragende; en dient ons tot een getuigenis, dat Hij in eeuwigheid onze God zijn zal, ons zijnde een genadig Vader. Zoo heeft Hij dan bevolen te doopen al degenen, die de zijnen zijn, *in den naam des Vaders en des Zoons en des Heiligen geestes*, alleen met rein water; ons daarmede te verstaan gevende, gelijk het water de vuiligheid des lichaams afwascht, wanneer wij daarmede begoten worden, hetwelk op het lichaam desgenen, die den Doop ontvangt, gezien wordt en besprengt hem, dat alzoo het bloed van Christus hetzelfde van binnen in de zielen doet door den Heiligen Geest, dezelve besprengende en zuiverende van hare zonden, en ons wederbarende uit kinderen des toorns tot kinderen Gods. Niet dat zulks door het uiterlijke water geschiedt, maar door de besprenging des dierbaren bloeds des Zoons Gods, die onze Roode Zee is, door welke wij moeten doorgaan, om te ontgaan de tirannieën van Pharao, welke is de duivel, en in te gaan in het geestelijke land Kanaän. Alzoo geven ons de Dienaars van hunne zijde het Sacrament en hetgene dat zichtbaar is, maar onze Heere geeft hetgene door het Sacrament beduid wordt, te weten de gaven en onzienlijke genaden, wasschende, zuiverende en reinigende onze zielen van alle vuiligheden en ongerechtigheden, en onze harten vernieuwende en dezelve vervullende met alle vertroosting, ons gevende eene ware verzekerdheid zijner vaderlijke goedheid, ons den nieuwen mensch aandoende en den ouden uittrekkende met alle zijne werken. Hierom gelooven wij, dat zoo wiens voornemen is in het eeuwige leven te komen, die moet maar eens gedoopt worden met den eenigen Doop, zonder denzelven immermeer te herhalen: want wij ook niet tweemaal kunnen geboren worden. Doch deze Doop is niet alleen nut zoolang het water op ons is, en dat wij 't water ontvangen, maar ook al den tijd onzes levens. Hierom verwerpen wij de dwaling der Wederdooperen, die niet tevreden zijn met een eenig Doopsel, dat zij eens ontvangen hebben, en daarenboven verdoemen den doop der kinderkens der geloovigen, dewelke

wij gelooven, dat men behoort te doopen en met het merkteeken des verbonds te verzegelen, gelijk de kinderkens in Israël besneden werden op dezelfde beloften, die onzen kinderen gedaan zijn. En voorwaar, Christus heeft zijn bloed niet min vergoten om de kinderkens der geloovigen te wasschen, dan Hij gedaan heeft om de volwassenen. En daarom behooren zij het teeken te ontvangen en het Sacrament van hetgene, dat Christus voor hen gedaan heeft; gelijk de Heere in de wet beval hun mede te deelen het Sacrament des lijdens en stervens van Christus, kort nadat zij geboren waren, offerende voor hen een lammeken, hetwelk was een Sacrament van Jezus Christus. Daarenboven, hetgene de Besnijdenis deed aan het Joodsche volk, hetzelfde doet de Doop aan onze kinderen, welke de oorzaak is, waarom de heilige Paulus den doop noemt de *besnijdenisse Christi.*

XXXV. *Van het heilig Avondmaal onzes Heeren Jezu Christi.*

Wij gelooven en belijden, dat onze Zaligmaker Jezus Christus het Sacrament des heiligen Avondmaals verordend en ingesteld heeft, om te voeden en te onderhouden degenen, die Hij alreede wedergeboren en in zijn huisgezin, welke is zijne Kerke, ingelijfd heeft. Nu hebben degenen, die wedergeboren zijn, in zich tweederlei leven: het *éene lichamelijk en tijdelijk*, hetwelk zij van hunne eerste geboorte medegebracht hebben, en is allen menschen gemeen: het andere is *geestelijk en hemelsch*, hetwelk hun gegeven wordt in de tweede geboorte, welke geschiedt door 't Woord des Evangeliums, in de gemeenschap des lichaams van Christus: en dit leven is niet gemeen dan alleen den uitverkorenen Gods. Alzoo heeft ons God tot onderhouding des lichamelijken en aardschen levens aardsch en gemeen brood verordend, hetwelk daartoe dienstelijk is, en is allen gemeen zoowel als het leven. Maar om het geestelijk en hemelsch leven te onderhouden, hetwelk de geloovigen hebben, heeft hij hun gezonden een levendig brood, dat van den hemel nedergedaald is, te weten Jezus Christus, dewelke het geestelijk leven der geloovigen voedt en onderhoudt, als Hij gegeten, dat is toegeëigend en ontvangen wordt door het geloove in den geest. Om ons dit geestelijk en hemelsch brood af te beelden, heeft Christus verordend een aardsch en zienlijk brood, hetwelk een Sacrament is van zijn lichaam, en den wijn tot een Sacrament zijns bloeds, om ons te betuigen, zoo waarachtiglijk als wij het Sacrament ontvangen en houden in onze handen en hetzelve eten en drinken met onzen monde, waarmede ons leven daarna onderhouden wordt, dat wij ook zoo waarachtiglijk door 't geloof (hetwelk de hand en mond onzer zielen is) het ware lichaam en het bloed 1) van Christus, onzes eenigen Zaligmakers, ontvangen in onze zielen tot ons geestelijk leven. Nu, zoo is het zeker en ongetwijfeld dat ons Jezus Christus zijne Sacramenten niet tevergeefs heeft bevolen. Zoo werkt Hij dan in ons al wat Hij door deze heilige teekenen ons voor oogen stelt: hoewel de wijze ons verstand te boven gaat en ons onbegrijpelijk is, gelijk de werking des Heiligen Geestes verborgen en onbegrijpelijk is. Daarentusschen zoo feilen wij niet, als wij zeggen,

1) De Latijnsche uitgave heeft: *verum sanguinem* d. i. het ware bloed.

dan hetgene van ons gegeten en gedronken wordt het eigenlijk en natuurlijk lichaam en het eigen bloed van Christus is; maar de wijze, op welke wij dezelve nuttigen, is niet de mond, maar de geest, door 't geloove. Alzoo dan blijft Jezus Christus altijd zittende ter rechterhand Gods, zijns Vaders, in de hemelen, en laat toch daarom niet, ons zijns deelachtig te maken door het geloove. Deze maaltijd is eene geestelijke tafel, aan dewelke Christus zich zelven ons mededeelt met al zijne goederen, en doet ons aan dezelve genieten zoowel zich zelven als de verdiensten zijns lijdens en stervens; voedende, sterkende en vertroostende onze arme troostelooze ziele door het eten zijns vleesches en dezelve verkwikkende en vermakende door den drank zijns bloeds. Voorts, hoewel de Sacramenten met de beteekende zaken te zamen gevoegd zijn, zoo worden zij nochtans met deze twee zaken van allen niet ontvangen. De goddelooze ontvangt wel het Sacrament tot zijne verdoemenisse, maar hij ontvangt niet de waarheid des Sacraments: gelijk als Judas en Simon de toovenaar beiden wel het Sacrament ontvingen, maar niet Christus, die door hetzelve beteekend wordt, hetwelk den geloovigen alleen medegedeeld wordt. Ten laatste: wij ontvangen het heilige Sacrament in de verzamelingen des volks Gods met ootmoedigheid en eerbiedinge, onder ons houdende eene heilige gedachtenis des doods van Christus, onzes Zaligmakers, met dankzegging, en doen aldaar belijdenisse onzes geloofs en der Christelijke religie. Daarom behoort zich niemand daartoe te begeven, zonder zich zelven eerst wel beproefd te hebben: opdat hij, etende van dit brood en drinkende uit dezen drinkbeker, niet ete en drinke zich zelven het oordeel. Kortelijk, wij zijn door het gebruik dezes heiligen Sacraments bewogen tot een vurige liefde jegens God en onzen naaste. Daarom verwerpen wij alle vermengelingen en verdoemelijke vonden, die de menschen bij de Sacramenten gedaan en gemengd hebben, als ontheiligingen derzelven, en zeggen, dat men zich moet laten vergenoegen met de verordening, die Christus en zijne Apostelen ons geleerd hebben, en spreken gelijk zij daarvan gesproken hebben.

XXXVI. *Van het ambt der Overheid*

Wij gelooven, dat onze goede God, uit oorzaak der verdorvenheid des menschelijken geslachts, Koningen, Prinsen en Overheden verordend heeft, willende, dat de wereld geregeerd worde door wetten en politiën opdat de ongebondenheid der menschen bedwongen worde en het alles met goede ordinantie onder de menschen toega. Tot dien einde heeft Hij de Overheid *het zwaard in handen gegeven tot straffe der boozen en bescherming der vromen.* En hun ambt is, niet alleen acht te nemen en te waken over de Politie, maar ook de hand te houden aan den heiligen Kerkedienst: om te weren en uit te roeien alle afgoderij en valschen godsdienst, om het rijk des Antichrists te gronde te werpen, en het Koninkrijk van Jezus Christus te voorderen; 't Woord des Evangeliums overal te doen prediken, opdat God van een iegelijk geëerd en gediend worde, gelijk Hij in zijn Woord gebiedt. Voorts: een ieder van wat qualiteit, conditie of staat hij zij, is schuldig zich aan de Overheden te onderwerpen, schattingen te betalen, hun eere en eerbied nge

toe te dragen en hun gehoorzaam te zijn in alle dingen, die niet strijden tegen Gods Woord, voor hen biddende in hunne gebeden, opdat ze de Heere stieren wille in al hunne wegen, en *dat wij een gerust en stil leven leiden in alle godzaligheid en eerbaarheid.* En hierover verwerpen wij de Wederdoopers en andere oproerige menschen, en in 't gemeen al degenen, die de Overheden en Magistraten verwerpen en de Justitie omstooten willen, invoerende de gemeenschap der goederen, en verwarren de eerbaarheid, die God onder de menschen gesteld heeft.

XXXVII. *Van het laatste Oordeel.*

Ten laatste gelooven wij achtervolgende 't Woord Gods, dat als de tijd, van den Heere verordend (die allen creaturen onbekend is) gekomen en 't getal der uitverkorenen vervuld zal zijn, onze Heere *Jezus Christus uit den Hemel zal komen*, lichamelijk en zienlijk, *gelijk Hij opgevaren is*, met groote heerlijkheid en majesteit, om zich te verklaren een Richter te zijn over levenden en dooden, deze oude wereld in vuur en vlam stellende, om dezelve te zuiveren. En alsdan zullen persoonlijk voor dezen grooten Richter verschijnen alle menschen, zoowel mannen als vrouwen en kinderen, die van den aanbeginne der wereld af tot het einde toe geweest zullen zijn, verdagvaard zijnde *door de stemme des archangels en door het geklank der Goddelijke bazuin.* Want al degenen die gestorven zullen wezen, zullen uit de aarde verrijzen, de zielen te zamen gevoegd en vereenigd zijnde met haar eigen lichaam, in hetwelk zij zullen geleefd hebben. En aangaande degenen, die alsdan nog leven zullen, die zullen niet sterven gelijk de anderen, maar zullen in een oogenblik veranderd en uit verderfelijk onverderfelijk worden. *Alsdan zullen de boeken* (dat is de consciëntien) *geopend en de dooden geoordeeld worden*, naar hetgene zij in de wereld gedaan zullen hebben, 'tzij goed of kwaad. *Ja, de menschen zullen rekenschap geven van alle onnutte woorden, die zij gesproken zullen hebben*, die de wereld niet dan voor kinderspel en voor tijdverdrijf acht: en dan zullen de verborgenheden en geveinsdheden der menschen openbaarlijk voor allen ontdekt worden. En daarom is de gedachtenisse dezes Oordeels met recht schrikkelijk en vervaarlijk voor de boozen en goddeloozen, en zeer wenschelijk en troostelijk voor de vromen en uitverkorenen, dewijl alsdan hunne volle verlossinge volbracht zal worden, en zullen aldaar ontvangen de vruchten des arbeids en der moeite, die zij zullen gedragen hebben; hunne onnoozelheid zal van allen bekend worden, en zij zullen de schrikkelijke wrake zien, die God tegen de goddeloozen doen zal, die ze getiranniseerd, verdrukt en gekweld zullen hebben in deze wereld; dewelke overwonnen zullen worden door het getuigenis hunner eigen consciëntien, en zullen onsterfelijk worden, doch in zulker voege, dat het zal zijn, om gepijnigd te worden *in het eeuwige vuur, hetwelk den duivel en zijnen engelen bereid is*, en daarentegen de geloovigen en uitverkorenen zullen gekroond worden met heerlijkheid en eere. *De Zone Gods zal hunnen naam belijden voor God zijnen Vader en zijne uitverkoren engelen; alle tranen zullen van hunne oogen afgewischt worden;* hunne zake, die nu tegenwoordig van vele Richteren en Overheden als kettersch en goddeloos verdoemd wordt, zal bekend worden de zake des Zoons Gods te zijn, en

tot eene genadige vergelding zal hen de Heere zulk eene heerlijkheid doen bezitten, als het hart eens menschen nimmermeer zoude kunnen bedenken. Daarom verwachten wij dien grooten dag met een groot verlangen, om ten volle te genieten de beloften Gods, in Jezus Christus onzen Heere.

EINDE DER CONFESSIE.

Catechismus of Onderwijzinge in de Christelijke Leere, die in de Nederlandsche Gereformeerde Kerken en Scholen geleerd wordt.

De eerste Zondag.

1 Vr. Welke is uw eenige troost, beide in het leven en sterven?

Antw. Dat ik met lichaam en ziele, beide in het leven en sterven, niet mijn, maar mijns getrouwen Zaligmakers Jezus Christus eigen ben, die met zijnen dierbaren bloede voor alle mijne zonden volkomenlijk betaald en mij uit alle geweld des duivels verlost heeft, en alzoo bewaart, dat, zonder den wille mijns hemelschen Vaders, geen haar van mijn hoofd vallen kan, ja, ook dat mij alle ding tot mijne zaligheid dienen moet; waarom Hij mij ook door zijnen Heiligen Geest des eeuwigen levens verzekert en Hem voortaan te leven van harte willig en bereid maakt.

Rom. 14 : 8. 1 Cor. 6 : 19. 1 Cor. 3 : 23. Tit. 2 : 14. 1 Petr. 1 : 18. 1 Joh. 1 : 7 en 1 Joh. 2. Hebr. 2 : 14. 1 Joh. 3 : 8. Joh. 8 34, 35, 36. Joh. 6 : 39. Joh. 10 : 28 2 Thess. 3 : 3. 1 Petr. 1: 5. Matth. 10 : 30 Luc. 21 : 18. Rom. 8 : 28. 2 Cor. 1 : 22. 2 Cor. 5 : 5. Efez. 1 : 14. Rom. 8 : 16. Rom. 8 : 14. 1 Joh. 3 : 3.

2 Vr. Hoe vele stukken zijn u noodig te weten, opdat gij in dezen troost zaliglijk leven en sterven moogt?

Antw. Drie stukken. Ten eerste: hoe groot mijne zonde en ellende zij. Ten andere: hoe ik van alle mijne zonde en ellende verlost worde. En ten derde: hoe ik Gode voor zulke verlossing zal dankbaar zijn.

Matth. 11 : 28, 29, 30. Efez. 5 : 8. Joh. 9 : 41. Matth. 9 : 12. Rom. 3 : 11. 1 Joh. 1 : 9, 10. Joh. 17 : 3. Hand. 4 : 12 en 10 : 43. Efez. 5 : 10. Ps. 50 : 14. Matth. 5 : 16. 1 Petr. 2 : 12. Rom. 6 : 13. 2 Tim. 2 : 15.

HET EERSTE DEEL.

Van des menschen ellende.

II. Zondag.

3. Vr. Waaruit kent gij uwe ellende?

Antw. Uit de Wet Gods.

Rom 3: 20

4. Vr. Wat eischt de Wet Gods van ons?

Antw. Dat leert ons Christus in eene Hoofdsom, Matth. 22: 36—40. *Gij zult liefhebben den Heere uwen God met geheel uw harte, met geheel uwe ziele, met geheel uw verstande en met geheel uwe kracht. Dit is het eerste en het groot gebod. En het tweede, dezen gelijk, is: Gij zult uwen naaste liefhebben als u zelven. Aan deze twee geboden hangt de gansche Wet en de Profeten.*

Deut. 6 : 5. Lev. 19 : 18 Marc. 12 : 30. Luc. 10 : 27.

5. Vr. Kunt gij dit alles volkomenlijk houden?
Antw. Neen ik; want ik ben van nature geneigd God en mijnen naaste te haten.

Rom. 3 : 10, 20, 23. 1 Joh. 1 : 8, 10. Rom 8 : 7. Efez. 2 : 3. Tit 3 : 3. Gen. 6 : 5 en 8 : 21. Jer. 17 : 9. Rom. 7 : 23.

III. Zondag.

6 Vr. Heeft dan God den mensch alzoo boos en verkeerd geschapen?
Antw. Neen Hij: maar God heeft den mensch goed en naar zijn evenbeeld geschapen, dat is in ware gerechtigheid en heiligheid, opdat hij God zijnen Schepper recht kennen, Hem van harte liefhebben en met Hem in de eeuwige zaligheid leven zoude, om Hem te loven en te prijzen.

Gen. 1 : 31. Gen. 1 : 26, 27. Efez. 4 : 24. Coloss. 3 : 10. 2 Cor. 3 : 18.

7. Vr. Vanwaar komt dan zulke verdorven aard des menschen?
Antw. Uit den val en de ongehoorzaamheid onzer eerste voorouderen, Adam en Eva, in het paradijs, waar onze natuur alzoo is verdorven geworden, dat wij allen in zonden ontvangen en geboren worden.

Gen. 3. Rom. 5 : 12, 18, 19. Ps. 51 : 7. Gen. 5 : 3.

8. Vr. Maar zijn wij alzoo verdorven, dat wij ganschelijk onbekwaam zijn tot eenig goed en geneigd tot alle kwaad?
Antw. Ja wij; tenzij dan dat wij door den Geest Gods wedergeboren worden.

Gen. 8 : 21 en 6 : 5. Job. 14 : 4 en 15 : 14, 16, 35. Joh. 3 : 6. Jes. 53 : 6. Joh. 3 : 3, 5. 1 Cor. 12 : 3. 2 Cor. 3 : 5.

IV. Zondag.

9. Vr. Doet dan God den mensche geen onrecht, dat Hij in zijne Wet van hem eischt wat hij niet doen kan?
Antw. Neen Hij: want God heeft den mensch alzoo geschapen, dat hij dat konde doen: maar de mensch heeft zich zelven en alle zijne nakomelingen, door het ingeven des duivels en door moedwillige ongehoorzaamheid, van deze gaven beroofd.

Efez. 4 : 24. Gen. 3 : 13. 1 Tim. 2 : 13. Gen. 3 : 6. Rom. 5 : 12. Luc. 10 : 30.

10. Vr. Wil God zulke ongehoorzaamheid en afval ongestraft laten?
Antw. Neen Hij, geenszins; maar Hij vertoornt zich schrikkelijk beide over de aangeboren en werkelijke zonden, en wil die door een rechtvaardig oordeel tijdelijk en eeuwiglijk straffen, alzoo Hij gesproken heeft: *Vervloekt is een iegelijk, die niet blijft in al hetgene geschreven is in het boek der Wet om dat te doen.*

Gen. 2 : 17. Rom. 5 : 12. Ps. 50 : 21 en 5 : 6. Nah. 1 : 2. Exod. 20 : 5 en 34 : 7. Rom. 1 : 18. Efez. 5 : 6 Deut. 27 : 26 Gal. 3 : 10.

11. Vr. Is dan God ook niet barmhar[illegible]

Antw. God is wel barmhartig, maar Hij is ook rechtvaardig; daarom zoo eischt zijne gerechtigheid, dat de zonde, welke tegen de allerhoogste majesteit Gods gedaan is, ook met de hoogste, dat is met de eeuwige straffe aan lichaam en ziel geetraft worde.

Exod. 34 : 6, 7 en 20 : 6. Ps. 7 : 10. Exod. 20 : 5 en 23 : 7 en 34 : 7. Ps. 5 : 5, 6. Nah. 1 : 2, 3.

HET ANDERE DEEL.

Van des menschen verlossinge

V. ZONDAG.

12. Vr. Aangezien wij dan naar het rechtvaardig oordeel Gods tijdelijke en eeuwige straffe verdiend hebben, is er eenig middel, waardoor wij deze straffe ontgaan mochten en wederom tot genade komen?

Antw. God wil dat zijner gerechtigheid genoeg geschiede : daarom moeten wij aan haar óf door ons zelven, óf door eenen anderen volkomenlijk betalen.

Gen. 2: 17. Exod. 23 : 7. Ezech. 18 : 4. Matth. 5 : 26. 2 Thess. 1 : 6. Luc. 16 : 2. Rom. 8 : 3.

13 Vr. Maar kunnen wij door ons zelven betalen?

Antw. In geenerlei wijze, maar wij maken ook de schuld nog dagelijks meerder.

Joh. 9 : 2 en 15 : 16 en 4 : 18, 19. Ps. 130 : 3. Matth. 6 : 12 ; 18 : 25. en 16 : 26.

14. Vr. Kan ook ergens een bloot schepsel gevonden worden, dat voor ons betale?

Antw. Neen, want ten eerste wil God aan geen ander schepsel de schuld straffen, die de mensch gemaakt heeft; ten andere zoo kan ook geen bloot schepsel den last des eeuwigen toorns Gods tegen de zonde dragen en anderen daarvan verlossen.

Ezech. 18 : 4. Gen. 3 : 17. Nah. 1 : 6. Ps 130 : 3.

15. Vr. Wat moeten wij dan voor een Middelaar en Verlosser zoeken?

Antw. Eenen zulken, die een waarachtig en rechtvaardig mensch zij, en nochtans ook sterker dan alle schepselen, dat is, die ook mede waarachtig God zij.

1 Cor. 15 : 21. Hebr. 7 : 26. Jes. 7 : 14 en 9 : 6. Jer. 23 : 6. Luk. 11 : 22.

VI. ZONDAG.

16. Vr. Waarom moet Hij een waarachtig en rechtvaardig mensche zijn?

Antw. Omdat de rechtvaardigheid Gods vorderde, dat de menschelijke nature, die gezondigd had, voor de zonde betaalde ; en dat een mensch, zelf een zondaar zijnde, niet konde voor anderen betalen.

Ezech. 18 : 4, 20, Rom. 5 : 18. 1 Cor. 15 : 21. Hebr. 2 : 14, 15, 16. Hebr. 7 : 23, 27. Ps. 49 : 8. 1 Petr. 16 : 18.

17. Vr. Waarom moet Hij te zamen een waarachtig God zijn?

Antw. Opdat Hij uit kracht zijner Godheid den last des toorns Gods aan zijne menschheid dragen en ons de gerechtigheid en het leven verwerven en wedergeven mocht.

Jes. 9 : 6 en 63 : 3. Deut. 4 : 24. Nah. 1 : 6. Ps. 130 : 3. Jes. 53 : 4, 11. Jes. 53 : 5, 11.

18. Vr. Maar wie is deze Middelaar, die te zamen waarachtig God en een waarachtig rechtvaardig mensch is?

Antw. Onze Heere Jezus Christus, die ons van Gode tot wijsheid, rechtvaardigmaking, heiligmaking en tot eene volkomene verlossinge geschonken is.

1 Joh. 5 : 20. Rom 9 : 5 en 8 : 3. Gal. 4 : 4. Jes. 9 : 6. Jer. 23 : 6. Maleachi 3 : 1. Luc. 1 : 42 en 2 : 6, 7. Rom. 1 : 3 en 9 : 5. Phil. 2 : 7. Hebr. 2 : 14, 16, 17 en 4 : 15. Jes. 53 : 11, 9. Jer 23 : 5. Luc. 1 : 35. Joh. 8 : 46. Hebr. 4 : 15 en 7 : 26. 1 Petr. 1 : 19 en 2 : 22 en 3 : 18. 1 Tim. 2 : 5. Matth. 1 : 23. 1 Tim. 3 : 16. Luc. 2 : 11. Hebr. 2 : 9. 1 Cor. 1 : 30.

19. Vr. Waaruit weet gij dat?

Antw. Uit het heilig Evangelie, hetwelk God zelf eerstelijk in het paradijs geopenbaard heeft, en namaals door de heilige Patriarchen en Profeten laten verkondigen, en door de offeranden en andere ceremoniën der Wet laten voorbeelden, en ten laatste door zijnen eeniggeboren Zoon vervuld.

Gen. 3 : 15. Gen. 22 : 18 en 12 : 3 en 49 : 10. Jes. 53 en 42 : 1, 2, 3, 4 en 43 : 25 en 49 : 5, 6, 22, 23. Jer. 23 : 5, 6 en 31 : 32, 33 en 32 : 39, 40, 41. Mich. 7 : 18, 19, 20. Hand. 10 : 43 en 3 : 22 23, 24 Rom. 1 : 2. Hebr. 1 : 1 en 10 : 7. Col 2 : 7. Joh. 5 : 46. Rom. 10 : 4. Gal. 4 : 4 en 3 : 24. Col. 2 : 17.

VII. Zondag.

20. Vr. Worden dan alle menschen wederom door Christus zalig, alzoo zij door Adam zijn verdoemd geworden?

Antw. Neen zij, maar alleen degenen, die Hem door een oprecht geloof worden ingelijfd en al zijne weldaden aannemen.

Matth. 7 : 14 en 22 : 14. Marc. 16 : 16 Joh. 1 : 12 en 3 : 16, 18, 36. Jes. 53 : 11. Ps. 2 : 12. Rom. 11 : 20. Rom 3 : 22. Hebr. 4 : 3 en 5 : 9 en 10 : 39 en 11 : 6.

21. Vr. Wat is een oprecht geloove?

Antw. Een oprecht geloove is niet alleen een zeker weten of kennisse, waardoor ik 't al voor waarachtig houde, dat ons God in zijn Woord geopenbaard heeft, maar ook een zeker vertrouwen, hetwelk de Heilige Geest door het Evangelie in mijn harte 1) werkt, dat, niet alleen anderen, maar ook mij vergevinge der zonden, eeuwige gerechtigheid en zaligheid van God geschonken zij uit loutere genade, alleen om de verdiensten Christi wille.

---

1) De oudere teksten lezen: *hartelijk* in plaats van *zeker*, en in steê van: *in mijn harte* lezen deze: *in mij.*

Jac. 2 : 19. Hebr 11 : 1, 7. Rom. 4 : 18, 19, 20, 21 en 10 : 10 Efez. 3 : 12 Hebr. 4 : 16. Jac. 1 : 6. Gal. 5 22. Matth. 16 : 17. 2 Cor. 4 : 13. Joh. 6 : 29. Efez. 2 : 8. Phillipp. 1 : 19. Hand. 16 : 14. Rom. 1 : 16 en 10 : 17. 1 Cor. 1 : 21. Hand. 10 : 44 Hand. 16 : 14. Rom. 1 : 17. Gal. 3 : 11. Hebr. 10 : 10, 38 Gal. 2 : 16. Efez. 2 : 8. Rom 3 : 24 en 5 : 19. Luc. 1 : 77, 78.

22. Vr. Wat is dan eenen Christen noodig te gelooven ?

Antw. Al wat ons in het Evangelie beloofd wordt, hetwelk ons de Artikelen onzes algemeenen en ongetwijfelden Christelijken geloofs in éene hoofdsom leeren.

Joh. 20 : 31. Matth. 28 : 19. Marc. 1 : 15.

23. Vr. Hoe luiden die Artikelen ?

Antw. *Ik geloof in God den Vader, den Almachtige, Schepper des hemels en der aarde.*

En in Jezus Christus, zijnen eeniggeboren Zoon onzen Heere ; die ontvangen is van den Heiligen Geest, geboren uit de maagd Maria ; die geleden heeft onder Pontius Pilatus, is gekruist, gestorven en begraven, nedergedaald ter helle ; ten derden dage wederom opgestaan van de dooden ; opgevaren ten hemel, zittende ter rechterhand Gods des almachtigen Vaders ; van waar Hij komen zal om te oordeelen de levenden en de dooden.

Ik geloove in den Heiligen Geest. Ik geloove eene heilige, algemeene, Christelijke Kerk, de gemeenschap der heiligen ; vergevinge derzonden ; wederopstandinge des vleesches ; en een eeuwig leven.

VIII. Zondag.

24. Vr. Hoe worden deze Artikelen gedeeld ?

Antw. In drie deelen. Het eerste is van God den Vader en onze schepping. Het andere van God den Zone en onze verlossing. Het derde van God den Heiligen Geest en onze heiligmaking.

25. Vr. Aangezien dat er maar een eenig Goddelijke Wezen is, waarom noemt gij den Vader, den Zone en den Heiligen Geest ?

Antw. Omdat God zich alzoo in zijn Woord geopenbaard heeft, dat deze drie onderscheidelijke Personen de eenige, waarachtige en eeuwige God zijn.

Deut. 6 : 4. Efez. 4 : 6. Jes. 44 : 6 en 45 : 5 1 Cor 8 : 4, 6. Jes 61 : 1. Luc. 4 : 18. Gen. 1 : 2, 3. Ps. 33 : 6. Jes. 48 : 16 Matth 3 : 16, 17 en 28 : 19. 1 Joh. 5 : 7. Jes. 6 : 1, 3, 10. Joh. 12 : 40. Hand 28 : 26. Joh. 14 : 26 en 15 : 26. 2 Cor. 13 : 13. Gal. 4 : 6. Efez. 2 : 18. Tit. 3 : 5, 6.

Van God den Vader.

IX. Zondag.

26. Vr. Wat gelooft gij met deze woorden : *Ik geloof in God den Vader, den Almachtige Schepper des hemels en der aarde ?*

Antw. Dat de eeuwige Vader onzes Heeren Jezus Christus, die hemel en aarde, met al wat er in is, uit niet geschapen heeft, die ook dezelven nog door zijnen eeuwigen raad en voorzienigheid onderhoudt en regeert om zijns Zoons Christi wille, mijn God en mijn Vader zij, op welken ik alzoo vertrouwe, dat ik niet twijfel, of Hij zal mij met alle nooddruft

es lijfs en der ziele verzorgen, en ook al het kwaad, dat Hij mij in dit jammerdal toeschikt, mij ten beste keeren; want Hij zulks doen kan als een almachtig God, en ook doen wil als een getrouw Vader.

Gen. 1 en 2. Exod. 20: 11. Job. 33: 4. Job. 38 en 39. Hand. 4: 24 en 14: 15. Ps. 33: 6. Jes. 45: 7. Hebr. 1: 3. Ps. 104: 2, 3 en 115: 3. Matth. 10: 29. Efez. 1: 11. Joh. 1: 12 Rom. 8: 15; Gal. 4: 5, 6, 7. Efez. 1: 5. Ps. 55: 23. Matth 6: 25, 26, Luc 12: 22. Rom. 8: 28. Jes. 46: 4. Rom. 10: 12. Matth 6: 32, 33 en 7: 9, 10, 11.

X. ZONDAG.

27. Vr. Wat verstaat gij door de Voorzienigheid Gods?

Antw. De almachtige en alomtegenwoordige kracht Gods, door welke Hij hemel en aarde, mitsgaders alle schepselen gelijk als met zijne hand nog onderhoudt en regeert, alzoo dat loof en, gras, regen en droogte, vruchtbare en onvruchtbare jaren, spijze en drank, gezondheid en krankheid, rijkdom en armoede en alle dingen niet bij gevalle, maar van zijne vaderlijke hand ons toekomen.

Hand. 17: 25 27, 28. Jer. 23: 23, 24. Jes. 29: 15, 16. Ezech. 8: 12. Hebr: 1: 3. Jer 5: 24. Hand. 14: 17. Joh. 9: 3. Spr. 22: 2. Matth 10: 29. Spr 16: 33

28 Vr. Waartoe dient ons dat wij weten, dat God alles geschapen heeft en nog door zijne Voorzienigheid onderhoudt?

Antw. Dat wij in allen tegenspoed geduldig, in voorspoed dankbaar zijn mogen, en in alles, dat ons nog toekomen kan, een goed toevoorzicht hebben op onzen getrouwen God en Vader, dat ons geen schepsel van zijne liefde scheiden zal, aangezien dat alle schepselen alzoo in zijne hand zijn, dat zij tegen zijnen wil zich noch roeren, noch bewegen kunnen.

Rom. 5: 3. Jac. 1: 3. Ps. 39: 10. Job. 1: 21, 22. 1 Thess. 5: 18. Deut. 8: 10. Ps. 55: 23. Rom 5: 4. Rom 8: 38, 39. Job. 1: 12 en 2: 6. Spr. 21: 1. Hand. 17: 25.

Van God den Zone.

XI. ZONDAG.

29. Vr. Waarom wordt de Zone Gods *Jezus*, dat is Zaligmaker, genoemd?

Antw. Omdat Hij ons zalig maakt en van al onze zonden verlost; daarbenevens, dat bij niemand anders eenige zaligheid te zoeken of te vinden is.

Matth. 1: 21. Hebr. 7: 25. Hand. 4: 12. Joh. 15: 4, 5. 1 Tim. 2: 5. Jes. 43: 11. 1 Joh. 5: 11.

30. Vr. Gelooven dan die ook aan den eenigen Zaligmaker Jezus, die hunne zaligheid en welvaart bij de heiligen, bij zich zelven of ergens elders zoeken?

Antw. Neen zij; maar zij verloochenen met der daad den eenigen Heiland en Zaligmaker, Jezus, ofschoon zij zich zijns met den monde roemen; want van tweeën één, of Jezus moet geen volkomen Zaligmaker

zijn, of die dezen Zaligmaker met waren geloove aannemen, moeten alles in Hem hebben, dat tot hunne zaligheid van noode is.

1 Cor. 1 : 13, 30, 31 Gal. 5 : 4. Hebr. 12 : 2. Jes. 9 : 6. Col. 1 : 19, 20 en 2 : 10. 1 Joh. 1 : 7.

XII. Zondag

31. Vr. Waarom is Hij Christus, dat is een Gezalfde, genaamd ?
Antw. Omdat Hij van God den Vader verordineerd is, en met den Heiligen Geest gezalfd, tot onzen hoogsten Profeet en Leeraar, die ons den verborgen raad en wille Gods van onze verlossing volkomenlijk geopenbaard heeft; en tot onzen eenigen Hoogepriester, die ons met de eenige offerande zijns lichaams verlost heeft, en ons met zijne voorbiddinge steeds voortreedt bij den Vader; en tot onzen eeuwigen Koning, die ons met zijn Woord en zijnen Geest regeert, en ons bij de verworvene verlossinge beschut en behoudt 1).

Ps 45 : 8. Hebr. 1 : 9. Jes. 61 : 1. Luc. 4 : 18. Deut. 18 : 15. Hand. 3 : 22 en 7 : 37. Jes. 55 : 4. Joh 1 : 18 en 15 : 15. Ps. 110 : 4. Hebr. 10 : 14 en 10 : 12 en 9 : 12, 14. 28. Rom 8 : 34. Hebr. 9 : 24 1 Joh. 2 : 1. Rom. 5 : 9, 10. Ps. 2 : 6. Zach. 9 : 9. Matth 21 : 5. Luc. 1 : 33. Matth. 28 : 18. Joh 10 : 28. Openb. 12 : 10, 16.

32. Vr. Maar waarom wordt gij een Christen genaamd ?
Antw. Omdat ik door 't geloove een lidmaat van Christus en alzoo zijner zalving deelachtig ben, opdat ik zijnen naam bekenne en mij zelven tot een levendig dankoffer Hem offere, en met een vrije en goede consciëntie in dit leven tegen de zonde en den duivel strijde, en hiernamaals in eeuwigheid met Hem over alle schepselen regeere.

Hand. 11 : 26. 1 Cor. 6 : 15. 1 Joh. 2 : 27. Hand. 2 : 17. Matth. 10 : 32. Rom. 10 : 10. Rom 12 : 1. 1 Petr. 2 : 5, 6. Openb. 1 : 6 en 5 : 8. 10. 1 Petr. 2 : 11. Rom. 6 : 12, 13. Gal. 5 : 16, 17. Efez. 6 : 11. 1 Tim. 1 : 18, 19. 2 Tim. 2 : 12. Matth. 25 : 34.

XIII. Zondag.

33. Vr. Waarom is Hij Gods eeniggeboren Zoon genaamd, zoo wij toch ook Gods kinderen zijn ?
Antw. Daarom dat Christus alleen de eeuwige natuurlijke Zone Gods is, maar wij zijn om zijnentwil uit genade tot kinderen Gods aangenomen.

Joh. 1 : 14. Hebr. 1 : 1, 2. Joh. 3 : 16. 1 Joh. 4 : 9. Rom. 8 : 32 Rom. 8 : 16. Joh. 1 : 12. Gal. 4 : 6 Efez. 1 : 5, 6.

34. Vr. Waarom noemt gij Hem onzen Heere ?
Antw. Omdat Hij ons met lijf en ziel van al onze zonden, niet met goud of met zilver, maar met zijnen dierbaren bloede, gekocht, en van alle geweld des duivels verlost heeft, en ons alzoo zich tot een eigendom gemaakt.

Petr. 1 : 18. 19. 1 Petr. 2 : 9. 1 Cor. 6 : 20. 1 Tim. 2 : 6. Joh. 20 : 28.
1) De lezing : *behoedt* berust op een fout.

XIV. Zondag.

35. Vr. Wat is dat gezegd : *Die ontvangen is van den Heiligen Geest, geboren uit de maagd Maria ?*

Antw. Dat de eeuwige Zone Gods, die waarachtig en eeuwig God is en blijft, ware menschelijke natuur uit het vleesch en bloed der maagd Maria door de werkinge des Heiligen Geestes aangenomen heeft, opdat Hij ook het ware zaad Davids zij, zijnen broederen in alles gelijk, uitgenomen de zonde.

1 Joh. 5 : 20. Joh. 1 : 1 en 17 : 3. Rom. 1 : 3. Col. 1 : 15. Rom 9 : 5. Gal. 4 : 4. Luc. 1 : 31, 42, 43. Matth 1 : 20. Luc. 1 : 35. Rom. 1 : 3. Ps. 132 : 11. 2 Sam. 7 : 12. Luc. 1 : 32. Hand. 2 : 30. Philipp. 2 : 7. Hebr. 2. 14, 17. Hebr. 4 : 15.

36. Vr. Wat nuttigheid bekomt gij door de heilige ontvanginge en geboorte van Christus ?

Antw. Dat Hij onze Middelaar is, en met zijne onschuld en volkomene heiligheid mijne zonde, waarin ik ontvangen en geboren ben, voor Gods aangezicht bedekt.

Hebr. 7 : 26, 27. 1 Petr. 1 : 18, 19. 1 Petr. 3 : 18. 1 Cor. 1 : 30, 31. Rom. 8 : 3, 4. Jes. 53 : 11. Ps 32 : 1.

XV. Zondag.

37. Vr. Wat verstaat gij bij het woordeken : *Geleden ?*

Antw. Dat Hij aan lijf en ziele den ganschen tijd zijns levens op de aarde, maar inzonderheid aan het einde zijns levens, den toorn Gods tegen de zonde des ganschen menschelijken geslachts gedragen heeft, opdat Hij met zijn lijden, als met het eenige zoenoffer, ons lijf en ziele van de eeuwige verdoemenis verloste, en ons Gods genade, gerechtigheid en het eeuwige leven verwierve.

Jes. 53 : 4. 1 Petr. 2 : 24. 1 Petr. 3 : 18 1 Tim. 2 : 6. Jes. 53 : 10. Efez. 5 : 2. 1 Cor. 5 : 7. 1 Joh 2 : 2. Rom. 3 : 25. Hebr. 9 : 28 en 10 : 14. Gal. 3 : 13. Col. 1 : 13. Hebr. 9 : 12. 1 Petr. 1 : 18, 19. Rom. 3 : 25. 2 Cor. 5 : 21. Joh. 3 : 16 en 6 : 51. Hebr. 9 : 15 en 10 : 19.

38. Vr. Waarom heeft Hij onder den rechter Pontius Pilatus geleden ?

Antw. Opdat Hij, onschuldig onder den wereldlijken rechter veroordeeld zijnde, ons daarmede van het strenge oordeel Gods, dat over ons gaan zoude, bevrijdde.

Joh. 18 : 38. Matth. 27 : 24. Luc. 23 : 14, 15. Joh. 19 : 4. Ps. 69 : 5. Jes. 53 : 4, 5. 2 Cor. 5 : 21. Gal. 3 : 13.

39. Vr. Heeft dat iets meer in, dat Hij gekruist is geweest, dan of Hij met eenen anderen dood gestorven ware ?

Antw. Ja het ; want daardoor ben ik zeker, dat Hij de vervloeking, die op mij lag, op zich geladen heeft : want de dood des kruises van God vervloekt was.

Gal. 3 : 13. Deut. 21 : 23.

XVI. Zondag.

40. Vr. Waarom heeft Christus zich tot in den dood moeten vernederen ?

Antw. Daarom dat vanwege de gerechtigheid en waarheid Gods niet anders voor onze zonden konde betaald worden, dan door den dood des Zoons Gods.

Gen. 2 : 17. Rom. 8 : 3, 4. Hebr. 2 : 14, 15.

41. Vr. Waarom is Hij begraven geworden ?
Antw. Om daarmede te betuigen, dat Hij waarachtiglijk gestorven is.

Hand. 13 : 29. Matth. 27 : 59, 60. Luc. 23 : 52. Joh. 19 : 38.

42. Vr. Zoo dan Christus voor ons gestorven is, hoe komt het, dat wij ook moeten sterven ?
Antw. Onze dood is geene betalinge voor onze zonden, maar alleen eene afstervinge der zonden en een doorgang tot het eeuwige leven.

Marc. 8 : 37. Ps. 49 : 8. Philipp. 1 : 23. Joh. 5 : 24. Rom. 7 : 24.

43. Vr. Wat verkrijgen wij meer voor nuttigheid uit de offerande en dood van Christus aan het kruis ?
Antw. Dat door zijne kracht onze oude mensch met Hem gekruist, gedood en begraven wordt, opdat de booze lusten des vleesches in ons niet meer regeeren, maar dat wij ons zelven Hem tot eene offerande der dankbaarheid opofferen.

Rom. 6 : 6. Rom. 6 : 6, 12. Rom. 12 : 1

44. Vr. Waarom volgt daar : *Nedergedaald ter helle ?*
Antw. Opdat ik in mijn hoogste aanvechtingen verzekerd zij en mij ganschelijk vertrooste, dat mijn Heere Jezus Christus door zijne onuitsprekelijke benauwdheid, smarten, verschrikking en helsche kwale, in welke Hij in zijn gansche lijden (maar inzonderheid aan het kruis) gezonken was, mij van de helsche benauwdheid en pijne verlost heeft.

Ps. 18 : 5, 6 en 116 : 3. Matth. 26 : 38 en 27 : 46. Hebr. 5 : 7. Jes. 53 : 5.

XVII. Zondag.

45. V . Wat nut ons de opstanding van Christus?
Antw. Ten eerste, heeft Hij door zijn opstanding den dood overwonnen, opdat Hij ons de gerechtigheid, die Hij door zijnen dood ons verworven had, konde deelachtig maken. Ten andere, worden ook wij nu door zijn kracht opgewekt tot een nieuw leven. Ten derde, is ons de opstanding van Christus een zeker pand onzer zalige opstanding.

Rom. 4 : 25 1 Petr 1 : 3. 1 Cor. 15 : 16. Rom. 6 : 4. Col. 3 : 1, 3. Efez. 2 : 5. 1 Cor 15 : 20, 21.

XVIII. Zondag.

46. Vr. Wat verstaat gij daarmede: *Opgevaren ten hemel ?*
Antw. Dat Christus voor de oogen zijner jongeren van de aarde ten hemel is opgeheven, en dat Hij ons ten goede daar is, totdat Hij wederkomt om te oordeelen de levenden en dooden.

Hand 1 : 9. Marc. 16 : 19. Luc. 24 : 51. Hebr. 9 : 24 en 4 : 14. Rom. 8 : 34. Col 3 : 1. Hand. 1 : 11.

47. Vr. Is dan Christus niet bij ons tot aan het einde der wereld, alzoo Hij ons beloofd heeft?

Anwt. Christus is waarachtig mensch en waarachtig God. Naar zijne menschelijke natuur is Hij nu niet meer op aarde; maar naar zijne Godheid, majesteit, genade en Geest wijkt Hij nimmermeer van ons.

Matth. 28 : 20. Hebr 8 : 4. Matth. 26 : 11. Joh. 16 : 28 en 17 : 11. Hand. 3 : 21. Joh. 14 : 18. Matth. 28 : 20.

48. Vr. Maar zoo de menschheid niet overal is waar de Godheid is, worden dan de twee naturen in Christus niet van elkander gescheiden?

Antw. Ganschelijk niet; want mitsdien de Godheid onbegrijpelijk en overal tegenwoordig is, zoo moet volgen, dat zij wel buiten hare aangenomen menschheid is en nochtans persoonlijk met haar vereenigd blijft.

Jer. 23 : 24. Hand. 7 : 49. Joh. 3 : 13. Col. 2 : 9. Joh. 3 : 13 en 11 : 15. Matth. 28 : 6.

49. Vr. Wat nut ons de hemelvaart van Christus?

Antw. Ten eerste, dat Hij in den hemel voor het aangezicht zijns Vaders onze Voorspreker is. Ten andere, dat wij ons vleesch in den hemel tot een zeker pand hebben, dat Hij, als het Hoofd, ons zijne lidmaten ook tot zich zal nemen. Ten derde, dat Hij ons zijnen Geest tot een tegenpand zendt, door welks kracht wij zoeken dat daarboven is, waar Christus is, zittende ter rechterhand Gods, en niet dat op de aarde is.

1 Joh. 2 : 1. Rom. 8 : 34. Joh. 14 : 2 en 17 : 24 en 20 : 17. Efez. 2 : 6. Joh 14 : 16 en 16 : 7. Hand. 2 : 33. 2 Cor. 1 : 22 en 5 : 5. Coloss. 3 : 1.

XIX. Zondag.

50. Vr. Waarom wordt daartoe gezet: *Zittende ter rechterhand Gods?*

Antw. Dat Christus daarom ten hemel gevaren is, opdat Hij zichzelven daar bewijze als het Hoofd zijner Christelijke Kerke, door hetwelk de Vader alle ding regeert.

Efez. 1 : 20, 21, 22, 23. Coloss. 1 : 18. Matth. 28 : 18. Joh. 5 : 22.

51. Vr. Wat nuttigheid brengt ons deze heerlijkheid onzes Hoofds Christus?

Antw. Eerstelijk, dat Hij door zijnen Heiligen Geest in ons, zijne lidmaten, de hemelsche gaven uitgiet. Daarna, dat Hij ons met zijne macht tegen alle vijanden beschut en bewaart.

Hand. 2 : 33. Efez. 4 : 10. Ps. 2 : 9 en 110 : 1, 2. Joh. 10 : 28. Efez. 4 : 8.

52. Vr. Wat troost u de wederkomst van Christus om te oordeelen de levenden en de dooden?

Antw. Dat ik in alle droefenis en vervolging met opgerichten hoofde even denzelfde, die zich te voren om mijnentwille voor Gods gericht gesteld en al den vloek van mij weggenomen heeft, tot eenen Rechter uit den hemel verwachte, die al zijne en mijne vijanden in de eeuwige verdoemenisse werpen, maar mij met alle uitverkorenen tot zich in de hemelsche blijdschap en heerlijkheid nemen zal.

Philipp. 3 : 20. Luc. 21 : 28. Rom. 8 : 23. Tit. 2 : 13. 1 Thess. 4 : 16. Matth. 25 : 41. 2 Thess. 1 : 6, 7. Matth. 25 : 34.

Van God den Heiligen Geest

XX. Zondag

53. Vr. Wat gelooft gij van den Heiligen Geest?

Antw. Eerstelijk, dat Hij te zamen met den Vader en den Zoon waarachtig en eeuwig God is. Ten andere, dat Hij ook mij gegeven is, opdat Hij mij door een oprecht geloove Christus en aller zijner weldaden deelachtig make, mij trooste en bij mij eeuwiglijk blijve.

1 Joh. 5 : 7. Gen. 1 : 2. Jes. 48 : 16. 1 Cor. 3 : 6 en 6 : 19. Hand. 5 : 3, 4. Gal. 4 : 6. Matth. 28 : 19, 20. 2 Cor. 1 : 22. Efez. 1 : 13. Gal. 3 : 14. 1 Petr. 1 : 1 : 1, 2. 1 Cor. 6 : 17. Joh. 15 : 26. Hand. 9 : 31. Joh. 14 : 26. 1 Petr. 4 : 14

XXI. Zondag.

54. Vr. Wat gelooft gij van de heilige algemeene Christelijke Kerk?

Antw. Dat de Zone Gods uit het gansche menschelijke geslacht zich eene gemeente, tot het eeuwige leven uitverkoren, door zijn Geest en Woord in eenigheid des waren geloofs, van den beginne der wereld tot aan het einde, vergadert, beschermt en onderhoudt; en dat ik daarvan een levendig lidmaat ben en eeuwig zal blijven.

Efez. 5 : 26. Joh. 10 : 11. Hand. 20 : 28. Efez. 4 : 11, 12, 13. Gen. 26 : 4. Openb. 5 : 9. Rom 8 : 29. Efez 1 : 10, 11, 12, 13. Jes. 59 : 21. Rom. 1 : 16 en 10 : 14, 15, 16, 17. Efez. 5 : 26. Hand. 2 : 42. Efez. 4 : 3, 4, 5. Ps. 71 : 17, 18. Jes. 59 : 21. 1 Cor. 11 : 26. Matth. 16 : 18. Joh. 10 : 28, 29, 30. Ps. 129 : 1, 2, 3, 4, 5. 1 Joh. 3 : 14, 19, 20, 21. 2 Cor. 13 : 5. Rom. 8 : 10. Ps. 23 : 6. 1 Cor. 1 : 8, 9. Joh. 10 : 28. 1 Joh. 2 : 19. 1 Petr. 1 : 5.

55. Vr. Wat verstaat gij door de gemeenschap der heiligen?

Antw. Eerstelijk, dat alle en elk geloovige als lidmaten aan den Heere Christus en al zijne schatten en gaven gemeenschap hebben. Ten andere, dat elk zich moet schuldig weten, zijne gaven ten nutte en ter zaligheid der andere lidmaten gewilliglijk en met vreugde aan te leggen.

1 Joh. 1 : 3. Rom. 8 : 32. 1 Cor. 12 : 12, 13. 1 Cor. 6 : 17. 1 Cor. 12 : 21 en 13 : 5, 6. Phil. 2 : 4, 5, 6.

56. Vr. Wat gelooft gij van de vergevinge der zonden?

Antw. Dat God, om het genoegdoen van Christus wille, al mijne zonden, ook mijnen zondelijken aard, waarmede ik al mijn leven lang te strijden heb, nimmermeer wil gedenken, maar mij uit genade de gerechtigheid van Christus schenken, opdat ik nimmermeer in het gericht Gods kome.

1 Joh. 2 : 2. 1 Joh. 1 : 7. 2 Cor. 5 : 19. Rom. 7 : 23, 24, 25. Jer. 31 : 34. Mich. 7 : 19. Ps. 103 : 3, 10, 12. Joh. 3 : 18. Joh. 5 : 24.

XXII. Zondag.

57. Vr. Wat troost geeft u de opstanding des vleesches?

Antw. Dat niet alleen mijne ziel na dit leven van stonden aan tot Christus, haar Hoofd, zal opgenomen worden, maar dat ook dit mijn vleesch, door de kracht van Christus opgewekt zijnde, wederom met

mijne ziel vereenigd en aan het heerlijk lichaam van Christus gelijkvormig zal worden.

Luc. 16 : 22 en 23 : 43. Phil. 1 : 21, 23. Job. 19 : 25, 26. 1 Joh. 3 : 2. Philipp. 3 : 21.

58. Vr. Wat troost schept gij uit het artikel van het eeuwige leven ?

Antw. Dat, nademaal ik nu het beginsel der eeuwige vreugd in mijn hart gevoele, ik na dit leven volkomene zaligheid bezitten zal, die geen ooge gezien, geen oore gehoord heeft, en in geens menschen hart gekomen is, en dat om God daarin eeuwiglijk te prijzen.

2 Cor. 5 : 2, 3. 1 Cor. 2 : 9.

Van de Rechtvaardigmakinge.

XXIII. Zondag.

59. Vr. Maar wat baat het u nu, dat gij dit al gelooft ?

Antw. Dat ik in Christus voor God rechtvaardig ben, en een erfgenaam des eeuwigen levens.

Hab. 2 : 4. Rom. 1 : 17. Joh. 3 : 36.

60. Vr. Hoe zijt gij rechtvaardig voor God ?

Antw. Alleen door een oprecht geloove in Jezus Christus, alzoo dat, al is het dat mij mijne consciëntie beklaagt, dat ik tegen alle de geboden Gods zwaarlijk gezondigd heb en derzelven geen gehouden heb, en nog steeds tot alle boosheid geneigd ben, nochtans God, zonder eenige mijne verdienste, uit loutere genade mij de volkomene genoegdoening, gerechtigheid en heiligheid van Christus schenkt en toerekent, evenals hadde ik nooit zond gehad noch gedaan, ja, als hadde ik zelf al de gehoorzaamheid volbracht, die Christus voor mij volbracht heeft, zooverre ik zulke weldaad met geloovigen harte aanneem.

Rom. 3 : 21, 22, 24 en 5 : 1, 2. Gal. 2 : 16. Efez. 2 : 8, 9. Phil. 3 : 9. Rom. 3 : 9. Rom. 7 : 23. Rom. 3 : 22. Joh. 3 : 18. Tit. 3 : 5. Deut. 9 : 6. Ezech. 36 : 22. Rom. 3 : 24. Efez. 2 : 6. 1 Joh. 2 : 2. 1 Joh. 2 : 1. Rom 4. : 4. 2 Cor. 5 : 19. 2 Cor. 5 : 21.

61. Vr. Waarom zegt gij, dat gij alleen door het geloove rechtvaardig zijt ?

Antw. Niet dat ik vanwege de waarheid mijns geloofs Gode aangenaam zij ; maar daarom, dat alleen de genoegdoeninge, gerechtigheid en heiligheid van Christus mijne gerechtigheid voor God is, en dat ik die niet anders dan alleen door het geloove aannemen en mij toeëigenen kan.

1 Cor. 1 : 30 en 2 : 2. 1 Joh. 5 : 10.

XXIV. Zondag.

62. Vr. Maar waarom kunnen onze goede werken niet de gerechtigheid voor God of een stuk derzelve zijn ?

Antw. Daarom dat de gerechtigheid, die voor Gods gericht bestaan kan, gansch volkomen en der Wet Gods in alle stukken gelijkmatig zijn moet, en dat ook onze beste werken in dit leven alle onvolkomen en met zonden bevlekt zijn.

Gal. 3 : 10. Deut. 27 : 26. Jes 64 : 6.

63. Vr. Hoe? Verdienen onze goede werken niet, die nochtans God in dit en in het toekomende leven wil beloonen?

Antw. Deze belooning geschiedt niet uit verdienste, maar uit genade.

Luc. 17 : 10.

64. Vr. Maar maakt deze leer niet zorgelooze en goddelooze menschen?

Antw. Neen zij; want het is onmogelijk, dat, zoo wie Christus door een waarachtig geloof ingeplant is, niet zoude voortbrengen vruchten der dankbaarheid.

Matth. 7 : 18. Joh. 15 : 5.

Van de Sacramenten.

XXV. Zondag.

65. Vr. Aangezien dan alleen het geloove ons Christus en al zijner weldaden deelachtig maakt, vanwaar komt zulk geloove?

Antw. Van den Heiligen Geest, die het geloove in onze harten werkt door de verkondiging des heiligen Evangeliums en het sterkt door het gebruiken van de Sacramenten.

Efez. 2 : 8 en 6 : 23. Joh. 3 : 5. Philipp. 1 : 29. Matth. 28 : 19, 20. 1 Petr. 1 : 22, 23.

66. Vr. Wat zijn de Sacramenten?

Antw. De Sacramenten zijn heilige zichtbare waarteekenen en zegelen, van God ingezet, opdat Hij ons door het gebruik daarvan de belofte des Evangeliums des te beter te verstaan geve en verzegele: namelijk, dat Hij ons vanwege des eenigen slachtoffers van Christus, aan het kruis volbracht, vergevinge der zonden en het eeuwige leven uit genade schenkt.

Gen. 17 : 11. Rom. 4 : 11. Deut. 30 : 6. Lev. 6 : 25. Hebr. 9 : 7, 8, 9, 24. Ezech. 20 : 12. 2 Kon. 17 : 36. Jes. 6 : 6, 7 en 54 : 9.

67. Vr. Zijn dan beide, het Woord en de Sacramenten, daarhenen gericht, of daartoe verordend, dat zij ons geloove op de offerande van Jezus Christus aan het kruis, als op den eenigen grond onzer zaligheid, wijzen?

Antw. Ja zij toch; want de Heilige Geest leert ons in het Evangelie en verzekert ons door de Sacramenten, dat onze volkomene zaligheid in de eenige offerande van Christus staat, die voor ons aan het kuis geschied is.

Rom. 6 : 3. Gal. 3 : 27.

68. Vr. Hoeveel Sacramenten heeft Christus in het Nieuwe Verbond of Testament ingezet?

Antw. Twee: den heiligen Doop en het heilige Avondmaal.

Van den heiligen Doop.

XXVI. Zondag.

69. Vr. Hoe wordt gij in den heiligen Doop vermaand en verzekerd, dat de eenige offerande van Christus, aan het kruis geschied, u ten goede komt?

Antw. Alzoo, dat Christus dit uitwendig waterbad ingezet en daarbij toegezegd heeft, dat ik zoo zekerlijk met zijnen bloede en Geest van de onreinigheid mijner ziele, dat is van al mijne zonden, gewasschen ben, als ik uitwendig met het water, hetwelk de onzuiverheid des lichaams pleegt weg te nemen, gewasschen ben.

Matth. 28 : 19. Marc. 16 : 16. Hand. 2 : 38. Joh. 1 : 33. Matth. 3 : 11. Rom. 6 : 3, 4. 1 Petr. 3 : 21. Marc. 1 : 4. Luc. 3 : 3.

70 Vr. Wat is dat, met den bloede en den Geest van Christus gewasschen te zijn ?

Antw. Het is vergeving der zonden van God uit genade te hebben om des bloeds Christi wille, hetwelk Hij in zijne offerande aan het kruis voor ons uitgestort heeft ; daarna ook door den Heiligen Geest vernieuwd en tot lidmaten van Christus geheiligd te zijn, opdat wij hoe langer hoe meer der zonde afsterven en in een godzalig, onstraffelijk leven wandelen.

Hebr. 12 : 24. 1 Petr. 1 : 2. Openb. 1 : 5 en 7 : 14. Zach. 13 : 1. Ezech. 36 25. Joh. 1 : 33 en 3 : 5. 1 Cor. 6 : 11 en 12 : 13. Rom. 6 : 4. Col. 2 : 12.

71. Vr. Waar heeft ons Christus toegezegd, dat Hij ons zoo zekerlijk met zijn bloed en Geest wasschen wil, als wij met het Doopwater gewasschen worden ?

Antw. In de inzetting des Doops, welke alzoo luidt : *Gaat dan henen, onderwijst al de volkeren, dezelven doopende in den name des Vaders en des Zoons en des Heiligen Geestes.* Matth. 28 : 19. En : *Die geloofd zal hebben en gedoopt zal zijn, zal zalig worden, maar die niet zal geloofd hebben, zal verdoemd worden.* Marc. 16 : 16. Deze beloftenisse wordt ook herhaald, waar de Schrift den Doop *het bad der wedergeboorte en de afwasschinge der zonden* noemt. Tit. 3 : 5 ; Hand. 22 : 16.

Matth. 28 : 19. Marc. 16 : 16. Tit. 3 : 5. Hand. 22 : 16.

XXVII. Zondag.

72. Vr. Is dan het uiterlijk waterbad de afwasschinge der zonden zelve ?

Antw. Neen het ; want alleen het bloed van Jezus Christus en de Heilige Geest reinigt ons van alle zonden.

Matth. 3 : 11. 1 Petr. 3 : 21. Efez. 5 : 26. 1 Joh. 1 : 7. 1 Cor. 6 : 11.

73. Vr. Waarom noemt dan de Heilige Geest den Doop het bad der wedergeboorte en de afwasschinge der zonden ?

Antw. God spreekt alzoo niet zonder groote oorzaak ; namelijk niet alleen om ons daarmede te leeren, dat, gelijk de onzuiverheid des lichaams door het water, alzoo ook onze zonden door het bloed en den Geest van Jezus Christus weggenomen worden, maar veelmeer, dat Hij ons door dit Goddelijk pand en waarteeken wil verzekeren, dat wij zoo waarachtiglijk van onze zonden geestelijk gewasschen zijn, als wij uitwendig met water gewasschen worden.

Openb 1 : 5 en 7 : 14. 1 Cor. 6 : 11. Marc. 16 : 16. Gal. 3 : 27.

74. Vr. Zal men ook de jonge kinderen doopen?

Antw. Ja; want mitsdien zij alzoowel als de volwassenen in het Verbond Gods en in zijne gemeente begrepen zijn, en dat hun door Christus' bloed de verlossing van de zonden en de Heilige Geest, die het geloof werkt, niet weiniger aan den volwassenen toegezegd wordt, zoo moeten zij ook door den Doop, als door het teeken des Verbonds, der Christelijke Kerke ingelijfd en van de kinderen der ongeloovigen onderscheiden worden, gelijk in het Oude Verbond of Testament door de besnijdenisse geschied is, voor dewelke in het Nieuwe Verbond de Doop ingezet is.

Gen. 17 : 7. Matth. 19 : 14. Luc. 1 : 14, 15. Ps. 22 : 11. Jes. 44 : 1, 2, 3 Hand. 2 : 39. Hand. 10 : 47. Gen. 17 : 14. Col. 2 : 11, 12, 13.

Van het heilige Avondmaal onzes Heeren Jezu Christi.

XXVIII. Zondag.

75. Vr. Hoe wordt gij in het heilige Nachtmaal vermaand en verzekerd, dat gij aan de eenige offerande van Christus, aan het kruis volbracht, en aan al zijn goed gemeenschap hebt?

Antw. Alzoo, dat Christus mij en allen geloovigen tot zijner gedachtenisse van dit gebroken brood te eten en van dezen drinkbeker te drinken bevolen heeft, en daartoe ook beloofd: eerstelijk, dat zijn lichaam zoo zekerlijk voor mij aan het kruis geofferd en gebroken en zijn bloed voor mij vergoten is, als ik met oogen zie, dat het brood des Heeren mij gebroken en de drinkbeker mij medegedeeld wordt; en ten andere, dat Hij zelf mijne ziele met zijn gekruist lichaam en vergoten bloede zoo zekerlijk tot het eeuwige leven spijst en laaft, als ik het brood en den drinkbeker des Heeren (als zekere waarteekenen des lichaams en bloeds Christi) uit des dienaars hand ontvange en mondelijk geniete.

Matth. 26 : 26, 27, 28. Marc. 14 : 22, 23, 24. Luc. 22, 19, 20. 1 Cor. 10 : 16, 17 en 11 : 23, 24, 25 en 12 : 13

76. Vr. Wat is dat te zeggen, het gekruiste lichaam van Christ eten en zijn vergoten bloed drinken?

Antw. Het is niet alleen met een geloovig harte het gansche lijden en sterven van Christus aannemen en daardoor vergevinge der zonden en het eeuwig leven verkrijgen, maar ook daarbenevens door den Heiligen Geest, die te zamen in Christus en in ons woont, alzoo met zijnen heiligen lichame hoe langer hoe meer vereenigd worden, dat wij, al is het dat Christus in den hemel is en wij op de aarde zijn, nochtans vleesch van zijn vleesch en been van zijne beenen zijn, en dat wij van éénen Geest (als leden eens lichaams van ééner ziele) eeuwiglijk leven en geregeerd worden.

Joh. 6 : 35, 40, 47, 48, 50, 51, 53, 54. Joh. 6 : 55, 56. Col. 3 : 1. Hand. 3 : 21. 1 Cor. 11 : 26. Efez. 5 : 29, 30 en 3 : 16. 1 Cor. 6 : 15. 1 Joh. 3 : 24 en 4 : 13. Joh. 6 : 57 en 15 : 1, 2, 3, 4. 5, 6. Efez. 4 : 15, 16.

77. Vr. Waar heeft Christus beloofd, dat Hij de geloovigen zoo zekerlijk alzoo met zijnen lichame en bloede wil spijzen en laven, als zij van dit gebroken brood eten en van dezen drinkbeker drinken?

Antw. In de inzettinge des Avondmaals, welke alzoo luidt: *De Heere Jezus, in den nacht, in den welken Hij verraden werd, nam het brood, en als Hij gedankt had, brak Hij het en zeide: Neemt, eet: dat is mijn lichaam, dat voor u gebroken wordt. Doet dat tot mijne gedachtenis. Desgelijks nam Hij ook den drinkbeker, na het eten des Avondmaals, en zeide: Deze drinkbeker is het Nieuwe Testament in mijnen bloede. Doet dat, zoo dikwijls als gij dien zult drinken, tot mijne gedachtenis. Want zoo dikwijls als gij dit brood zult eten en dezen drinkbeker zult drinken, zoo verkondigt den dood des Heeren totdat Hij komt.* 1 Cor. 11 : 23—26.

Deze toezegging wordt ook herhaald door Paulus, waar hij spreekt: *De drinkbeker der dankzegging, dien wij dankzeggende zegenen, is die niet eene gemeenschap des bloeds van Christus? Het brood, dat wij breken, is dat niet eene gemeenschap des lichaams van Christus? Want één brood is het: zoo zijn wij velen één lichaam, dewijl wij allen ééns broods deelachtig zijn.* 1 Cor. 10 : 16, 17.

1 Cor. 11 : 23, 24, 25, 26. Matth. 26 : 26, 27. 28. Marc. 14 : 22, 23, 24. Luc. 22 : 19. 20. 1 Cor. 10 : 16, 17.

XXIX. Zondag.

78. Vr. Wordt dan uit brood en wijn het wezenlijk lichaam en bloed van Christus?

Antw. Neen; maar gelijkerwijs het water in den Doop niet in het bloed van Christus veranderd wordt, noch de afwassching der zonden zelve is (waarvan het alleen een Goddelijk waarteeken en verzekering is), alzoo wordt ook het brood in het Nachtmaal niet het lichaam van Christus zelf, hoewel het naar den aard en de eigenschap der Sacramenten het lichaam van Christus Jezus genaamd wordt.

Matth. 26 : 29. Efez. 5 : 26. 1 Cor. 10 : 16 en 11 : 26. Gen. 17 : 10, 11. Exod. 12 : 11, 13 en 13 : 9. Tim. 3 : 5. 1 Petr. 3 : 21. 1 Cor. 10 : 3, 4.

79. Vr. Waarom noemt dan Christus het brood zijn lichaam en den drinkbeker zijn bloed, of het Nieuwe Verbond in zijn bloed, en Paulus de gemeenschap des lichaams en bloeds van Christus?

Antw. Christus spreekt alzoo niet zonder groote oorzaak: namelijk niet alleen om ons daarmede te leeren, dat, gelijk als brood en wijn dit tijdelijk leven onderhouden, alzoo ook zijn gekruist lichaam en zijn vergoten bloed de waarachtige spijs en drank zijn, waardoor onze zielen ten eeuwigen leven gevoed worden; maar veelmeer om ons door deze zichtbare teekenen en panden te verzekeren, dat wij zoo waarachtiglijk zijns waren lichaams en bloeds door de werkinge des Heiligen Geestes deelachtig worden, als wij deze heilige waarteekenen met den lichamelijken mond tot zijner gedachtenis ontvangen, en dat al zijn lijden en gehoorzaamheid zoo zekerlijk onze eigen zij, als hadden wij zelven in onze eigene personen alles geleden en Gode voor onze zonden genoeg gedaan.

Joh. 6 : 55. 1 Cor. 10. 16

XXX. Zondag.

80. Vr. Wat onderscheid is er tusschen het Avondmaal des Heeren en de Paapsche Mis?

Antw. Het Avondmaal des Heeren betuigt ons, dat wij volkomen vergeving van alle onze zonden hebben door de éénige offerande van Jezus Christus, die Hij zelf eenmaal aan het kruis volbracht heeft, en dat wij door den Heiligen Geest Christus worden ingelijfd, die nu naar zijne menschelijke natuur niet op de aarde maar in den hemel is, ter rechterhand Gods zijns Vaders, en daar wil van ons aangebeden zijn. Maar de Mis leert, dat de levenden en de dooden niet door het lijden van Christus vergeving der zonden hebben, tenzij dat Christus nog dagelijks voor dezelve van de Mispriesters geofferd worde, en dat Christus lichamelijk onder de gestalte des broods en wijns is, en daarom ook daarin moet aangebeden worden: en alzoo is de Mis in den grond anders niet dan eene verloochening der eenige offerande en des lijdens Jezu Christi en eene vervloekte afgoderij.

Hebr. 10 : 10, 12 en 7 : 26, 27 en 9 : 12, 25. Joh. 19 : 30. Matth. 26 : 28 Luc. 22 : 19. 1 Cor. 10 : 16, 17 en 6 : 17. Coloss. 3 : 1. Hebr. 1 : 3 en 8 : 1 Matth. 6 : 20, 21. Joh. 4 : 21 en 20 : 17. Luc. 24 : 52. Hand. 7 : 55. Philipp 3 : 20. 1 Thess. 1 : 10. Hebr. 9 : 26 en 10 : 12, 14.

81. Vr. Voor wie is het Avondmaal des Heeren ingesteld?

Antw. Voor diegenen, die zich zelven vanwege hunne zonden mishagen en nochtans vertrouwen, dat dezelve hun om Christi wille vergeven zijn, en dat ook de overblijvende zwakheid met zijn lijden en sterven bedekt zij; die ook begeeren hoe langer hoe meer hun geloof te sterken en hun leven te beteren. Maar de Hypocrieten en die zich niet met waren harte tot God bekeeren, die eten en drinken zich zelven een oordeel.

1 Cor. 11 : 28 en 10 : 19, 20, 21 22.

82. Vr. Zal men ook diegenen tot dit Avondmaal laten komen, die zich met hunne bekentenis en hun leven als ongeloovige en goddelooze menschen aanstellen?

Antw. Neen; want alzoo wordt het verbond Gods ontheiligd en zijn toorn over de gansche gemeente verwekt. Daarom is de Christelijke Kerke schuldig, naar de ordening van Christus en zijne Apostelen, zulken—totdat zij betering huns levens bewijzen—door de Sleutelen des hemelrijks uit te sluiten.

1 Cor. 11 : 20, 34. Jes. 1 : 11 en 66 : 3. Gez. 7 : 21. Ps. 50 : 16.

XXXI. Zondag.

83. Vr. Wat zijn de Sleutelen des hemelrijks?

Antw. De verkondiging des heiligen Evangeliums en de Christelijke ban of deuitsluiting uit de Christelijke gemeente, door welke twee stukken het hmelrijk den geloovigen opengedaan en den ongeloovigen toegesloten wordt.

84. Vr. Hoe wordt het hemelrijk door de prediking des heiligen Evangeliums ontsloten en toegesloten?

Antw. Alzoo als, achtervolgende het bevel van Christus, allen en eenen iegelijken geloovigen verkondigd en openlijk betuigd wordt, dat hun, zoo dikwijls als zij de beloftenisse des Evangeliums met een waar geloove aannemen, waarachtiglijk al hunne zonden van God om der verdiensten Christi wille vergeven zijn: daarentegen allen ongeloovigen en die zich niet van harte bekeeren verkondigd en betuigd wordt, dat de toorne Gods en de eeuwige verdoemenisse op hen ligt, zoolang zij zich niet bekeeren; navolgende welke getuigenisse des Evangeliums God beide in dit en in het toekomende leven oordeelen wil.

Joh. 20 : 21, 22, 23. Matth. 16 : 19.

85. Vr. Hoe wordt het hemelrijk toegesloten en ontsloten door den Christelijken ban?

Antw. Alzoo als, achtervolgende het bevel van Christus, degenen, die onder den Christelijken naam onchristelijke leer of leven voeren, nadat zij menigmaal broederlijk vermaand zijnde van hunne dwalingen of hun schandelijk leven niet afstaan willen, der gemeente of dengenen, die van de gemeente daartoe verordineerd zijn, aangebracht worden, en zoo zij naar de vermaninge niet vragen, van henlieden door het verbieden van de Sacramenten uit de Christelijke gemeente, en van God zelzen uit het Rijk van Christus gesloten worden,—en wederom als lidmaten van Christus en zijne gemeente aangenomen, zoo wanneer zij waarachtige beteringe beloven en bewijzen.

Matth. 18 : 15, 16, 17. 1 Cor. 5 : 4, 5, 11. 2 Cor. 2 : 6, 7, 8.

HET DERDE DEEL.

Van de dankbaarheid.

XXXII. Zondag.

86. Vr. Aangezien wij uit onze ellendigheid, zonder eenige verdienste van ons, alleen uit genade, door Christus verlost zijn, waarom moeten wij dan nog goede werken doen?

Antw. Daarom dat Christus, nadat Hij ons met zijnen bloede gekocht en vrijgemaakt heeft, ons ook door zijnen Heiligen Geest tot zijn evenbeeld vernieuwt, opdat wij ons met ons gansche leven Gode dankbaar voor zijne weldaden bewijzen en Hij door ons geprezen worde. Daarna ook dat elk bij zich zelven van zijn geloof uit de vruchten verzekerd zij, en dat door onzen godzaligen wandel onze naasten ook voor Christus gewonnen worden.

Rom. 6 : 13 en 12 : 1, 2. 1 Petr. 2 : 5, 9. 1 Cor. 6 : 20. Matth. 5 : 16. 1 Petr. 2 : 12. 2 Petr. 1 : 10. Matth. 7 : 17. Gal. 5 : 6, 22. 1 Petr. 3 : 1, 2. Rom. 14 : 19.

87. Vr. Kunnen dan die niet zalig worden, die, in hun goddeloos ondankbaar leven voortvarende, zich tot God niet bekeeren?

Antw. In geenerlei wijze; want de Schrift zegt, dat geen onkuische, afgodendienaar, echtbreker, dief, gierige, dronkaard, lasteraar, noch roover, noch dergelijke het Rijke Gods beërven zal.

1 Cor. 6 : 9, 10. Efez. 5 : 5, 6. 1 Joh. 3 : 14.

XXXIII. Zondag.

88. Vr. In hoeveel stukken bestaat de waarachtige bekeering des menschen?

Antw. In twee stukken: in de afsterving des ouden, en in de opstanding des nieuwen menschen.

89. Vr. Wat is de afsterving des ouden menschen?

Antw. Het is een hartelijk leedwezen, dat we God door onze zonden vertoornd hebben, en die hoe langer hoe meer haten en vlieden.

90. Vr. Wat is de opstanding des nieuwen menschen?

Antw. Het is eene hartelijke vreugde in God door Christus, en lust en liefde naar den wil Gods in alle goede werken te leven.

Rom. 6 : 1, 4, 5, 6. Efez. 4 : 22, 23 24. Col. 3 : 5, 6, 8, 9, 10. 1 Cor. 5 : 7. 2 Cor. 7 : 10. Rom. 8 : 13. Joël 2 : 13. Hoséa 6 : 1. Rom. 5 : 1 en 14 : 17. Jes. 57 : 15. Rom. 6 : 10, 11. Gal. 2 : 20.

91. Vr. Maar wat zijn goede werken?

Antw. Alleen die uit waar geloove naar de Wet Gods alleen Hem ter eere geschieden, en niet die op ons goeddunken of op menschen-inzettingen gegrond zijn.

Rom. 14 : 23. Lev. 18 : 4. 1 Sam. 15 : 22. Efez. 2 : 10. 1 Cor. 10 : 31 Ezech. 20 : 18, 19. Jes. 29 : 13. Matth. 15 : 7, 8, 9.

Van de Wet.

XXXIV. Zondag

92. Vr. Hoe luidt de Wet des Heeren?

Antw. *Ik ben de HEERE uw God, die u uit Egypteland, uit den diensthuize, uitgeleid heb.*

Het eerste gebod.

Gij zult geene andere goden voor mijn aangezicht hebben.

Het tweede gebod.

Gij zult u geen gesneden beeld, noch eenige gelijkenis maken van hetgene dat boven in den hemel is, noch van hetgene dat onder op de aarde is, noch van hetgene dat in de wateren onder de aarde is. Gij zult u voor die niet buigen, nog hen dienen, want Ik, de HEERE uw God, ben een ijverig God, die de misdaad der vaderen bezoeke aan de kinderen, aan het derde en aan het vierde lid dergenen, die Mij haten, en doe barmhartigheid aan duizenden dergenen, die Mij liefhebben en mijne geboden onderhouden.

Het derde gebod.

Gij zult den naam des HEEREN uws Gods niet ijdellijk gebruiken, want de HEERE zal niet onschuldig houden die zijnen naam ijdellijk gebruikt.

Het vierde gebod.

Gedenkt des Sabbatdags, dat gij dien heiligt. Zes dagen zult gij arbeiden en al uw werk doen, maar de zevende dag is de Sabbat des HEEREN uws Gods: dan zult gij geen werk doen, gij, noch uw zoon, noch uwe dochter, noch uw dienstknecht, noch uwe dienstmaagd, noch uw vee, noch uw vreemdeling, die in uwe poorten is. Want in zes dagen heeft de HEERE den hemel en de aarde gemaakt, de zee, en alles wat daarin is, en Hij rustte ten zevende dage; daarom zegende de HEERE den Sabbatdag, en heiligde denzelven.

Het vijfde gebod.

Eert uwen vader en uwe moeder, opdat uwe dagen verlengd worden in den lande dat u de HEERE uw God geeft.

Het zesde gebod.

Gij zult niet doodslaan.

Het zevende gebod.

Gij zult niet echtbreken.

Het achtste gebod.

Gij zult niet stelen.

Het negende gebod.

Gij zult geen valsche getuigenisse spreken tegen uwen naaste.

Het tiende gebod.

Gij zult niet begeeren uws naasten huis; gij zult niet begeeren uws naasten vrouw, noch zijnen dienstknecht, noch zijne dienstmaagd, noch zijnen os, noch zijnen ezel, noch iets dat uws naasten is.

Exod. 20 : 1 enz. Deut. 5 : 6 enz.

93. Vr. Hoe worden deze tien geboden gedeeld?
Antw. In twee tafelen: waarvan de eerste leert, hoe wij ons jegens God zullen houden. De andere, wat wij onzen naaste schuldig zijn.

Deut. 4: 13. Exod. 34 : 28. Deut. 10 : 3, 4. Matth. 22 : 37—40.

94. Vr. Wat gebiedt God in het eerste gebod?
Antw. Dat ik, zoo lief als mij mijner ziele zaligheid is, alle afgoderij, tooverij, waarzegginge, bijgeloof, aanroepinge der heilige of andere schepselen mijde en vliede, en den eenigen waren God recht leere kennen Hem alleen vertrouwe, in alle ootmoedigheid en lijdzaamheid mij Hem alleen onderwerpe, van Hem alleen alles goeds verwachte, Hem van ganscher harte liefhebbe, vreeze en eere: alzoo, dat ik eer van alle creaturen afga en die varen late, dan dat ik in het allerminste tegen zijnen wil doe.

1 Joh. 5 : 21. 1 Cor. 6 : 9, 10 en 10 : 7, 14. Lev. 19 : 31. Deut. 18 : 9, 10. Matth. 4 : 10. Openb. 19 : 10 en 22 : 8, 9. Joh. 17 : 3. Jer. 17 : 5, 7. 1 Petr. 5 : 5. Hebr. 10 : 36. Coloss. 1 : 11. Rom. 5 : 3, 4. 1 Cor. 10 : 10. Philipp. 2 : 14. Ps. 104 : 27. Jes. 45 : 7. Jac. 1 : 17. Deut 6 : 5. Matth. 22 : 37. Deut. 6 : 2. Ps. 111 : 10. Spr. 1 : 7 en 9 : 10. Matth. 10 : 28. Matth. 4 : 10 Deut. 10 : 20. Matth. 5 : 29 en 10 : 37. Hand. 5 : 29.

95. Vr. Wat is afgoderij ?

Antw. Afgoderij is in de plaats des eenigen waren Gods, die zich in zijn Woord geopenbaard heeft, of, benevens Hem, iets anders versieren 1) of hebben, waarop de mensch zijn vertrouwen zet.

Efez. 5 : 5. 1 Kron. 16 : 26. Philipp. 3 : 19. Gal. 4 : 8. Efez. 2 : 12. 1 Joh. 2 : 23. 2 Joh. vs. 9. Joh. 5 : 23

XXXV. Zondag.

96, Vr. Wat eischt God in het tweede gebod ?

Antw. Dat wij God in geenerlei wijze afbeelden, noch op eene andere wijze vereeren dan Hij in zijn Woord bevolen heeft.

Jes. 40 : 18, 19, 25. Deut. 4 : 15, 16. Rom. 1 : 23, 24. Hand. 17 : 29. 1 Sam. 15 : 23. Deut. 12 : 30. Matth. 15 : 9.

97. Vr. Mag men dan ganschelijk geene beelden maken ?

Antw. God kan noch mag in geenerlei wijze afgebeeld worden. Maar de schepselen, al is het dat zij kunnen afgebeeld worden, zoo verbiedt toch God hunne beeltenis te maken en te hebben, om die te vereeren of God daardoor te dienen.

Jes. 40 : 25. Exod. 34 : 17 en 23 : 24 en 34 : 13.

98. Vr. Maar zoude men de beelden in de kerken als boeken der leeken niet mogen lijden ?

Antw. Neen ; want wij moeten niet wijzer zijn dan God, dewelke zijne Christenen niet door stomme beelden, maar door de levendige verkondiging zijn Woords wil onderwezen hebben.

Jer. 10 : 8. Hab. 2 : 18, 19. Rom. 10 : 17. 2 Petr. 1 : 19. 2 Tim. 3 : 16, 17

XXXVI. Zondag.

99. Vr. Wat wil het derde gebod ?

Antw. Dat wij niet alleen met vloeken of met valschen eede, maar ook met onnoodig zweren, den naam Gods niet lasteren noch misbruiken, noch ons met ons stilzwijgen en toezien zulker schrikkelijke zonden deelachtig maken, en in summa, dat wij den heiligen Name Gods anders niet dan met vreeze en eerbiedinge gebruiken, opdat Hij van ons recht bekend, aangeroepen en in al onze woorden en werken geprezen worde.

Lev. 24 : 15, 16. Lev. 19 : 12. Matth. 5 : 37. Jac 5 : 12. Lev. 5 : 1. Spr. 29 : 24. Jer. 4 : 2. Jes. 45 : 23. Matth. 10 : 32. Rom. 10 : 9, 10. Ps. 50 : 15. 1 Tim. 2 : 8. Collos. 3 : 17. Rom. 2 : 24. 1 Tim. 6 : 1.

100. Vr. Is het dan zoo groote zonde Gods naam met zweren en vloeken te lasteren, dat God zich ook over die vertoornt, die, zooveel als het hun mogelijk is, het vloeken en zweren niet helpen weren en verbieden ?

1) "Versieren" beteekent : *uitdenken.*

Antw. Ja gewisselijk ; want daar is geen grooter zonde, noch die God meer vertoornt, dan de lasteringe zijns Naams, waarom Hij die ook met den dood te straffen bevolen heeft.

Spr. 29 : 24. Lev. 5 : 1. Lev. 24 : 16.

XXXVII. ZONDAG.

101. Vr. Maar mag men ook godzaliglijk bij den naam Gods eenen eed zweren ?

Antw. Ja, als het de overheid van hare onderdanen of anderszins ook de nood vordert, om trouw en waarheid daardoor te bevestigen, en dat tot Gods eere en des naasten zaligheid ; want zulk eedzweren is in Gods Woord gegrond en daarom ook van de heiligen in het Oude en Nieuwe Testament recht gebruikt geweest.

Deut. 6 : 13 en 10 : 20. Jes. 48 : 1. Hebr. 6 : 16. Gen. 21 : 24 en 31 : 53. Joz. 9 : 15. 1 Sam. 24 : 23. 2 Sam. 3 : 35. 1 Kon. 1 : 29. Rom. 1 : 9 en 9 : 1. 1 Cor. 1 : 23.

102. Vr. Mag men ook bij de heiligen of bij eenige andere schepselen eenen eed zweren ?

Antw. Neen, want een recht eedzweren is God aanroepen, dat Hij, als die alleen het harte kent, der waarheid getuigenis wil geven en mij straffen, indien ik valschelijk zwere : welke eer aan geen schepsel toebehoort.

2 Cor. 1 : 23. Rom. 9 : 1. Matth. 5 : 34, 35, 36. Jac. 5 : 12.

XXXVIII. ZONDAG.

103. Vr. Wat gebiedt God in het vierde gebod ?

Antw. Eerstelijk, dat de kerkedienst, of het predikambt, en de scholen onderhouden worden, en dat ik, inzonderheid op den Sabbat, dat is op den Rustdag, tot de gemeente Gods naarstiglijk kome, om Gods Woord te hooren, de Sacramenten te gebruiken, God den Heere openlijk aan te roepen en den armen Christelijke handreikinge te doen ; ten andere, dat ik alle de dagen mijns levens van mijne booze werken viere, den Heere door zijnen Geest in mij werken late en alzoo den eeuwigen Sabbat in dit leven aanvange.

Tit. 1 : 5. 2 Tim. 3 : 14. 1 Cor. 9 : 13. 14. 2 Tim. 2 : 2 en 3 : 15. Ps. 40 : 10, 11 en 68 : 27. Hand. 2 : 42. 1 Tim. 4 : 13. 1 Cor. 14 : 29. 1 Cor. 11 : 33. 1 Tim 2 : 1. 1 Cor. 14 : 16. 1 Cor. 16 : 2. Jes. 66 : 23.

XXXIX. ZONDAG.

104. Vr. Wat wil God in het vijfde gebod ?

Antw. Dat ik mijnen vader en mijne moeder, en allen, die over mij gesteld zijn alle eere en liefde en trouwe bewijze en mij hunner goede leere en straffe met behoorlijke gehoorzaamheid onderwerpe : en ook met hunne zwakheid en gebreken geduld hebbe : aangezien het Gode belieft, ons door hunne hand te regeeren.

Efez. 6 : 1, 2 en 6 : 5. Coloss. 3 : 18, 20, 22. Efez. 5 : 22. Spr. 1 : 8 en 4 : 1 en 15 : 20 en 20 : 20. Exod. 21 : 17. Rom. 13 : 1. Spr. 23 : 22. Gen. 9 : 24. 1 Petr. 2 : 18. Efez. 6 : 4, 9. Coloss. 3 : 20. Rom. 13 : 2, 3. Matth. 22 : 21.

XL. ZONDAG.

105. Vr. Wat eischt God in het zesde gebod ?

Antw. Dat ik mijnen naaste noch met gedachten, noch met woorden of eenig gelaat, veel weiniger met daad, door mij zelven of door anderen onteere, hate, kwetse of doode ; maar dat ik alle wraakgierigheid aflegge, ook mij zelven niet kwetse of moedwillig lijk in eenig gevaar begeve ; waarom ook de Overheid het zwaard draagt om den doodslag te weren.

Matth. 5 : 21, 22 en 26 : 52. Gen. 9 : 6. Efez. 4 : 26. Rom. 12 : 19. Matth. 5 : 25 en 18 : 35. Rom. 13 : 14. Coloss. 2 : 23. Matth. 4 : 7. Gen. 9 : 6. Exod. 21 : 14. Matth. 26 : 52. Rom. 13 : 4.

106. Vr. Maar dit gebod schijnt alleen van het doodslaan te spreken ?

Antw. God, verbiedende den doodslag, leert ons, dat Hij den wortel des doodslags, als nijd, haat, toorn en wraakgierigheid, haat en zulks alles voor eenen doodslag houdt.

Spr. 14 : 30. Rom. 1 : 29. 1 Joh. 2 : 11. Jac. 1 : 20. Gal. 5 : 19, 20, 21. 1 Joh. 3 : 15.

107. Vr. Maar is dat genoeg, dat wij onzen naaste, als gezegd is, niet dooden ?

Antw. Neen ; want God, verbiedende den nijd, haat en toorn, gebiedt dat wij onzen naaste liefhebben als ons zelven, en jegens hem geduld, vrede, zachtmoedigheid, barmhartigheid en alle vriendelijkheid bewijzen, zijne schade, zooveel als ons mogelijk is, afkeeren en ook onzen vijanden goed doen.

Matth. 22 : 39 en 7 : 12. Rom. 12 : 10. Efez. 4 : 2. Gal. 6 : 1, 2. Matth. 5 : 5. Rom. 12 : 18. Luc. 6 : 36. Matth. 5 : 7. 1 Petr. 3 : 8. Colloss. 3 : 12. Exod. 23 : 5. Matth. 5. 44, 45. Rom. 12 : 20.

XLI. ZONDAG.

108. Vr. Wat leert ons het zevende gebod ?

Antw. Dat alle onkuischheid van God vervloekt is, en dat wij daarom haar van harte vijand zijnde, kuisch en tuchtiglijk leven moeten, hetzij in den heiligen huwelijken staat of buiten denzelven.

Lev. 18 : 28. Jud. vs. 23. 1 Thess. 4 : 3, 4, 5. Hebr. 13 : 4. 1 Cor. 7 : 7.

109. Vr. Verbiedt God in dit gebod niet meer dan echtbreken en diergelijke schanden ?

Antw. Dewijl ons lichaam en ziel tempelen des Heiligen Geestes zijn, zoo wil Hij, dat wij ze beide zuiver en heilig bewaren : daarom verbiedt Hij alle onkuische daden, gebaren, woorden, gedachten, lusten, en wat den mensch daartoe trekken kan.

Efez. 5 : 3, 4. 1 Cor. 6 : 18, 19. Matth. 5 : 27, 28. Efez. 5 : 18. 1 Cor. 15 : 33.

XLII. Zondag.

110. Vr Wat verbiedt God in het achste gebod?

Antw. God verbiedt niet alleen dat stelen en rooven, hetwelk de Overheid straft, maar Hij noemt ook dieverij alle booze stukken en aanslagen, waarmede wij onzes naasten goed denken aan ons te brengen, hetzij met geweld of schijn des rechts, als met onrecht gewicht, el, maat, waar, munt, woeker of door eenig middel, van God verboden; daartoe ook alle gierigheid, alle misbruik en verkwisting zijner gaven.

1 Cor. 6 : 10. 1 Cor. 5 : 10. Luc. 3 : 14. 1 Thess. 4 : 6. Spr. 11 : 1 en 16: 11. Ezech. 45 : 9, 10. Deut. 25 : 13. Ps. 15 : 5. Luc. 6 : 35. 1 Cor. 6 : 10. Spr. 23 : 20, 21 en 21 : 20.

111. Vr. Maar wat gebiedt u God in dit gebod?

Antw. Dat ik mijns naasten nut, waar ik kan en mag, bevorderen; met hem alzoo handele, als ik wilde, dat men met mij handelde; daartoe ook, dat ik trouwelijk arbeide, opdat ik den nooddruftige helpen moge.

Matth. 7 : 12. Efez. 4 : 28.

XLIII. Zondag.

112. Vr. Wat wil het negende gebod?

Antw. Dat ik tegen niemand valsche getuigenis geven, niemand zijne woorden verkeere, geen achterklapper of lasteraar zij, niemand lichtelijk en onverhoord oordeele of helpe verdoemen; maar allerlei liegen en bedriegen, als eigene werken des duivels, vermijde, tenzij dat ik den zwaren toorn Gods op mij laden wil. Desgelijks dat ik in het gericht en alle andere handelingen de waarheid liefhebbe, oprechtelijk spreke en bekenne; ook mijns naasten eer en goed gerucht naar mijn vermogen voorsta en bevordere.

Spr. 19 : 5. 9 en 21 : 28. Ps. 15 : 3 en 50 : 19, 20. Rom. 1 : 30. Matth. 7: 1. Luc. 6 : 37. Joh. 8 : 44. Spr. 12 : 22 en 13 : 5. 1 Cor. 13 : 6. Efez. 4: 25. 1 Petr. 4 : 8.

XLIV. Zondag,

113. Vr. Wat eischt van ons het tiende gebod?

Antw. Dat ook de minste lust of gedachte tegen eenig gebod Gods in ons hart nimmermeer kome, maar dat wij ten allen tijde van ganscher harte aller zonden vijand zijn en lust tot alle gerechtigheid hebben.

Rom. 7 : 7.

114. Vr. Maar kunnen degenen, die tot God bekeerd zijn, deze geboden volkomenlijk houden?

Antw. Neen zij, maar ook de allerheiligsten, zoolang als zij in dit leven zijn, hebben maar een klein beginsel dezer gehoorzaamheid; doch alzoo, dat zij met een ernstig voornemen niet alleen naar sommige, maar naar al de geboden Gods beginnen te leven.

1 Joh 1 : 8. Rom 7 : 14, 15. Pred. 7 : 20. 1 Cor. 13 : 9. Rom. 7 : 22 Ps. 1 : 2.

115. Vr. Waarom laat ons dan God alzoo scherpelijk de tien geboden prediken, zoo ze toch niemand in dit leven houden kan ?

Antw. Eerstelijk, opdat wij ons leven lang onzen zondelijken aard hoe langer hoe meer leeren kennen en dus te begeeriger zijn, de vergeving der zouden en de gerechtigheid in Christus te zoeken. Daarna, dat wij zonder onderlaten ons benaarstigen, en God bidden om de genade des Heiligen Geestes, opdat wij langs zoo meer naar het evenbeeld Gods vernieuwd worden, totdat wij tot deze voorgestelde volkomenheid na dit leven geraken.

Rom. 3 : 20. 1 Joh. 1: 9. Ps. 32 : 5. Matth. 5 : 6. Rom. 7 : 24, 25. 1 Cor. 9 : 24. Phil. 3 : 12, 13, 14.

Van het Gebed.

XLV. Zondag.

116. Vr. Waarom is het gebed den Christenen van noode ?

Antw. Daarom dat het het voornaamste stuk der dankbaarheid is, hetwelk God van ons vordert, en dat God zijne genade en den Heiligen Geest alleen dien geven wil, die Hem met hartelijke zuchten zonder op houden daarom bidden en daarvoor danken.

Ps. 50 : 14 ; Mat. 7: 7 ; Luk. 11 : 9, 13 ; 1 Thess. 5 : 17.

117. Vr. Wat behoort tot zulk een gebed, dat Gode aangenaam is en van Hem verhoord wordt ?

Antw. Eerstelijk, dat wij alleen den eenigen waren God, die zich in zijn Woord ons geopenbaard heeft, om al hetgene dat Hij ons geboden heeft te bidden, van harte aanroepen. Ten andere, dat wij onzen nood en ellendigheid recht en grondig kennen, opdat wij ons voor het aangezicht zijner majesteit verootmoedigen. Ten derde, dat wij dezen vasten grond hebben, dat Hij ons gebed, niettegenstaande dat wij zulks onwaardig zijn, om des Heeren Christi wil zekerlijk wil verhooren, gelijk Hij ons in zijn Woord beloofd heeft.

Joh. 4 : 22, 23. 24. Rom 8 : 26. 1 Joh. 5 : 14. Jac. 1 : 5. Joh. 4 : 24. Ps. 145 : 18. 2 Kron. 20 : 12; Ps. 2 : 11 en 34 : 19; Jes. 66 : 2; Rom. 10 : 14; Jac. 1 : 6; Joh. 14 : 13 en 16 : 23 ; Dan. 9 : 17, 18. Matth. 7 : 8 ; Ps. 27 : 8;

118. Vr. Wat heeft ons God bevolen van Hem te bidden ?

Antw. Alle geestelijke en lichamelijke nooddruft, welke de Heere Christus begrepen heeft in het gebed, dat Hij ons zelf geleerd heeft.

Jac. 1 : 17 ; Matth. 6 : 33.

119. Vr. Hoe luidt dat gebed ?

Antw. *Onze Vader, die in de hemelen zijt.*
Uw naam worde geheiligd.
Uw koninkrijk kome.
Uw wille geschiede gelijk in den hemel alzoo ook op de aarde.
Geef ons heden ons dagelijksch brood.

En vergeef ons onze schulden, gelijk ook wij vergeven onzen schuldenaren.
En leid ons niet in verzoeking, maar verlos ons van den booze.
Want Uw is het koninkrijk, de kracht en de heerlijkheid in der eeuwigheid. Amen.

Matth. 6 : 9, 10, 11, 12, 13 ; Luc. 11 : 2. 3, 4.

XLVI. Zondag.

120. Vr. Waarom heeft ons Christus geboden, God alzoo aan te spreken : *Onze Vader ?*
Antw. Opdat Hij van stonde aan in het begin onzes gebeds in ons de kinderlijke vreeze en toevoorzicht tot God verwekke, welke beide de grond onzes gebeds zijn, namelijk, dat God onze Vader door Christus geworden is en dat Hij ons veel weiniger afslaan zal hetgene, dat wij Hem met een recht geloove bidden, dan onze vaders ons aardsche dingen ontzeggen.

Matth. 7 : 9, 10, 11 ; Luc. 11 : 11, 12, 13.

121. Vr. Waarom wordt hier toegedaan : *Die in de hemelen zijt ?*
Antw. Opdat wij van de hemelsche majesteit Gods niet aardsch gedenken en van zijne almachtigheid alle nooddruft des lijfs en der ziele verwachten.

Jer 23 : 23, 24; Hand. 17 : 24, 25, 27; Rom. 10 : 12.

XLVII. Zondag.

122. Vr. Welke is de eerste bede ?
Antw. *Uw naam worde geheiligd.* Dat is : Geef ons eerstelijk, dat wij U recht kennen en U in al uwe werken, in welke uwe almachtigheid, wijsheid, goedheid, gerechtigheid, barmhartigheid en waarheid klaarlijk schijnt, heiligen, roemen en prijzen ; daarna ook dat wij al ons leven, gedachten, woorden en werken alzoo schikken en richten, dat uw naam om onzent wille niet gelasterd, maar geëerd en geprezen worde.

Joh. 17 : 3; Jer. 9 : 24 en 31 : 33, 34; Matth. 16 : 17; Jac. 1 : 5; Ps 119 ; 105; Ps. 119 : 137; Luc. 1 : 46, 47, 68, 69; Rom. 11 : 33 ; Ps. 71 : 8 en 115 : 1 :

XLVIII. Zondag.

123. Vr. Welke is de tweede bede ?
Antw. *Uw koninkrijk kome.* Dat is : Regeer ons alzoo door uw Woord en uwen Geest, dat wij ons langs zoo meer U onderwerpen ; bewaar en vermeerder uwe Kerke ; verstoor de werken des duivels en alle geweld, welke zich tegen U verheft, mitsgaders alle booze raadslagen, die tegen uw heilig Woord bedacht worden, totdat de volkomenheid uws Rijks toekome, waarin Gij alles zult zijn in allen.

Ps. 143 : 10 en 119 : 5 ; Matth. 6 : 33 ; Ps. 51 : 20 en 122 : 6 ; 1 Joh. 3 : 8 Rom. 16 : 20. Openb. 22 : 20 ; Rom. 8 : 22, 23 ; 1 Cor 15 : 28 ;

XLIX. ZONDAG.

124. Vr. Welke is de derde bede?

Antw. *Uw wil geschiede gelijk in den hemel alzoo ook op de aarde.* Dat is: Geef, dat wij en alle menschen onzen eigen wil verzaken en uwen wil, die alleen goed is, zonder eenig tegenspreken gehoorzaam zijn, opdat alzoo een iegelijk zijn ambt en beroeping zoo gewilliglijk en getrouwelijk moge bedienen en uitvoeren, als de engelen in den hemel doen.

Matth. 16 : 24; Tit. 2 : 11, 12; Luc. 22 : 42; Efez. 5 : 10; Rom. 12 : 2; 1 Cor. 7 : 24; Ps. 103 : 20, 21.

L. ZONDAG.

125. Vr. Welke is de vierde bede?

Antw. *Geef ons heden ons dagelijksch brood.* Dat is: Wil ons met alle nooddruft des lichaams verzorgen, opdat wij daardoor bekennen, dat Gij de eenige oorsprong alles goeds zijt, en dat noch onze zorg en arbeid, noch uwe gaven zonder uwen zegen ons gedijen, en dat wij derhalve ons vertrouwen van alle schepselen aftrekken en op U alleen stellen.

Ps. 145 : 15; Ps. 104 : 27; Matth. 6 : 26; Jac. 1 : 17; Hand. 14 : 17 en 17 : 27; 1 Cor. 15 : 58; Deut. 8 : 3; Ps. 37 : 16 en 127 : 1, 2; Ps. 55 : 23 en 62 : 11 en 146 : 3; Jer. 17 : 5, 7.

LI. ZONDAG.

126. Vr. Welke is de vijfde bede?

Antw. *Vergeef ons onze schulden, gelijk ook wij vergeven onzen schuldenaren.* Dat is: Wil ons, arme zondaren, alle onze misdaden en ook de boosheid, die ons altijd aanhangt, om des bloeds Christi wille niet toerekenen, alzoo wij ook dit getuigenis Uwer genade in ons bevinden, dat ons gansche voornemen is, onzen naaste van harte te vergeven.

Ps. 51 : 3 en 143 : 2; 1 Joh. 2 : 1; Rom. 8 : 1; Matth. 6 : 14.

127. Vr. Welke is de zesde bede?

Antw. *Leid ons niet in verzoeking, maar verlos ons van den booze.* Dat is: Dewijl wij van ons zelven alzoo zwak zijn, dat wij niet één oogenblik kunnen bestaan, en daartoe onzen doodvijanden, de duivel, de wereld en ons eigen vleesch, niet ophouden ons aan te vechten: wil ons toch behouden en sterken door de kracht uws Heiligen Geestes, opdat wij in dezen geestelijken strijd niet onderliggen, maar altijd sterken wederstand doen, totdat wij eindelijk ten eenemale de overhand behouden.

Joh. 15 : 5; Ps. 103 : 14; 1 Petr. 5 : 8; Efez. 6 : 12; Joh. 15 19; Rom. 7 : 23; Gal. 5 : 17; Matth. 26 : 41; Marc. 13 : 33; 1 Thess. 3 : 13 en 5 : 23.

128. Vr. Hoe besluit gij uw gebed?

Antw. *Want Uw is het koningrijk, de kracht en de heerlijkheid in der eeuwigheid.* Dat is: Zulks alles bidden wij van U daarom, dat Gij, als

onze Koning en aller dingen machtig, ons al'es goeds te geven den wil en het vermogen hebt, en dat alles, opdat daardoor, niet wij, maar uw heilige name eeuwiglijk geprezen worde.

Rom. 10 : 12; 2 Petr. 2 : 9 : Joh. 14 : 13; Jer. 33 : 8, 9; Ps. 115 : 1.

129. Vr. Wat beduidt het woord : *Amen ?*

Antw. Amen, dat is te zeggen : het zal waar en zeker zijn. Want mijn gebed veel zekerder van God verhoord is, dan ik in mijn harte gevoele, dat ik zulks van Hem begeere.
2 Cor. 1 : 20; 2 Tim. 2 : 13.

EINDE VAN DEN CCATECHISMUS.

DE VIJF ARTIKELEN TEGEN DE REMONSTRANTEN,

OFTE

OORDEEL DER NATIONALE SYNODE DER GEREFORMEERDE KERKEN VAN DE VEREENIGDE NEDERLANDEN,

GEHOUDEN BINNEN DORDRECHT IN DEN JARE 1618 EN 1619,

OVER

DE BEKENDE VIJF HOOFDSTUKKEN DER LEERE, DAAROVER IN DE GEREFORMEERDE KERKEN DEZER VEREENIGDE NEDERLANDEN VERSCHIL GEVALLEN IS.

Onder de zeer vele verstroostingen, dewelke onze Heere en Zaligmaker Jezus Christus aan zijne strijdende Kerk in deze ellendige pelgrimage gegeven heeft, wordt deze met recht onder de voornaamste geacht, die Hij haar heeft nagelaten, als Hij tot zijnen Vader in het hemelsche Heiligdom zoude ingaan, zeggende: "*Ik ben met u alle de dagen tot aan de voleindiging der wereld.*" De waarheid van deze vriendelijke belofte is blijkelijk in de Kerk van alle tijden. Want alzoo zij niet alleen door openbaar geweld der vijanden en goddeloosheid der ketteren, maar ook door bedekte listigheid der verleiders van den beginne is bestreden, voorwaar, indien de Heere haar te eeniger tijd van de heilzame hulpe zijner beloofde tegenwoordigheid had ontbloot, zij zoude al over lang òf door geweld der tyrannen zijn verdrukt geweest, òf door de arglistigheid der bedriegers ten verderve verleid. Maar de goede Herder, die zijne kudde, voor welke Hij zijn leven heeft gelaten, zeer volstandiglijk bemint, heeft het woeden der vervolgers steeds ter rechter tijd en door zijne uitgestrekte hand, dikwijls wonderlijk, ternedergezet en de kromme wegen en bedriegelijke raadslagen der verleiders ontdekt en te-niet gedaan; in beide bewijzende, dat Hij waarlijk bij zijne Kerk tegenwoordig is. Hiervan hebben wij een zeer klaar bewijs in de Historiën der godzalige Keizers, Koningen en Prinsen, dewelke de Zone Gods zoo menigmaal tot hulp van zijne Kerk heeft verwekt, met eenen heiligen ijver zijns huizes ontstoken, en door hunnen dienst niet alleen het woeden der tyrannen bedwongen, maar ook zijne Kerk, wanneer zij met valsche leeraars te strijden had, tegen hen met middelen ter genezing van heilige Synoden voorzien, in welke de getrouwe dienstknechten van Christus met gezamenlijke gebeden, raad en arbeid kloekmoediglijk zich hebben gesteld voor de Kerk en waarheid Godes tegen de knechten des satans, alhoewel zij zich in engelen des lichts veranderden; en hebben het zaad der dwalingen en der tweedracht weggenomen, de Kerk in eendracht der reine religie behouden en den oprechten goddienst ongeschonden op de nakomelingen voortgezet.

Met eene gelijke weldaad heeft onze getrouwe Zaligmaker zijne genadige tegenwoordigheid aan de Kerk van Nederland, die eenige jaren zeer is verdrukt geweest, in dezen tijd bewezen. Want deze Kerk, van de tyrannie des Roomschen Antichrists en de schrikkelijke afgoderij des Pausdoms door Godes machtige hand verlost en in de gevaren van zoo langdurigen oorlog menigmaal wonderbaarlijk bewaard zijnde en in eendracht der ware leer en tucht tot lof van haren God, tot wonderlijken wasdom van het gemeenebest, en vreugde van de geheele Gereformeerde wereld zeer heerlijk bloeiende, is van JACOBUS ARMINIUS en zijne navolgers, dragende den naam van *Remonstranten*, door verscheidene zoo oude als nieuwe dwalingen, eerst heimelijk, daarna openlijk, aangevochten, en, door ergerlijke twisten en scheuringen hardnekkiglijk verstoord zijnde, in zoo groot gevaar gebracht, dat die zeer bloeiende Kerken door eenen schrikkelijken brand van tweedrachten en verdeeldheden ten laatste zouden zijn verteerd geworden, ten ware de ontferming onzes Zaligmakers ter bekwamer tijd daartusschen ware gekomen. Doch geprezen zij in der eeuwigheid de Heere, dewelke, nadat Hij zijn aanschijn een oogenblik tijds van ons (die op menigerlei wijze zijnen toorn en gramschap hadden verwekt) verborgen hadde, voor de gansche wereld heeft bewezen, dat Hij zijns Verbonds niet vergeet en het zuchten der zijnen niet veracht. Want als daar nauwelijks eenige hope van herstel naar menschelijk oordeel scheen voorhanden te zijn, heeft Hij aan de Doorluchtige en Hoog-Mogende Heeren, de Generale, Staten der Vereenigde Nederlanden, dit in het harte gegeven, dat zij, met advies en directie van den Doorluchtigsten en kloekmoedigsten Prinse van Oranje, besloten hebbende deze woedende zwarigheden met wettelijke middelen te bejegenen, welke door de voorbeelden der Apostelen zelven en der Christelijke Kerk na hunnen tijd doorgaans zijn goed gekend, en zelfs ook in de Kerke van Nederland met groote vrucht vóór dezen gebruikt, en hebben eene *Synode* uit al de Provinciën van hun gebied door hunne autoriteit naar *Dordrecht* bijeengeroepen, nadat zij daartoe van te voren verzocht en door gunst des Grootmachtigsten Konings JACOBUS, Koning van Groot-Brittanië, enz. en der Doorluchtige Prinsen, Doorluchtige Graven en machtige Republieken verworven hadden vele voortreffelijke godgeleerde mannen, opdat door gemeen oordeel van zoo vele theologanten der Gereformeerde Kerk de leeringen van ARMINIUS en zijne navolgers in eene zoo vermaarde Synode rijpelijk zouden worden onderzocht en alleen uit Gods Woord geoordeeld, de ware leer bevestigd, de valsche verworpen, en den Nederlandschen Kerken eendracht, vrede en rust door Godes zegen wedergebracht. Over deze weldaad Godes is het, dat de Nederlandsche Kerken zich verheugen en de getrouwe ontfermingen haars Zaligmakers ootmoediglijk bekennen en dankbaar roemen.

Deze eerwaardige *Synode* (na voorgaand algemeen vasten en bidden door autoriteit der Hooge Overheid in al de Nederlandsche Kerken tot afbidding van Godes toorne en verwerving van zijnen genadige bijstand uitgeschreven en gehouden) in des Heeren naam binnen *Dordrecht* vergaderd zijnde, onstoken in liefde tot God en den welstand der Kerk, en wezende, na aanroeping van Godes naam, met eenen heiligen eed

verplicht, van alleen naar het richtsnoer der Heilige Schrifture te oordeelen, en in het onderzoek en oordeel van deze zaak met eene goede en oprechte consciëntie te handelen, heeft zeer naarstiglijk en met groote lankmoedigheid gearbeid, om de voornaamste voorstanders dezer leeringen, voor haar geciteerd zijnde, te bewegen, dat zij hun gevoelen van de vijf bekende Hoofdstukken der leer, mitgaders de redenen van dien volkomenlijk wilden verklaren. Maar als zij het oordeel der Synode verwierpen en op de vraagstukken, in de maniere als billijk was, weigerden te antwoorden, en dat voorts geene vermaningen der Synode, noch resolutiën der Welgeboren Edele Gedeputeerden van de Heeren Generale Staten, ja zelfs niet de bevelen van de Doorluchtige Hoog-Mog. Heeren Generale Staten bij hen iets vorderden, is de Synode genoodzaakt, met last van hunne Hoog-Mog. en naar de gewoonte der oude Synoden, eenen anderen weg in te gaan: en is het onderzoek van de voorzeide vijf leerstukken uit de schriften, bekentenissen en verklaringen, eensdeels te voren uitgegeven, anderdeels ook aan deze Synode overgeleverd, bij der hand genomen. Hetwelk, alzoo het nu door Godes bijzondere genade met zeer groote vlijt, getrouwigheid, consciëntie en overeenstemming van allen en een iegelijk is voleind, zoo is 't, dat deze Synode tot Godes eere, behoudenis van de oprechtigheid der zaligmakende waarheid, gerustheid der consciëntiën, vrede en welstand der Nederlandsche Kerken, besloten heeft het navolgende oordeel (waarin het waarachtige en met Godes Woord overeenkomende gevoelen van de vijf voorzegde leerpunten wordt verklaard, en het valsche, en met Godes Woord strijdende verworpen) openlijk uit te spreken en eenen iegelijken bekend te maken.

DE VIJF ARTIKELEN TEGEN DE REMONSTRANTEN.

HET EERSTE HOOFDSTUK

der leere, namelijk van de Goddelijke Verkiezinge en Verwerpinge.

I. Aangezien alle menschen in Adam gezondigd hebben, en des vloeks en eeuwigen doods zijn schuldig geworden, zoo zoude God niemand ongelijk hebben gedaan, indien Hij het gansche menschelijke geslacht in de zonde en vervloeking had willen laten en om de zonde verdoemen, volgens deze woorden van den Apostel : *De geheele wereld is voor God verdoemlijk. Zij hebben allen gezondigd en derven de heerlijkheid Gods* (Rom. 3 : 19, 23) ; en : *De bezoldiging der zonde is de dood* (Rom. 6 : 23).

II. *Doch hierin is de liefde Gods geopenbaard, dat Hij zijnen eeniggeboren Zoon in de wereld gezonden heeft, opdat een iegelijk die in Hem gelooft, niet verderve, maar het eeuwige leven hebbe* (1 Joh. 4 : 9 ; Joh. 3 : 16).

III. En opdat de menschen tot het geloove worden gebracht, zendt God goedertierenlijk verkondigers van deze zeer blijde boodschap tot wien Hij wil, en wanneer Hij wil ; door wier dienst de menschen geroepen worden tot bekeering en het geloof in Christus, den gekruiste. *Want hoe zullen zij in Hem gelooven, van wien zij niet gehoord hebben ? en hoe zullen zij hooren, zonder die hun predikt ? en hoe zullen zij prediken, indien zij niet gezonden worden ?* (Rom. 10 : 14, 15).

IV. Die dit Evangelie niet gelooven, op die blijft de toorn Gods ; maar die het aannemen, en den Zaligmaker Jezus met een waarachtig en levendig geloof omhelzen, die worden door Hem van den toorn Gods en van het verderf verlost en met het eeuwige leven begaafd (Joh. 3 : 36 ; Marc. 16 : 16).

V. De oorzaak of schuld van dit ongeloof, gelijk ook van alle andere zonden, is geenszins in God, maar in den mensch. Maar het geloove in Jezus Christus, en de zaligheid door Hem, is eene genadige gave Gods, gelijk geschreven is ; *Uit genade zijt gij zalig geworden door het geloof en dat niet uit u, het is Gods gave* (Efez. 2 : 8) ; als ook : *Het is u gegeven, in Christus te gelooven* (Fil. 1 : 29).

VI. Dat God sommigen in den tijd met het geloof begaaft, sommigen niet begaaft, komt voort van zijn eeuwig besluit. *Want alle zijne werken zijn Hem van eeuwigheid aan bekend* (Hand. 15 ; 18), en : *Hij doet alle dingen naar den raad zijns willens* (Efez. 1 : 11). Naar welk besluit Hij de harten der uitverkorenen, hoewel zij hard zijn, genadiglijk vermurwt en buigt om te gelooven ; maar degenen, die niet zijn verkoren, naar zijn rechtvaardig oordeel, in hunne boosheid en hardigheid laat. En hier is het, dat zich ons voornamelijk opdoet die diepe, barmhartige en t' samen rechtvaardige onderscheiding der menschen, zijnde in even gelijken staat des verderfs, of het besluit van verkiezinge en verwerpinge, in het Woord Gods geopenbaard. Hetwelk, gelijk als het de-

verkeerde, onreine en onvaste menschen verdraaien tot hun verderf, alzoo geeft het den heiligen en godvreezenden zielen eenen onuitsprekelijken troost.

VII. Deze verkiezinge is een onveranderlijk voornemen Gods, door hetwelk Hij vóór de grondlegging der wereld eene zekere menigte van menschen, niet beter of waardiger zijnde dan de anderen, maar in de gemeene ellende met de anderen liggende, uit het geheele menschelijk geslacht, van de eerste oprechtigheid door hunne eigene schuld vervallen in de zonde en het verderf, naar het vrije behagen zijns willens, tot de zaligheid, uit loutere genade, uitverkoren heeft in Christus, denwelken Hij ook van eeuwigheid tot een Middelaar en Hoofd van alle uitverkorenen en tot een fundament der zaligheid gesteld heeft. En opdat zij door Hem zouden zalig gemaakt worden, heeft Hij ook besloten, hen aan Hem te geven en krachtiglijk tot zijne gemeenschap door zijn Woord en Geest te roepen en te trekken, of met het ware geloof in Hem te begraven, te rechtvaardigen, te heiligen en, in de gemeenschap zijns Zoons krachtiglijk bewaard zijnde, ten laatste te verheerlijken, tot bewijzinge van zijne barmhartigheid, en ten prijze van de rijkdommen zijner heerlijke genade. Gelijk geschreven is : *God heeft ons uitverkoren in Christus vóór de grondlegging der wereld, opdat wij zouden heilig en onberispelijk zijn voor Hem in de liefde, die ons te voren verordineerd heeft tot aanneming tot kinderen, door Jezus Christus in zichzelven, naar het welbehagen zijns willens, tot prijs der heerlijkheid zijner genade, door welke Hij ons begenadigd heeft in den Geliefde* (Efez. 1 : 4, 5, 6) ; en elders : *Die Hij te voren verordineerd heeft, dezen heeft Hij ook geroepen ; en die Hij geroepen heeft, dezen heeft Hij ook gerechtvaardigd, en die Hij gerechtvaardigd heeft, dezen heeft Hij ook verheerlijkt* (Rom. 8 : vs. 30).

VIII. De voorgemelde verkiezinge is niet menigerlei maar eene en dezelfde van alle degenen, die zalig worden, beide in het Oude en Niewe Testament. Gemerkt ons de Schrifture een eenig welbehagen, voornemen en raad van den wille Gods voorstelt, waardoor Hij ons van eewigheid heeft verkoren, beide tot de genade en tot de heerlijkheid, tot de zaligheid en tot den weg der zaligheid, denwelken Hij bereid heeft, opdat wij daarin wandelen zouden (Efez. 1 : 4, 5 en 2 : 10).

IX. Deze zelfde verkiezinge is geschied, niet *uit* het voorgezien geloof en de gehoorzaamheid des geloofs, *uit* heiligheid of eenige andere goede hoedanigheid of geschiktheid, als eene oorzaak of voorwaarde, te voren vereischt in den mensch, die verkoren zou worden ; maar *tot* het geloof en de gehoorzaamheid des geloofs, *tot* heiligheid enz. ; en diensvolgens is de verkiezing de fontein van alle zaligmakend goed, waaruit het geloove, de heiligheid en de andere zaligmakende gaven, en eindelijk het eeuwige leven zelf, als vruchten vloeien, naar het getuigenis van den Apostel : *Hij heeft ons uitverkoren* (niet omdat wij waren, maar) *opdat wij zouden zijn heilig en onberispelijk voor Hem in de liefde* (Efez. 1 : 4).

X. De oorzaak van deze genadige verkiezing is het eenige welbehagen Gods, niet daarin bestaande, dat Hij eenige hoedanigheden of werken der menschen uit alle mogelijke voorwaarden tot eene voorwaarde der zaligheid heeft uitgekoren : maar hierin, dat Hij eenige zekere personen

uit de gemeene menigte der zondaren zich tot een eigendom heeft aangenomen, gelijk geschreven is: *Als de kinderen nog niet geboren waren, noch iets goeds of kwaads gedaan hadden* enz., *zoo werd tot haar* (namelijk Rebekka) *gezegd: De meerdere zal den mindere dienen; gelijk geschreven is: Jacob heb Ik lief gehad en Ezau heb Ik gehaat* (Rom. 9: 11, 12, 13); en: *Daar geloofden er zoo velen, als er verordineerd waren ten eeuwigen leven* (Hand. 13: 48).

XI. En gelijk God zelf op het hoogste wijs, onveranderlijk, alwetende en almachtig is, zoo kan de verkiezing, van Hem gedaan, niet ontdaan en wedergedaan, noch veranderd, noch wederroepen, noch afgebroken worden, noch de uitverkorenen verworpen, noch het getal derzelven verminderd worden.

XII. Van deze hunne eeuwige en onveranderlijke verkiezing ter zaligheid worden de uitverkorenen te zijner tijd, hoewel bij verscheidene trappen en met ongelijke mate, verzekerd (2 Kor. 13: 5). Niet, als zij de verborgenheden en diepten Gods curieuselijk doorzoeken, maar als zij de onfeilbare vruchten der verkiezing, in het Woord van God aangewezen (als daar zijn: het waar geloof in Christus, kinderlijke vreeze Gods, droefheid die naar God is over de zonde, honger en dorst naar de gerechtigheid, enz.), in zichzelven met eene geestelijke blijdschap en heilige vermakinge waarnemen.

XIII. Uit het gevoel en de verzekerdheid van deze verkiezing nemen de kinderen Gods dagelijks meerder oorzaak om zichzelven voor God te verootmoedigen, de diepte van zijne barmhartigheden aan te bidden, zichzelven te reinigen, en Hem, die hen eerst zoo uitnemend heeft liefgehad, wederom vuriglijk te beminnen. Zóó verre is het vandaar, dat zij door deze leer van de verkiezing en door de overlegging van dezelve in het onderhouden van Gods geboden vertragen, of vleeschelijk-zorgeloos zouden worden; hetwelk door Gods rechtvaardig oordeel dengenen pleegt te gebeuren, die, òf zichzelven van de genade der verkiezing lichtvaardiglijk vermetende, òf ijdellijk en dartellijk daarvan klappende, in de wegen der uitverkorenen niet begeeren te wandelen.

XIV. Voorts gelijk deze leer van de Goddelijke verkiezing, naar Gods wijzen raad, door de Profeten, Christus zelf en de Apostelen, zoowel in het Oude als in het Nieuwe Testament gepredikt is, en daarna in de heilige Schriften voorgesteld en nagelaten, alzoo moet zij ook ten huidigen dage te zijner tijd en plaats in de Kerke Gods (dewelke zij bijzonderlijk is toegeëigend) voorgesteld worden met den geest des onderscheids en Goddelijke eerbieding, heiliglijk, zonder nieuwsgierige onderzoekinge van de wegen des Allerhoogsten, ter eere van Gods heiligen naam en tot eenen levendigen troost van zijn volk (Hand. 20: 27; Rom. 12: 3 en Hoofdstuk 11: 33, 34; Hebr. 6: 17, 18).

XV. Deze eeuwige en onverdiende genade van onze verkiezing wijst en prijst ons de Heilige Schrifture daarmede allermeest aan, wanneer zij wijders getuigt, dat niet alle menschen zijn verkoren, maar sommigen niet verkoren, of in Gods eeuwige verkiezing voorbijgegaan, namelijk die, welke God naar zijn gansch vrij, rechtvaardig, onberispelijk en onveranderlijkb welehagen besloten heeft in de gemeene ellende te laten, in dewelke zij zichzelven door hunne eigene schuld hebben gestort, en met het

zaligmakend geloof en de genade der bekeering niet te begaven, maar hen in hunne eigene wegen en onder zijn rechtvaardig oordeel gelaten zijnde, eindelijk niet alleen om het ongeloof, maar ook om alle andere zonden, tot verklaring van zijne gerechtigheid, te verdoemen en eeuwiglijk te straffen. En dit is het besluit der verwerping, hetwelk God geenszins maakt tot een auteur van de zonde (hetwelk godslasterlijk is te denken), maar stelt Hem tot eenen verschrikkelijken, ontberispelijken en rechtvaardigen Richter en Wreker van dezelve.

XVI. Die het levendig geloof in Christus of het zeker vertrouwen des harten, den vrede der consciëntie, de betrachting van de kinderlijke gehoorzaamheid, den roem in God door Christus, in zich nog niet krachtiglijk gevoelen, en nochtans de middelen gebruiken, door welke God beloofd heeft deze dingen in ons te werken, die moeten niet mismoedig worden, wanneer zij van de verwerping hooren gewagen, noch zichzelven onder de verworpenen rekenen, maar in het waarnemen der middelen vlijtig voortgaan, naar den tijd van overvloediger genade vuriglijk verlangen, en dezelven met eerbiedinge en ootmoedigheid verwachten. Veel min behooren voor deze leer van de verwerping verschrikt te worden degenen, die ernstiglijk begeeren zich tot God te bekeeren, Hem alleen te behagen en van het lichaam des doods verlost te worden, en nochtans in den weg der godzaligheid en des geloofs zoo ver nog niet kunnen komen, als zij wel wilden. Gemerkt, de barmhartige God beloofd heeft, dat *Hij de rookende vlaswiek niet zal uitblusschen en het gekrookte riet niet verbreken.* Maar deze leer is met recht schrikkelijk dengenen, die God en Christus den Zaligmaker niet achtende, zichzelven den zorgvuldigheden der wereld en den wellusten des vleesches geheel hebben overgegeven, zoolang zij zich met ernst tot God niet bekeeren.

XVII. Nademaal wij van den wil Gods uit zijn Woord moeten oordeelen, hetwelk getuigt, dat de kinderen der geloovigen heilig zijn, niet van nature, maar uit kracht van het genadeverbond, in hetwelk zij met hunnen ouderen begrepen zijn, zoo moeten de godzalige ouders niet twijfelen aan de verkiezing en zaligheid hunner kinderen, welke God in hunne kindschheid uit dit leven wegneemt (Gen. 17 : 7 ; Hand. 2 : 39 ; 1 Kor. 7 : 14).

XVIII. Tegen degenen, die over deze genade der onverdiende verkiezinge en strengheid der rechtvaardige verwerpen murmureeren, stellen wij deze spreuke des Apostels : o *Mensch, wie zijt gij, die tegen God antwoordt !*(Rom. 9 : 20) en deze van onzen Zaligmaker : *Is het mij niet geoorloofd te doen met het mijne wat ik wil ?* (Matth. 20 : 15). Wij daarentegen, deze verborgenheden met eene godvruchtige eerbiedinge aanbiddende, roepen uit met den Apostel: *o Diepte des rijkdoms, beide der wijsheid en der kennisse Gods ? Hoe ondoorzoekelijk zijn zijne oordeelen, hoe onnaspeurlijk zijne wegen ! Want wie heeft den zin des Heeren gekend ? Of wie is zijn raadsman geweest ? Of wie heeft Hem eerst gegeven, en het zal hem vergolden worden ? Want uit Hem, en door Hem, en tot Hem zijn alle dingen ; Hem zij de heerlijkheid in der eeuwigheid, Amen.* (Rom. 11 ; 33–36).

Verwerpinge der Dwalinge, door welke de Nederlandsche Kerken eenen tijd lang zijn beroerd geworden.

De rechtzinnige leer van de verkiezing en verwerping verklaard zijnde, verwerpt de Synode de dwalingen dergenen.

I. Die leeren : "dat de wille Gods van zalig te maken degenen, die daar zouden gelooven en in het geloof en de gehoorzaamheid des geloofs volharden, is het gansche en geheele besluit van de Verkiezing der zaligheid, en dat er niets anders van dit besluit in het Woord Gods is geopenbaard." —Want deze bedriegen de eenvoudigen en wederspreken klaarlijk de Heilige Schriftuur, die getuigt dat God niet alleen degenen, die gelooven zullen, wil zalig maken, maar dat Hij ook eenige zekere menschen van eeuwigheid heeft uitverkoren, welke Hij in den tijd vóór anderen met het geloof in Christus en met volstandigheid zoude begaven, gelijk geschreven is : *Ik heb uwen naam den menschen geopenbaard, die Gij mij uit de wereld gegeven hebt* (Joh. 17 : 6) ; en : *Daar geloofden zoo velen, als er verordineerd waren ten eeuwigen leven* (Hand. 13 : 48) ; en : *Hij heeft ons uitverkoren vóór de grondlegging der wereld, opdat wij zouden heilig en onberispelijk zijn, ens.* (Efez.1 : 4).

II. Die leeren : dat de Verkiezing Gods ten eeuwigen leven velerlei is : eene algemeene en onbepaalde, de andere bijzonder en bepaald ; en dat deze weder óf onvolkomen, wederroepelijk, niet zonder weêrspraak en voorwaardelijk is, of volkomen, onwederroepelijk, zonder weêrspraak en volstrekt." Insgelijks : dat er eene andere verkiezing is tot het geloof, eene andere tot de zaligheid, alzoo, dat de verkiezing tot het rechtvaardigmakende geloof kan zijn zonder de beslissende verkiezing ter zaligheid." —Want dit is een gedichtsel van 's menschen hersenen, buiten de Schrift verzonnen, waardoor de leer van de verkiezing verdorven, en deze gulden keten van onze zaligheid verbroken wordt : *Die Hij te voren verordineerd heeft, dezen heeft Hij ook geroepen, en die Hij geroepen heeft, dezen heeft Hij ook gerechtvaardigd, en die Hij gerechtvaardigd heeft, dezen heeft Hij ook verheerlijkt* (Rom. 8 : 30).

III. Die leeren: "dat het welbehagen en voornemen Gods, van hetwelk de Schrifture in de leer van de Verkiezing gewag maakt, niet daarin bestaat dat God eenige bijzondere menschen vóór anderen heeft uitverkoren, maar daarin, dat God uit alle mogelijke voorwaarden (onder welke ook zijn de werken der Wet) of uit de geheele orde van alle dingen de onedele daad des geloofs en de onvolmaakte gehoorzaamheid deszelven tot eene voorwaarde der zaligheid heeft uitgekozen, welke Hij voor eene volkomene gehoorzaamheid genadiglijk zou hebben willen houden, en der belooning des eeuwigen levens waardig achten".—Want met deze schadelijke dwaling wordt het welbehagen Gods en de verdienste van Christus krachteloos gemaakt, en de menschen door onnutte vragen van de waarheid der genadige rechtvaardigmaking en van de eenvoudigheid der Schriftuur afgetrokken, en deze spreuke des Apostels van onwaarheid beschuldigd : *God heeft ons geroepen met eene heilige roeping, niet naar onze werken, maar naar zijn eigen voornemen en genade, die ons gegeven is in Christus Jezus, vóór de tijden der eeuwen* (2 Tim. 1 : 9).

IV. Die leeren: "dat in de Verkiezing tot het geloof deze voorwaarde te voren vereischt wordt, dat de mensch het licht der natuur recht gebruike, vroom zij, klein, nederig en ten eeuwigen leven geschikt, gelijk alsof aan die dingen de verkiezing eenigszins hinge." Want dit smaakt naar het gevoelen van Pelagius, en strijdt tegen de leer des Apostels, daar hij schrijft: *Wij hebben eertijds verkeerd in de begeerlijkheden onzes vleesches, doende den wil des vleesches en der gedachten; en wij waren van nature kinderen des toorns, gelijk ook de anderen maar God, die rijk is in barmhartigheid, door zijne groote liefde, waarmede Hij ons liefgehad heeft, ook toen wij dood waren door de misdaden, heeft ons levendig gemaakt met Christus; (uit genade zijt gij zalig geworden) en heeft ons mede opgewekt, en heeft ons mede gezet in den Hemel in Christus Jezus, opdat Hij zou betoonen in de toekomende eeuwen den uitnemenden rijkdom zijner genade, door de goedertierenheid over ons in Christus Jezus. Want uit genade zijt gij zalig geworden door het geloof; en dat niet uit u. het is Gods gave; niet uit de werken, opdat niemand roeme* (Efz. 2: 3—9).

V. Die leeren: "dat de onvolkomene en niet beslissende Verkiezing van bijzondere personen ter zaligheid is geschied uit het voorgezien geloof, bekeering, heiligheid, godzaligheid, die òf eerst begonnen òf ook eenen tijd lang geduurd hebben; maar dat de volkomen en beslissende verkiezing geschied is uit de voorgeziene eindelijke volharding in het geloof, bekeering, heiligheid en godzaligheid; en dat dit is de genadige en evangelische waardigheid, om welker wille hij, die verkoren wordt, waardiger is dan hij, die niet verkoren wordt; en dat derhalve het geloof, de gehoorzaamheid des geloofs, de heiligheid, godzaligheid en volharding niet zijn vruchten van de onveranderlijke Verkiezinge ter heerlijkheid, maar dat het zijn voorwaarden, die te voren vereischt en als volbracht wezende, voorzien zijn in degenen, die ten volle verkoren zullen worden, en oorzaken, zonder welke de onveranderlijke verkiezing ter heerlijkheid niet geschiedt."—Hetwelk strijdt tegen de geheele Schriftuur, die deze en diergelijke spreuken in onze ooren en harten doorgaans inscherpt: *De verkiezing is niet uit de werken, maar uit den roepende* (Rom. 6 : 11, 12). *Daar geloofden zoo velen, als er verordineerd waren ten eeuwigen leven* (Hand. 13 : 48). *Hij heeft ons uitverkoren in Hem, opdat wij heilig zouden zijn* (Efez. 1 : 4). *Gij hebt Mij niet uitverkoren, maar Ik heb u uitverkoren* (Joh. 15 : 16). *Indien het door genade is, zoo is het niet meer uit de werken* (Rom. 11 : 6) *Hierin is de liefde, niet dat wij God liefgehad hebben, maar dat Hij ons lief heeft gehad en zijnen Zoon gezonden heeft.* (1 Joh. 4 vs. 10).

VI. Die leeren: "dat niet alle Verkiezinge ter zaligheid onveranderlijk is, maar dat sommige uitverkorenen, niettegenstaande, eenig besluit Gods, kunnen verloren gaan en ook eeuwig verloren.".—Met welke grove dwaling zij God veranderlijk maken en stooten om den troost der godzaligen, dien zij scheppen uit de vastigheid van hunne verkiezing, en wederspreken de Heilige Schriftuur, welke leert, *dat de uitverkorenen niet kunnen verleid worden* (Matth. 24 : 24); *dat Christus degenen, die Hem van zijnen Vader gegeven zijn, niet verliest* (Joh. 6 : 39); *en dat God, die Hij te voren verordineerd, geroepen en gerechtvaardigd heeft, dezelven ook heeft verheerlijkt* (Rom. 8 : 30).

VII. Die leeren : " dat er in dit leven geene vrucht, nog geen gevoel is van de onveranderlijke Verkiezing ter heerlijkheid ; ook geene zekerheid, dan die hangt aan eene veranderlijke en onzekere voorwaarde." — Want behalve dat het ongerijmd is te stellen eene onzekere zekerheid, zoo strijdt dit ook tegen de bevinding der heiligen, die uit het gevoel van hunne verkiezing zich met den Apostel verheugen en deze weldaad Gods roemen (Efez. 1) ; die volgens Christus' vermaning zich met de discipelen verblijden, dat hunne namen in den Hemel geschreven zijn (Luk. 10 : 20) ; die ook het gevoel van hunne verkiezing stellen tegen de vurige pijlen van de aanvechtingen des duivels, vragende : *Wie zal beschuldiging inbrengen tegen de uitverkorenen Gods ?* (Rom. 8 : 33).

VIII. Die leeren : " dat God niemand uit zijnen louter rechtvaardigen wil besloten heeft in den val van Adam en in den gemeenen stand der zonde en verdoemenis te laten, of in de mededeeling van de genade, die tot het geloof en de bekeering noodig is, voorbij te gaan ; want dit staat vast : *Hij ontfermt zich, diens Hij wil, en verhardt dien Hij wil* (Rom. 9 : 18) ; en ook dit : *Het is u gegeven de verborgenheden van het koninkrijk der hemelen te weten, maar dien is het niet gegeven* (Matth. 13: 11) ; Desgelijks : *Ik dank U, Vader ! Heere des hemels en der aarde ! dat Gij deze dingen voor de wijzen en verstandigen verborgen hebt, en hebt dezelve den kinderkens geopenbaard Ja, Vader ! want alzoo is geweest het welbehagen voor U* (Matth. 11 : 25, 26).

IX. Die leeren : " dat de oorzaak, waarom God tot het eene volk meer dan tot het andere het Evangelie zendt, niet is louter en eenig welbehagen Gods, maar omdat het eene volk beter en waardiger is dan het andere, aan hetwelk het Evangelie niet wordt medegedeeld." Want dit ontkent Mozes, het Israëlietische volk dus aansprekende : *Ziet des Heeren uws Gods is de hemel en de hemel der hemelen, de aarde en al wat daarin is ; alleenlijk heeft de Heere lust gehad aan uwe vaderen, om die lief te hebben en heeft hun zaad na hen, ulieden, uit alle volken verkoren, gelijk het te dezen dage is* (Deut. 10 : 14, 15) ; en Christus, zeggende *Wee u, Chorazin ! wee u, Betsaïda ! want zoo u Tyrus en Sidon de krachten waren geschied, die in u geschied zijn, zij zouden zich eertijds in zak en assche bekeerd hebben* (Matth. 11 : 21 .

HET TWEEDE HOOFDSTUK

der leere, van den dood Christi, en de verlossinge der menschen door denzelven.

I. God is niet alleen ten hoogste barmhartig, maar ook ten hoogste rechtvaardig. En zijne gerechtigheid, gelijk Hij zich in zijn Woord geopenbaard heeft, vereischt, dat onze zonden, tegen zijne oneindelijke Majesteit begaan, niet alleen met tijdelijke, maar ook met eeuwige straffen, beide naar ziel en lichaam, gestraft worden : welke straffen wij niet kunnen ontgaan, tenzij dat der gerechtigheid Gods genoeg geschiede.

II. Maar alzoo wij zelven niet kunnen genoeg doen en ons van den toorn Gods bevrijden, zoo heeft God uit oneindige barmhartigheid zijnen eeniggeboren Zone ons tot eene borg gegeven, die, opdat Hij voor

ons zoude genoeg doen, voor ons of in onze plaats zonde en vervloeking aan het kruis geworden is.

III. Deze dood des Zone Gods is de eenige en volmaakte offerande en genoegdoening voor de zonden; van oneindige kracht en waardigheid, overvloediglijk genoegzaam tot verzoening van de zonden der gansche wereld.

IV. En deze dood is daarom van zoo groote kracht en waardigheid, omdat de persoon, die denzelven geleden heeft, niet alleen een waarachtig en volkomen heilig mensch is, maar ook de eeniggeboren Zone Gods, van éénzelfde eeuwig en oneindig wezen met den Vader en den Heiligen Geest, zoodanig als onze Zaligmaker wezen moest. Daar nboven, omdat zijn dood is vergezelschapt geweest met het gevoel van den toorn Gods en den vloek, dien wij door onze zonden verdiend hadden.

V. Voorts is de belofte des Evangelies, dat een iegelijk, die in den gekruisten Christus gelooft, niet verderve, maar het eeuwige leven hebben zal; welke belofte allen volken en menschen, tot welke God naar zijn welbehagen zijn Evangelie zendt, zonder onderscheid moet verkondigd en voorgesteld worden, met bevel van bekeering en geloove.

VI. Doch dat velen, door het Evangelie geroepen zijnde, zich niet bekeeren, noch in Christus gelooven, maar in ongeloof vergaan, zulks geschiedt niet door gebrek of ongenoegzaamheid van de offerande van Christus, aan het kruis geofferd, maar door hunne eigene schuld.

VII. Maar zoo velen als er waarachtiglijk gelooven, en door den dood van Christus van de zonden en het verderf verlost en behouden worden, die zelven genieten deze weldaad alleen uit Gods genade, hun van eeuwigheid in Christus gegeven, welke genade Hij niemand schuldig is.

VIII. Want dit is geweest de gansch vrije raad, de genadige wil en het voornemen Godes des Vaders, dat de levendigmakende en zaligmakende kracht van den dierbaren dood zijns Zoons zich uitstrekken zoude tot alle uitverkorenen, om die alleen met het rechtvaardigmakende geloof te begaven, en door hetzelve onfeilbaarlijk tot de zaligheid te brengen, dat is: God heeft gewild, dat Christus door het bloed zijns kruises (waarmede Hij het nieuwe Verbond bevestigd heeft) uit alle volkeren, stammen, geslachten en tongen, diegenen allen en alleen krachtiglijk zoude verlossen, die van eeuwigheid tot de zaligheid verkoren en van den Vader Hem gegeven zijn; dezelven begaven met het geloof, hetwelk Hij hun, gelijk ook andere zaligmakende gaven des Heiligen Geestes, door zijnen dood heeft verworven, en van alle hunne zonden, zoo de aangeborene als werkelijke, zoo ná als vóór het geloof begaan, door zijn bloed zoude reinigen, tot den einde toe getrouwelijk bewaren, en ten laatste zonder eenige vlek en rimpel heerlijk voor Hem stellen.

IX. Deze raad, voortkomende uit de eeuwige liefde Gods tot de uitverkorenen, is van den aanbeginne der wereld tot op dezen tegenwoordigen tijd (de poorten der helle zich tevergeefs daartegenstellende) krachtiglijk vervuld geweest, en zal ook voortaan vervuld worden, alzoo dat de uitverkorenen te zijner tijd tot één vergaderd zullen worden, en dat er altijd zal zijn eene Kerke der geloovigen, gefundeerd in het bloed van Christus, dewelke Hem, hunnen Zaligmaker, die voor hen, als een

bruidegom voor zijne bruid, aan het kruis zijn leven overgegeven heeft, standvastiglijk beminnen, geduriglijk dienen, en hier en in alle eeuwigheid prijzen.

Verwerpinge der dwalingen.

De rechte leer verklaard zijnde, verwerpt de Synode de dwalingen dergenen,

I. Die leeren: "dat God de Vader zijnen Zone tot den dood des kruises verordineerd heeft zonder zekeren en bepaalden raad van iemand zekerlijk zalig te maken: alzoo dat de noodzakelijkheid, nuttigheid en waardigheid van de verwerving des doods van Christus wel zoude hebben kunnen bestaan, en in alle deelen volmaakt, volkomen en in haar geheel blijven, al ware het schoon, dat de verworvene verlossing niet één eenig mensch immermeer met der daad ware toegeëigend geweest."—Want deze leer strekt tot versmadinge van de wijsheid des Vaders en van de verdiensten van Jezus Christus, en strijdt tegen de Schrifture, want zoo zegt onze Zaligmaker: *Ik stel mijn leven voor mijne schapen en ken dezelven* (Joh. 10 : 15, 27); en de profeet Jesaja van den Zaligmaker: *Als zijne ziel zich tot een schuldoffer gesteld zal hebben, zoo zal Hij zaad zien, Hij zal de dagen verlengen; en het welbehagen des Heeren zal door zijne hand gelukkiglijk voortgaan.* (Jes. 53 : 10). Eindelijk zij stoot om het artikel des geloofs, waarmede wij gelooven: *De algemeene Christelijke Kerk.*

II Die leeren: dat dit het einde van den dood van Christus niet geweest is, dat Hij met der daad het nieuwe Verbond der genade door zijn bloed zoude bevestigen, maar alleen, dat Hij den Vader een bloot recht zou verwerven, om met de menschen wederom zoodanig verbond als het Hem believen zou, hetzij der genade of der werken, te mogen oprichten"— Want zulks strijdt tegen de Schrifture, die leert, dat *Christus geworden is Borg en Middelaar eens beteren*, dat is, *des nieuwen Verbonds* (Hebr. 7 : 22), en dat *het Testament in de dooden eerst bevestigd is* (Hoofdst. 9 : 15, 17).

III. Die leeren; dat Christus door zijne genoegdoening voor niemand zekerlijk de zaligheid zelve en het geloof, waardoor deze genoegdoening van Christus tot zaligheid krachtiglijk toegeëigend wordt, verdiend heeft maar alleen voor den Vader verworven heeft de macht of den volkomen wil, om opnieuw met de menschen te handelen, en nieuwe voorwaarden, zulke als Hij zou willen, voor te schrijven, van dewelke de volbrenging aan den vrijen wil van den mensch hangen zou: en dat het derhalve hadde kunnen geschieden, dat òf niemand òf alle menschen die zouden vervullen".—Want dezen gevoelen al te verachtelijk van den dood van Christus, erkennen geenszins de voornaamste vrucht of weldaad, door denzelfden verkregen, en brengen wederom uit de hel voort de Pelagiaansche dolinge.

IV. Die leeren: dat het nieuwe Verbond der genade, dat God de Vader, dood tusschenkomen van den door van Christus, met de menschen gemaakt heeft, niet daarin bestaat, dat wij door het geloof, voor zooveel het de verdiensten van Christus aanneemt, voor God gerechtvaardigd

en zalig gemaakt worden, maar daarin, dat God, afgeschaft hebbende het afeischen van de volmaakte gehoorzaamheid der Wet, het geloove zelf en de gehoorzaamheid des geloofs, alhoewel onvolmaakt, voor de volmaakte gehoorzaamheid der Wet rekent, en der belooning des eeuwigen levens uit genade waardig acht." Want dezen wederspreken de Schriftuur: Zij worden *om niet gerechtvaardigd uit zijne genade door de verlossing, die in Christus Jesus is, welken God voorgesteld heeft tot eene verzoening, door het geloof in zijn bloed* (Rom. 3 : 24, 25), en brengen met den goddeloozen Socinus voort eene nieuwe en vreemde rechtvaardigmaking des menschen voor God, tegen de eendrachtige overeenstemminge van de gansche Kerk.

V. Die leeren: dat alle menschen in den staat der verzoening en genade des Verbonds zijn aangenomen: alzoo, dat niemand, om der erfzonde, der verdoemenisse schuldig is of verdoemd zal worden; maar dat alle menschen van de schuld dezer zonde vrij zijn."—Want dit gevoelen strijdt tegen de Schrift, welke zegt, *dat wij van nature kinderen des toorns zijn* (Efez. 2: 3).

VI. Die het onderscheid tusschen verwerving en toeëigening daartoe gebruiken, opdat zij den onvoorzichtigen en onervarenen dit gevoelen mochten inplanten, "dat God, zooveel Hem aangaat, allen menschen die weldaden, die door den dood van Christus verkregen worden, even gelijk heeft willen mededeelen; maar dat sommigen der vergeving der zonden en des eeuwigen levens deelachtig worden, anderen niet, dat zulk onderscheid hangt aan hunnen vrijen wil, dewelke zich voegt bij de genade, die zonder onderscheid aangeboden wordt, en dat het niet hangt aan die bijzondere gave der barmhartigheid, die krachtiglijk in hen werkt, opdat zij zichzelven die genade boven anderen zoude toeëigenen."—Want dezen, zich gelatende alsof zij dit onderscheid in eene gezonde meening voorstelden, trachten het volk het verderfelijk venijn van de Pelagiaansche dwalingen in te geven.

VII. Die leeren: dat Christus voor diegenen, die God ten hoogste liefheeft en ten eeuwigen leven heeft verkoren, niet heeft kunnen noch moeten sterven, ook niet gestorven is, naardien dezulken den dood van Christus niet van noode hebben."—Want zij wederspreken den Apostel, die zegt: *Christus heeft mij lief gehad en heeft zichzelven voor mij overgegeven* (Gal. 2 : 20). Ingelijks: *Wie zal beschuldiging inbrengen tegen de uitverkorenen Gods? Gods is het, die rechtvaardig maakt, Wie is het die verdoemt? Christus is het, die gestorven is* (Rom. 8 : 33, 34), namelijk voor hen; en den Zaligmaker, die zegt: *Ik stel mijn leven voor mijne schapen, en: Dit is mijn gebod, dat gij elkander liefhebt, gelijkerwijs Ik ulieden lief gehad heb. Niemand heeft meer liefde dan deze, dat iemand zijn leven zette voor zijne vrienden* (Joh. 10 : 15 en 15 : 12, 13).

HET DERDE EN VIERDE HOOFDSTUK.

der Leere van des menschen verdorvenheid en bekeeringe tot God en de manier derzelven.

1. De mensch is van den beginne naar het beeld Gods geschapen, versierd in zijn verstand met ware en zalige kennis zijns Scheppers en

andere geestelijke dingen ; in zijnen wil en zijn hart met gerechtigheid ; in al zijne genegenheden met zuiverheid ; en is overzulks geheel heilig geweest ; maar door het ingeven des duivels en zijnen vrijen wil van God afwijkende, heeft hij zichzelven van deze uitnemende gaven beroofd en heeft daarentegen in de plaats van dien over zich gehaald blindheid, schrikkelijke duisternis, ijdelheid en verkeerdheid des oordeels in zijn verstand ; boosheid, wederspannigheid en hardigheid in zijnen wil en zijn hart ; mitsgaders ook onzuiverheid in alle zijne genegenheden.

II. Zoodanig als nu de mensch geweest is na den val, zoodanige kinderen heeft hij ook voortgebracht, namelijk hij, verdorven zijnde, verdorvene ; alzoo dat de verdorvenheid, naar Gods rechtvaardig oordeel, van Adam op alle zijne nakomelingen (uitgenomen alleen Christus) gekomen is, niet door navolging, gelijk eertijds de Pelagianen gedreven hebben, maar door voortplanting der verdorvene natuur.

III. Overzulks zoo worden alle menschen in zonden ontvangen en kinderen des toorns geboren, onbekwaam tot eenig zaligmakend goed, geneigd tot kwaad, dood in zonden en slaven der zonden. En willen noch kunnen tot God niet wederkeeren, noch hunne verdorvene natuur verbeteren, noch zichzelven tot de verbeteringe daarvan schikken, zonder de genade des wederbarenden Heiligen Geestes.

IV. Wel is waar, dat na den val in den mensch eenig licht der nature nog overgebleven is. waardoor hij behoudt eenige kennisse van God, van de natuurlijke dingen, van het onderscheid tusschen hetgeen eerlijk en oneerlijk is, en ook betoont eenige betrachting tot de deugd en uiterlijke tucht ; maar zoo ver is het van daar, dat de mensch door dit licht der natuur zoude kunnen komen tot de zaligmakende kennisse van God en zich tot hem bekeeren, dat hij ook in natuurlijke en burgelijke zaken dit licht niet recht gebruikt ; ja, veel meer hetzelve hoedanig het ook zij geheel op verscheidene wijze bezoedeld en in ongerechtigheid te onder houdt, hetwelk dewijl hij doet, zoo wordt hem alle onschuld voor God benomen.

V. Gelijk het met het licht der natuur toegaat, zoo gaat het ook in dezen toe met de Wet der Tien geboden, van God door Mozes den Joden bijzonderlijk gegeven ; want nademaal zij de grootheid der zonde wel ontdekt en den mensch meer en meer van zijne schuld overtuigt doch het geneesmiddel daartegen niet aanwijst, noch eenige krachten toebrengt, om uit deze ellendigheid te kunnen geraken en dat zij, alzoo door het vleesch krank geworden zijnde, den overtreder onder den vloek blijven laat, zoo kan de mensch daardoor de zaligmakende genade niet verkrijgen.

VI. Hetgene dan noch het licht der natuur, noch de Wet doen kan, dat doet God door de kracht des Heiligen Geestes, en door het Woord of de bediening der verzoening, welke is het Evangelie van den Messias, waardoor het God behaagd heeft de geloovige menschen zoo in het Oude als Nieuwe Testament zalig te maken.

VII. Deze verborgenheid van zijnen wil heeft God in het Oude Testament aan weinigen ontdekt, doch in het Nieuwe Testament (het onderscheid der volkeren nu weggenomen zijnde) heeft Hij haar aan meer menschen geopenbaard : van welke verscheidene uitdeelingen de oorzaak

niet moet gesteld worden in de waardigheid van het eene volk meer dan het andere, of in het beter gebruik van het licht der natuur, maar in het gansch vrije welbehagen en de onverdiende liefde Gods, waarom ook diegenen, wien buiten, ja, tegen alle verdiensten zoo groot eene genade geschiedt, haar met een nederig en dankbaar hart moeten erkennen, maar in de anderen, wien deze genade niet geschiedt, moeten zij met den Apostel de strengigheid en rechtvaardigheid van Gods oordeelen aanbidden en die geenszins curieuselijk onderzoeken.

VIII. Doch zoo velen als er door het Evangelie geroepen worden, die worden ernstiglijk geroepen. Want God betoont ernstiglijk en waarachtiglijk in zijn Woord wat hem aangenaam is, namelijk, dat de geroepenen tot Hem komen: Hij belooft ook met ernst allen, die tot Hem komen en gelooven, de rust der zielen en het eeuwige leven.

IX. Dat er velen, door de bediening des Evangelies geroepen zijnde, niet komen en niet bekeerd worden, daarvan is de schuld niet in het Evangelie, noch in Christus door het Evangelie aangeboden zijnde, noch in God, die door het Evangelie roept en zelfs ook dien Hij roept verscheidene gaven mededeelt, maar in degenen, die geroepen worden, van dewelken sommigen, zorgeloos zijnde, het Woord des levens niet aannemen; anderen nemen het wel aan, maar niet in het binnenste huns harten, en daarom is het, dat zij, na eene verdwijnende blijdschap van het tijdelijk geloof wederom terugwijken; anderen verstikken het zaad des Woords door de doornen der zorgvuldigheden en wellusten der wereld en brengen geene vruchten voort: hetwelk onze Zaligmaker leert in de gelijkenis van het zaad (Matth. 13).

X. Maar dat anderen, door de bediening des Evangelies geroepen zijnde, komen en bekeerd worden, dat moet men den mensche niet toeschrijven, alsof hij zichzelven door zijnen vrijen wil zou onderscheiden van anderen, die met even groote of genoegzame genade tot het geloof en de bekeering voorzien zijn (hetwelk de hoovaardige ketterij van Pelagius stelt), maar men moet het Gode toeschrijven, die, gelijk Hij de zijnen van eeuwigheid uitverkoren heeft in Christus, alzoo ook hen in den tijd krachtiglijk roept, met het geloof en de bekeering begaaft, en, uit de macht der duisternis verlost zijnde, tot het rijk zijns Zoons overbrengt opdat zij zouden verkondigen de deugden Desgenen, die hen uit de duisternis tot zijn wonderlijk licht heeft geroepen, en opdat zij niet in zich zelven, maar in den Heere zouden roemen, gelijk de Apostolische schriften doorgaans getuigen.

XI. Voorts wanneer God dit zijn welbehagen in de uitverkorenen uitvoert, en de ware bekeering in hen werkt, zoo is het dat Hij niet alleen het Evangelie hun uiterlijk doet prediken, en hun verstand krachtiglijk door den Heiligen Geest verlicht opdat zij recht zouden verstaan en onderscheiden die dingen, die des Geestes Gods zijn: maar Hij dringt ook in tot de binnenste deelen des menschen met de krachtige werking deszelven wederbarenden Geestes; Hij opent het hart, dat gesloten is; Hij vermurwt dat hard is; Hij besnijdt dat onbesneden is. In den wil stort Hij nieuwe hoedanigheden, en maakt dat dezelfde wil, die dood was, levendig wordt: die boos was, goed wordt; die niet wilde, nu metterdaad wil; die wederspannig was, gehoorzaam wordt; Hij

beweegt en sterkt dien wil alzoo, dat hij als een goede boom vruchten van goede werken kan voortbrengen.

XII. En dit is die wedergeboorte, die vernieuwing, nieuwe schepping, opwekking van de dooden en levendigmaking, waarvan zoo heerlijk in de Schrifture gesproken wordt, dewelke God zonder ons in ons werkt; en deze wordt in ons niet teweeg gebracht door middel van de uiterlijke predicatie alleen, noch door aanrading, of zulke manier van werking, dat, wanneer nu God zijn werk volbracht heeft, het alsdan nog in de macht des menschen zou staan wedergeboren of niet wedergeboren te worden, bekeerd of niet bekeerd te worden; maar het is eene gansch bovennatuurlijke, eene zeer krachtige, en tegelijk zeer zoete, wonderlijke verborgene en onuitsprekelijke werking, dewelke, naar het getuigenis der Schriftuur (die van den Auteur van deze werking is ingegeven), in hare kracht niet minder noch geringer is dan de scheppinge of opwekkinge der dooden; alzoo dat alle diegenen, in wier harten God op deze wonderbaarlijke wijze werkt, zekerlijk, onfeilbaar en krachtig wedergeboren worden en metterdaad gelooven. En alsdan wordt de wil, zijnde nu vernieuwd, niet alleen van God gedreven en bewogen, maar, van God bewogen zijnde, werkt hij ook zelf; waarom ook terecht gezegd wordt, dat de mensch door de genade, die hij ontvangen heeft, gelooft en zich bekeert.

XIII. De wijze van deze werking kunnen de geloovigen in dit leven niet volkomenlijk begrijpen; ondertusschen stellen zij zich daarin gerust, dat zij weten en gevoelen, dat zij door deze genade Gods met het hart gelooven en hunnen Zaligmaker liefhebben.

XIV. Zoo is dan het geloove eene gave Gods; niet omdat het aan den vrijen wil des menschen van God wordt aangeboden, maar omdat het den mensch metterdaad wordt medegedeeld, ingegeven en ingestort; ook niet daarom, dat God de macht alleen om te gelooven zoude geven, en daarna de toestemming of het metterdaad gelooven van den vrijen wil des menschen verwachten, maar omdat Hij, die daar werkt het willen en volbrengen, ja, alles werkt in allen, in den mensch teweeg brengt beide den wil om te gelooven en het geloof zelf.

XV. Deze genade is God aan niemand schuldig: want wat zoude Hij schuldig zijn dengenen, die Hem eerst niets geven kan, opdat het hem vergolden worde; ja, wat zouda God dien schuldig zijn, die van zichzelven niet anders heeft dan zonde en leugen? Diegene dan, die deze genade ontvangt, die is Gode alleen daarvoor eeuwige dankbaarheid schuldig en dankt Hem ook daarvoor; diegene, die deze genade niet ontvangt, die acht ook deze geestelijke dingen gansch niet, en behaagt zichzelven in het zijne; of zorgeloos zijnde, roemt hij ijdellijk dat hij heeft hetgene hij niet heeft. Voorts, van diegenen, die hun geloof uiterlijk belijden en hun leven beteren, moet men naar het voorbeeld der Apostelen het beste oordeelen en spreken: want het binnenste des harten is onbekend. En wat aangaat anderen, die nog niet geroepen zijn, voor zulken moet men God bidden, die de dingen, die niet zijn, roept alsof zij waren, en moeten ons geenszins tegen dezen verhoovaardigen, alsof wij onszelven onderscheiden hadden.

XVI. Doch gelijk de mensch door den val niet heeft opgehouden een mensch te zijn, begaafd met verstand en wil, en, gelijk de zonde, die het gansche menschelijke geslacht heeft doorgedrongen, de nature des menschen niet heeft weggenomen, maar verdorven en geestelijker wijze gedood: alzoo werkt ook deze goddelijke genade der wedergeboorte in de menschen niet als in stokken en blokken, noch vernietigt den wil en zijne eigenschappen, noch dwingt hen met geweld tegen hunnen dank, maar maakt hen geestelijk levendig, heelt, verbetert en buigt hen tegelijk liefelijk en krachtiglijk, alzoo dat, waar de wederspannigheid en tegenstand des vleesches te voren ten eenenmale de overhand had, daar begint nu eene gewillige en oprechte gehoorzaamheid des geestes de overhand te krijgen, waarin de waarachtige en geestelijke wederoprichting en vrijheid van onzen wil gelegen is. En ten ware dat die wonderbaarlijke Werkmeester alles goeds in dezer voege met ons handelde, de mensch zoude ganschelijk geene hope hebben van uit den val te kunnen opstaan door zijnen vrijen wil, waardoor hij zichzelven, toen hij nog stond, in het verderf heeft gestort.

XVII. Gelijk ook die almachtige werkinge Gods, waardoor Hij dit ons natuurlijk leven voortbrengt en onderhoudt, niet uitsluit, maar vereischt het gebruik der middelen, door welke God naar zijne oneindige wijsheid en goedheid deze zijne kracht heeft willen uitstrekken, alzoo is het ook, dat de voorgemelde bovennatuurlijke werking Gods, waardoor Hij ons wederbaart, geenszins uitsluit noch omstoot het gebruik des Evangelies, hetwelk de wijze God tot een zaad der wedergeboorte en eene spijze der zielen verordineerd heeft. Daarom dan, gelijk de Apostelen en de Leeraars, die hen zijn gevolgd, van deze genade Gods het volk godzaliglijk hebben onderricht, Hem ter eere, en tot nederdrukking van allen hoogmoed des menschen, en ondertusschen nochtans niet hebben nagelaten, hen door heilige vermaningen des Evangelies te houden onder de oefeninge des Woords, der Sacramenten en kerkelijke tucht: alzoo moet het ook nu verre van daar zijn, dat diegenen, die anderen in de gemeente leeren of die geleerd worden, zich zouden vermeten God te verzoeken door het scheiden dier dingen, die God naar zijn welbehagen heeft gewild dat te zamen gevoegd zouden blijven; want door de vermaningen wordt de genade medegedeeld, en hoe dat wij ons ambt vaardiger doen, hoe dat ook de weldaad Gods, die in ons werkt, zich heerlijker vertoont en zijn werk gaat dan allerbest voort. Welken God alleene toekomt, zoo vanwege de middelen als vanwege de zaligmakende vrucht en kracht derzelven, alle heerlijkheid in der eeuwigheid. Amen!

Verwerpinge der dwalingen.

De rechtzinnige leer verklaard zijnde, verwerpt de Synode de dwalingen dergenen,

I. Die leeren: "dat men eigenlijk niet zeggen mag, dat de erfzonde in zichzelve genoegzaam is om het gansche menschelijk geslacht te verdoemen, of om tijdelijke en eeuwige straffen te verdienen."—Want dezen wederspreken den Apostel, die daar zegt: *De zonde is door éénen mensch in de wereld ingekomen, en door de zonde de dood, en alzoo is de dood tot alle menschen doorgegaan, in welken allen gezondigd hebben* (Rom.

5: 12); en: *De schuld is uit ééne misdaad tot verdoemenis* (Hoofdstuk 5: 16); en: *De bezoldiginge der zonde is de dood* (Rom. 6: 23).

II. Die leeren: " dat de geestelijke gaven of de goede hoedanigheden en deugden, als daar zijn: goedheid, heiligheid, rechtvaardigheid in den wil des menschen, als hij eerst geschapen werd, niet konden zijn, en dat zij diensvolgens in zijnen val niet hebben kunnen gescheiden worden." —Want zulks strijdt tegen de beschrijvinge van het evenbeeld Gods, welke de Apostel stelt Efez. 4: 24, alwaar hij getuigt, dat het bestaat in gerechtigheid en heiligheid, welke beide ontwijfellijk in den wil hare plaats hebben.

III. Die leeren : dat in den geestelijken dood de geestelijke gaven van des menschen wil niet zijn gescheiden, nademaal de wil in zichzelven nooit is verdorven geweest, maar alleen door de duisternis des verstands en de ongeregeldheid der geneigdheid verhinderd ; welke verhinderingen weggenomen zijnde, dat alsdan de wil zijne vrije aangeborene kracht zou in het werk kunnen stellen, dat is allerlei goed, hetwelk hem voorkomt, uit zichzelven zou kunnen willen en verkiezen, of niet willen en niet verkiezen."—Dit is eene nieuwigheid en dwaling en strekt daartoe, dat zij de krachten van den vrijen wil verheft tegen de spreuk van den Profeet : *Arglistig is het hart, meer dan eenig ding, ja doodelijk is het* (Jer. 17 : 9), en des *Apostels : Onder dewelke* (kinderen der ongehoorzaamheid) *ook wij allen eertijds verkeerd hebben in de begeerlijkheden onzes vleesches, doende den wil des vleesches en der gedachten* (Efez. 2 : 3).

IV. Die leeren : "dat de onherboren mensch niet eigenlijk noch geheellijk dood is in de zonde, of ontbloot van alle krachten tot het geestelijk goed ; maar dat hij nog kan hongeren en dorsten naar de gerechtigheid en het leven, en offeren eene offerande eens verslagen en verbroken geestes, die Gode aangenaam is."—Want deze dingen strijden tegen de klare getuigenissen der Schriftuur : *Gij waart dood door de zonden en misdaden* (Efez. 2 : 1, 5) ; en : *Al het gedichtsel van de gedachten des harten is ten alle dage alleenlijk boos* (Gen. 6 : 5 en 8 : 21). Daarenboven, hongeren en dorsten naar de verlossing uit de ellende en naar het leven, en Gode eene offerande komt eigenlijk toe den wedergeborenen en dengenen, die zalig genoemd worden (Ps. 51 : 19 en Matth. 5 : 6).

V. Die leeren : " dat de verdorvene en natuurlijke mensch de gemeene genade (waardoor zij verstaan het licht der natuur) of de gaven, hem na den val nog overgelaten, zoo wel gebruiken kan, dat hij door dat goed gebruik eene meerdere, namelijk de evangelische of zaligmakende genade en de zaligheid zelve allengskens en bij trappen zoude kunnen bekomen. En dat in dezer voege God zich van zijne zijde betoont gereed te zijn, om Christus aan alle menschen te openbaren, naardien Hij de middelen, die tot de kennisse van Christus, tot het geloof en tot de bekeering noodig zijn, genoegzaam en krachtig allen toedient."—Want benevens de ervaring van alle tijden betuigt ook de Schriftuur, dat zulks onwaarachtig is : *Hij maakt Jakob zijne woorden bekend, Israël zijne inzettingen en zijne rechten. Alzoo heeft Hij aan geen volk gedaan ; en zijne rechten, die kennen zij niet* (Ps. 147 : 19, 20). *God heeft in de verledene tijden alle de heidenen laten wandelen in hun-*

ne wegen (Hand. 14 : 16) ; en : *Zij* (te weten Paulus en de zijnen) *werden van den Heiligen Geest verhinderd het woord in Azië te spreken, en, aan Mysië gekomen zijnde poogden zij naar Bithynië te reizen, en de Geest liet het hun niet toe* (Hand. 16 : 6, 7).

VI. Die leeren dat in de ware bekeering des menschen geene nieuwe hoedanigheden, krachten of gaven in den wil door God kunnen ingestort worden, en dat overzulks het geloove, waardoor wij eerst bekeerd worden, en waarvan wij geloovigen genoemd worden, niet is eene hoedanigheid of gave, van God ingestort, maar alleen eene daad des menschen, en dat het niet anders kan gezegd worden eene gave te zijn, dan ten aanzien van de macht om tot hetzelve te komen." —Want daarmede wederspreken zij de Heilige Schriftuur, die getuigt, dat God nieuwe hoedanigheden des geloofs, der gehoorzaamheid en van het gevoel zijner liefde in onze harten uitstort : *Ik zal mijne Wet in hun binnenste geven, en zal die in hun hart schrijven* (Jer. 31 : 33); en : *Ik zal water gieten op de dorstigen, en stroomen op het drooge : Ik zal mijnen Geest op uw zaad gieten* (Jes. 44 : 3); en : *De liefde Gods is in onze harten uitgestort door den Heiligen Geest, die ons gegeven is* (Rom. 5 : 5). Zulks strijdt ook tegen het gedurig gebruik der Kerke Gods, dewelke bij den Profeet aldus bidt : *Bekeer mij, zoo zal ik bekeerd zijn* (Jer. 31 : 18).

VII. Die leeren dat de genade, waardoor wij tot God bekeerd worden, niet anders is dan eene zachte aanrading, of (gelijk anderen dit verklaren) dat dit de alleredelste manier van werking is in de bekeering des menschen, en die best overeenkomt met de natuur des menschen, welke door aanrading geschiedt, en dat er niets is, waarom deze aanradende genade alleen niet zou genoegzaam zijn om den natuurlijken mensch geestelijk te maken, ja, dat God niet anders de toestemming van den wil voortbrengt dan door deze wijze van aanrading, en dat de kracht der Goddelijke werking, waardoor zij de werkinge des satans te boven gaat hierin bestaat, dat God eeuwige, maar de satans tijdelijke goederen belooft."—Want dit is gansch Pelagiaansch en strijdig tegen de geheele Heilige Schrifture, dewelke, behalve deze, nog een andere en veel krachtiger en Goddelijker manier van werking des Heiligen Geestes in de bekeeringe des menschen erkent, gelijk bij Ezechiël : *Ik zal u een nieuw hart geven en zal eenen nieuwen geest geven in het binnenste van u : en Ik zal het steenen hart uit uw vleesch wegnemen en zal u een vleeschen hart geven* (Hoofdst. 36 : 26).

VIII. Die leeren : "dat God zulke krachten zijner almogendheid in de wedergeboorte des menschen niet gebruikt, waardoor Hij deszelfs wil krachtiglijk en onfeilbaar zou buigen tot geloof en bekeering ; maar dat, al de werkingen der genade volbracht zijnde, dewelke God gebruikt om den mensch te bekeeren, de mensch nochtans Gode en den Heiligen Geest, wanneer Hij de wedergeboorte deszelven voorheeft en hem wederbaren wil, alzoo kan wederstaan, en metterdaad ook dikwijls wederstaat, dat hij zijns zelfs wedergeboorte ganschelijk belet, en dat het overzulks in zijne eigene macht blijft, wedergeboren te worden of niet."—Want dit is anders niet, dan al de kracht van de genade Gods in onze bekeering wegnemen, en de werking des almachtigen Gods den wil des menschen onderwerpen, en dat tegen de Apostelen, die leeren, *dat*

wij gelooven naar de werking der sterkte zijner macht (Efez. 1 : 19) ; en : *dat God het welbehagen zijner goedigheid en het werk des geloofs in ons vervult met kracht* (2 Thess. 1 : 11) ; en : *dat zijne Goddelijke kracht ons alles, wat tot het leven en de godzaligheid behoort, geschonken heeft* (2 Petr. 1 : 3).

IX. Die leeren : "dat de genade en de vrije wil gedeeltelijke oorzaken zijn, die beide te zamen werken het begin van de bekeering, en dat de genade in orde van werking niet gaat vóór de werking van den wil ; dat is : dat God niet eer den wil des menschen krachtiglijk helpt tot de bekeering, dan wanneer de wil des menschen zich zelven beweegt en daartoe bepaalt."—Want de oude Kerk heeft deze leer al overlang in de Pelagianen veroordeeld, uit den Apostel : *Zoo is het dan niet desgenen die wil, noch desgenen die loopt, maar des ontfermenden Gods* (Rom. 9 : 16) ; zoo ook : *Wat onderscheidt u? en wat hebt gij, dat gij niet hebt ontvangen* (1 Kor. 4 : 7)? en : *Het is God, die in u werkt beide het willen en het werken, naar zijn welbehagen* (Fil. 2 : 13).

HET VIJFDE HOOFDSTUK

der leere van de volharding der heiligen.

1. Die God naar zijn voornemen tot de gemeenschap zijns Zoons, onzes Heeren Jezus Christus, roept, en door den Heiligen Geest wederbaart, dezelven verlost Hij wel van de heerschappij en slavernij der zonde, doch Hij verlost hen in dit leven niet ganschelijk van het vleesch en het lichaam der zonde.

II. Hieruit spruiten de dagelijksche zonden der zwakheid, en aan de allerbeste werken der heiligen kleven ook gebreken. Hetwelk hun gestadig oorzaak geeft om zich voor God te verootmoedigen, hunne toevlucht tot den gekruisten Christus te nemen, het vleesch hoe langer hoe meer door den Geest des gebeds en heilige oefeningen der godvruchtigheid te dooden, en naar het perk der volmaaktheid te zuchten, totdat zij, van dit lichaam des doods ontbonden zijnde, met het Lam Gods in de hemelen zullen regeeren.

III. Uit oorzaak van deze overblijfselen der inwonende zonde, en ook vanwege de aanvechtingen der wereld en des satans, zouden de bekeerden in die genade niet kunnen volstandig blijven, zoo zij aan hunne eigene krachten overgelaten werden. Maar God is getrouw, die hen in de genade, hun eenmaal gegeven, barmhartiglijk bevestigt en ten einde toe krachtiglijk bewaart.

IV. En hoewel die macht Gods, waardoor Hij de ware geloovigen in de genade bevestigt en bewaart, meerder is dan dat zij van het vleesch zoude kunnen overwonnen worden, zoo worden nochtans de bekeerden niet altijd alzoo van God geleid en bewogen, dat zij in sommige bijzondere daden door hunne eigene schuld van de leiding der genade niet zouden kunnen afwijken, en van de begeerlijkheden des vleesches verleid worden en die volgen. Daarom moeten zij gestadiglijk waken en bidden, dat zij niet in verzoeking geleid worden, hetwelk zoo zij niet doen, zoo kunnen zij niet alleen van het vleesch, de wereld en den

satan tot zware en ook gruwelijke zonden weggerukt worden, maar worden ook inderdaad, door Gods rechtvaardige toelating, tot dezelve somwijlen weggerukt; gelijk de droevige vallen van David, Petrus en andere heiligen, die ons in de Schriftuur beschreven zijn, bewijzen.

V. Met zoodanige grove zonden vertoornen zij God zeer, vervallen in schuld des doods, bedroeven den Heiligen Geest, verbreken voor eenen tijd de oefeninge des geloofs, verwonden zwaarlijk hun conscientie, en verliezen somwijlen voor eenen tijd het gevoel der genade, totdat hun, wanneer zij door ernstige boetvaardigheid op den weg wederkeeren, het vaderlijk aanschijn Godes opnieuw verschijnt.

VI. Want God, die rijk is in barmhartigheid, neemt, naar het onveranderlijk voornemen der verkiezing, den Heiligen Geest van de zijnen, ook zelfs in droevige vallen, niet geheel weg, noch laat hen zoo ver niet vervallen, dat zij van de genade der aanneming en van den staat der rechtvaardigmaking uitvallen, of dat zij zondigen ter dood of tegen den Heiligen Geest, en, van Hem geheel verlaten zijnde, zich zelven in het eeuwige verderf storten.

VII. Want, eerstelijk, in zulke vallen bewaart Hij nog in hen dit zijn onverderfelijk zaad, waaruit zij wedergeboren zijn, opdat het niet verga, noch uitgeworpen worde. Ten anderen, vernieuwt Hij hen zeker en krachtig door zijn Woord en zijnen Geest tot bekeering, opdat zij over de bedreven zonden van harte en naar God bedroefd zijn, vergevinge in het bloed des Middelaars door het geloof met een verbroken hart begeeren en verkrijgen, de genade Gods, die nu met hen verzoend is, wederom gevoelen, zijne ontfermingen en trouw aanbidden, en voortaan hunne zaligheid met vreezen en beven des te naarstiger werken.

VIII. Alzoo bekomen zij dan dit, niet door hunne verdiensten of krachten, maar uit de genadige barmhartigheid Gods, dat zij noch ganschelijk van het geloof en de genade uitvallen, noch tot den einde toe in den val blijven of verloren gaan. Hetwelk, zooveel hen aangaat, niet alleen lichtelijk zoude kunnen geschieden, maar ook ongetwijfeld geschieden zoude; doch, ten aanzien van God, kan het ganschelijk niet geschieden, dewijl dat noch zijn raad veranderd, noch zijne belofte gebroken, noch de roeping naar zijn voornemen wederroepen, noch de verdienste, voorbidding en bewaringe van Christus krachteloos gemaakt, noch de verzegeling des Heiligen Geestes verijdeld of vernietigd kan worden.

IX. Van deze bewaringe der uitverkorenen tot de zaligheid en van de volharding der ware geloovigen in het geloof kunnen zelfs de geloovigen verzekerd zijn, en zij zijn het ook naar de mate des geloofs, waarmede zij zekerlijk gelooven, dat zij zijn en altijd blijven zullen ware en levendige leden der Kerk, dat zij hebben vergevinge der zonden en het eeuwige leven.

X. En volgens dien spruit deze verzekerdheid niet uit eenige bijzondere openbaring, zonder of buiten het Woord geschied, maar uit het geloove der beloften Gods, die Hij in zijn Woord zeer overvloedig tot onzen troost geopenbaard heeft; uit het getuigenis des Heiligen Geestes, *die mede met onzen geest getuigt, dat wij zijn kinderen en erfgenamen Gods* (Rom. 8 : 16); eindelijk, uit de ernstige en heilige betrachting

van eene goede conscientie en van goede werken. En zoo de uitverkorenen Gods dezen vasten troost in deze wereld niet hadden, dat zij de overwinninge behouden zullen, mitsgaders dit onbedriegelijk pand der eeuwige heerlijkheid, zoo zouden zij wezen de ellendigste van alle menschen.

XI. Ondertusschen getuigt de Schrifture, dat de geloovigen in dit leven tegen verscheidene twijfelingen des vleesches strijden, en, in zware aanvechting gesteld zijnde, dit volle betrouwen des geloofs en deze zekerheid der volharding niet altijd gevoelen; maar God, de Vader aller vertroosting, *laat hen boven hun vermogen niet verzocht worden, maar geeft met de verzoeking ook de uitkomst*, (1 Kor. 10 : 13), en wekt in hen de verzekerdheid der volharding door den Heiligen Geest wederom op.

XII. Doch zoo ver is het van daar, dat deze verzekerdheid der volharding de ware geloovigen hoovaardig en vleeschelijk-zorgeloos zoude maken, dat zij daarentegen een ware wortel is van nederigheid, kinderlijke vreeze, ware godzaligheid, lijdzaamheid in allen strijd, vurige gebeden, standvastigheid in het kruis en in de belijdenis der waarheid, mitsgaders van vaste blijdschap in God, en dat de overdenking van die weldaad hun is een prikkel tot ernstige en gedurige betrachting van dankbaarheid en goede werken, gelijk uit de getuigenissen der Schrifture en de voorbeelden der heiligen blijkt.

XIII. Wanneer ook het vertrouwen der volhardinge wederom levendig wordt in diegenen, die van den val weder opgericht worden, zoo brengt dat in hen niet voort eenige dartelheid of onachtzaamheid der godzaligheid, maar eene veel grootere zorg, om de wegen des Heeren vlijtiglijk waar te nemen, die van te voren bereid zijn, opdat zij, daarin wandelende, de verzekerdheid van hunne volharding zouden mogen behouden, en opdat het aanschijn des verzoenden Gods (welk aanschouwing den godvruchtigen zoeter is dan het leven en welk verberging bitterder is dan de dood), om het misbruik van zijne vaderlijke goedertierenheid niet wederom afgekeerd worde, en zij alzoo in zwaarder kwellingen des gemoeds vervallen.

XIV. Gelijk het God nu beliefd heeft dit zijn werk der genade door de prediking des Evangelies in ons te beginnen, alzoo bewaart, achtervolgt en volbrengt Hij het door het hooren, lezen en overleggen daarvan, mitsgaders vermaningen, bedreigingen, beloften en het gebruik der Heilige Sacramenten.

XV. Deze leer van de volharding der ware geloovigen en heiligen, mitsgaders van de verzekerdheid dezer volharding, welke God, tot zijns naams eere en tot troost der godvruchtige zielen, in zijn Woord zeer overvloedig geopenbaard heeft en in de harten der geloovigen indrukt, wordt wel van het vleesch niet begrepen, en wordt van de satan gehaat, van de wereld bespot, van de onervarenen en schijnheiligen misbruikt en van de dwaalgeesten bestreden, maar de Bruid van Christus heeft haar altijd als eenen schat van onwaardeerlijken prijs zeer teederlijk bemind en standvastiglijk verdedigd. Hetwelk opdat zij ook voortaan doe, zal God bezorgen; tegen denwelken geen raad geldt, noch eenig geweld iets vermag. Welken eenigen God, Vader, Zoon en Heiligen Geest, zij eere en heerlijkheid in eeuwigheid. Amen.

Verwerpinge der dwalingen.

De rechte leer verklaard zijnde, verwerpt de Synode de dwalingen dergenen.

I. Die leeren : "dat de volharding der ware geloovigen niet is eene vrucht der verkiezing of gave Gods, door den dood van Christus verworven, maar eene voorwaarde des Nieuwen Verbonds, die de mensch, gelijk zij spreken, vóór zijne beslissende verkiezing en rechtvaardigmaking door zijnen vrijen wil moet volbrengen."—Want de Heilige Schriftuur getuigt, dat zij uit de verkiezing volgt en door de kracht des doods, der verrijzenisse en voorbiddinge van Christus den uitverkorenen gegeven wordt. *De uitverkorenen hebben het verkregen, en de anderen zijn verhard geworden* (Rom. 11 : 7). Desgelijks : *Die ook zijnen eigen Zone niet gespaard heeft, maar heeft Hem voor ons allen overgegeven : hoe zal hij ons ook met hem niet alle dingen schenken ? Wie zal beschuldiging inbrengen tegen de uitverkorenen Gods ? God is het, die rechtvaardig maakt, Wie is het, die verdoemt ? Christus is het, die gestorven is ; ja, wat meer is, die ook opgewekt is ; die ook ter rechterhand Gods is ; die ook voor ons bidt. Wie zal ons scheiden van de liefde van Christus ?* (Rom. 8 : 32—35).

II. Die leeren : "dat God den geloovigen mensch wel voorziet met genoegzaam krachten om te volharden en bereid is die in hem te bewaren, zoo hij zijnen plicht doet ; doch, alschoon nu alle die dingen, die noodig zijn om in 't geloove te volharden en die God gebruiken wil om het geloove te bewaren, in het werk gesteld zijn dat het dan nog altijd hangt aan het believen van den wil, dat hij volharde of niet volharde." —Want dit gevoelen begrijpt in zich een openbaar Pelagianisme, en als het de menschen wil vrij maken, zoo maakt het hun roovers van Gods eere, tegen de gedurige overeenstemming der Evangelische leer, die den mensch alle stoffe van roemen beneemt en den lof dezer weldaad aan de genade Gods alleen toeschrijft, en tegen den Apostel, die getuigt, dat *het God is, die ons tot den einde toe zal bevestigen, om onstraffelijk te zijn in den dag onzes Heeren Jezus Christus* (1 Kor. 1 : 8).

III. Die leeren : "dat de ware geloovigen en herborenen niet alleen kunnen van het rechtvaardigmakend geloof, insgelijks van de genade en zaligheid ganschelijk en eindelijk uitvallen en in der eeuwigheid verloren gaan."—Want deze meening maakt de genade, rechtvaardigmaking, wedergeboorte en gedurige bewaring van Christus krachteloos, tegen de uitgedrukte woorden des Apostels Paulus : *God bevestigt zijne liefde jegens ons, dat Christus voor ons gestorven is, als wij nog zondaars waren ; veel meer dan, zijnde nu gerechtvaardigd door zijn bloed, zullen wij door Hem behouden worden van den toorn* (Rom. 5 : 8, 9); en tegen den Apostel Johannes : *Een iegelijk, die uit God geboren is, die doet de zonde niet ; want zijn zaad blijft in hem ; en hij kan niet zondigen, want hij is uit God geboren* (1 Joh. 3 : 9); en ook tegen de woorden van Jezus Christus : *Ik geef mijnen schapen het eeuwige leven, en zij zullen niet verloren gaan in eeuwigheid, en niemand zal dezelve uit mijne hand rukken. Mijn Vader die ze mij gegeven heeft, is meerder dan allen, en niemand kan ze rukken uit de hand mijns Vaders* (Joh. 10 : 28, 29).

IV. Die leeren: "dat de ware geloovigen en herborenen kunnen zondigen de zonde tot den dood of tegen den Heiligen Geest," dewijl dezelfde Apostel Johannes, nadat hij in het 5. Kap. van zijnen eersten Zendbrief, vers 16 en 17, van degenen, die tot den dood zondigen, gesproken had en verboden voor hen te bidden, terstond in het 18de vers daarbij voegt: *Wij weten, dat een iegelijk, die uit God geboren is, niet zondigt* (verstaat met zulke zonde), *maar die uit God geboren is bewaart zich zelven, en de booze vat hem niet* (1 Joh. 5 : 18).

V. Die leeren: "dat men geene zekerheid van de toekomende volharding in dit leven kan hebben zonder bijzondere openbaring."—Want door deze leere wordt de vaste troost der ware geloovigen in dit leven weggenomen en de twijfelinge der Pausgezinden in de Kerk weder ingevoerd; daar de Heilige Schrifture deze zekerheid doorgaans trekt, niet uit eene bijzondere en buitengewone openbaring, maar uit de eigene merkteekenen der kinderen Gods en uit de zeer standvastige beloften Gods; inzonderheid de Apostel Paulus: *Geen schepsel kan ons scheiden van de liefde Gods, welke is in Christus Jezus onzen Heere* (Rom. 8 : 39); en Johannes: *Die zijne geboden bewaart, blijft in Hem en Hij in denzelven; en hieraan kennen wij, dat Hij in ons blijft, namelijk uit den Geest, dien Hij ons heeft gegeven* (1 Joh. 3 : 24).

VI. Die leeren: "dat de leer van de verzekerdheid der volharding en der zaligheid uit haren eigen aard en natuur is een oorkussen des vleesches, en voor de godvruchtigheid, goede zeden, gebeden en andere heilige oefeningen schadelijk, maar daarentegen dat het prijselijk is daaraan te twijfelen."—Want dezen betoonen, dat zij de kracht der goddelijke genade en de werkinge des inwonenden Heiligen Geestes niet kennen, en wederspreken den Apostel Johannes, die het tegendeel met uitgedrukte woorden leert in zijn eersten Zendbrief: *Geliefden! nu zijn wij kinderen Gods, en het is nog niet geopenbaard wat wij zijn zullen; maar wij weten, dat, als Hij zal geopenbaard zijn, wij Hem zullen gelijk wezen, want wij zullen Hem zien, gelijk Hij is; en een iegelijk, die deze hoop op Hem heeft, die reinigt zich zelven, gelijk Hij rein is* (1 Joh. 3 : 2, 3). Daarenboven worden dezen wederlegd door de voorbeelden der Heiligen, zoo des Ouden als des Nieuwen Testaments, dewelken, alhoewel zij van hunne volharding en zaligheid zeker waren, nochtans in de gebeden en andere oefeningen der godzaligheid gedurig zijn geweest.

VII. Die leeren: "dat het geloove dergenen, die maar voor eenen tijd gelooven, van het rechtvaardigmakend geloof niet verschilt dan alleen in de gedurigheid."—Want Christus zelf, Matth. 13 : 20 en Luk. 8 : 13 en vervolgens, stelt merkelijk daarbeneven nog drieërlei onderscheid tusschen degenen, die maar voor eenen tijd gelooven en de ware geloovigen, als Hij zegt, dat genen het zaad ontvangen in eene steenachtige aarde, maar dezen in een goede aarde of goed harte; dat genen zonder wortel zijn, maar dezen een vasten wortel hebben; dat genen zonder vruchten zijn, maar dezen hunne vrucht in verscheidene mate met standvastigheid of volstandigheid voortbrengen.

VIII. Die leeren: "dat het niet ongerijmd is, dat de mensch, zijne eerste wedergeboorte verloren hebbende, wederom opnieuw, ja menigmaal wedergeboren worde."—Want dezen loochenen door deze leer de

onverderfelijkheid van het zaad Gods, waardoor wij wedergeboren worden, tegen het getuigenisse des Apostels Petrus: *Gij die wederom geboren zijt, niet uit vergankelijken, maar uit onvergankelijken zade* (1 Petr. 1 : 23).

IX. Die leeren: "dat Christus nergens gebeden heeft, dat de geloovigen in het geloof onfeilbaar zouden volharden." — Want zij wederspreken Christus zelven, die zegt: *Ik heb voor u gebeden, Petrus, dat uw geloof niet ophoude* (Luk. 22 : 32), en den Evangelist Johannes, die getuigt, dat Christus niet alleen voor de Apostelen, maar ook voor alle degenen, die door hun woord gelooven zouden, gebeden heeft: *Heilige Vader! bewaar ze in uwen naam;* en: *Ik bid niet dat Gij hen uit de wereld wegneemt, maar dat Gij hen bewaart van den booze* (Joh. 17 : 20, 11, 15).

BESLUIT.

En dit is de naakte, eenvoudige en oprechte verklaring van de rechtzinnige leer der vijf Artikelen, die in Nederland in verschil zijn, en meteen de verwerpinge der dolingen, waardoor de Nederlandsche Kerken een tijd lang zijn beroerd geweest, welke verklaring en verwerping de Synode oordeelt uit den Woorde Gods te zijn genomen en met de belijdenisse der Gereformeerde Kerken overeen te stemmen; waaruit klaarlijk blijkt, dat degenen, denwelken zulks het minst bestaande, tegen alle waarheid, billijkheid en liefde hebben gehandeld, die het volk hebben willen wijsmaken: "dat de leer der Gereformeerde Kerken van de Predestinatie en de aanklevende hoofdstukken, door haren eigen aard en drijvinge de harten der menschen van alle godvruchtigheid en godsdienst afleidt; dat zij een oorkussen is voor het vleesch en den duivel, en een burg des satans, waaruit hij allen menschen lagen legt, het meerendeel van hen verwondt en velen van hen met de pijlen òf der wanhoop, òf der zorgeloosheid doodelijk doorschiet. Dat die leere God maakt eenen auteur der zonde, onrechtvaardig, een tiran en huichelaar, en dat zij niets anders is dan een vernieuwd Stoïcismus, Manicheïsmus, Libertijnschap en Turkendom; dat zij de menschen vleeschelijk-zorgeloos maakt, als zich zelven daardoor wijs makende, dat het den uitverkorenen niet kan hinderen aan hunne zaligheid, hoe zij ook leven, en zij daarom allerlei gruwelijke schelmstukken onbekommerd mogen bedrijven; dat het dengenen, die verworpen zijn, ter zaligheid niet kan baten, al ware het, dat zij schoon alle de werken der heiligen waarlijk mochten gedaan hebben; dat daarmede geleerd wordt, dat God door het bloote en loutere goeddunken van zijnen wil, zonder eenig opzicht of aanmerkinge van eenige zonde, het grootste deel der wereld tot de eeuwige verdoemenis voorbeschikt en geschapen heeft; dat de verwerpinge op gelijke wijze de oorzaak is der ongeloovigheid en goddeloosheid, gelijk de verkiezinge is de fontein en oorzaak des geloofs en der goede werken; dat vele onnoozele kinderkens der geloovigen van de borsten der moeders worden afgerukt en tiranniglijk in het helsche vuur geworpen, alzoo dat hun noch het bloed van Christus baten kan, noch de Doop, noch het gebed der Kerken bij hunnen Doop," en wat dergelijke andere dingen nog veel

meer zijn, die de Gereformeerde Kerken niet alleen niet bekennen, maar ook van ganscher harte met vervoeïinge verwerpen.

Daarom, zoo vele als er den naam onzes Zaligmakers Jezus Christus godvruchtiglijk aanroepen, dien betuigt deze *Synode* van *Dordrecht* door den naam des Heeren, dat zij van het geloove der Gereformeerde Kerken willen oordeelen, niet uit lasteringen, die hier en daar uit samengeraapt zijn, ook niet uit private of bijzondere spreuken van sommige zoo oude als nieuwe, Leeraren, die dikwijls ook te kwader trouw aangehaald, of verdorven en in eenen verkeerden zin verdraaid worden; maar uit de openbare belijdenissen der Kerken zelve, en uit deze verklaringe der rechtzinnige leer, die met eendrachtige overeenstemminge van allen en een ieder lid der geheele Synode bevestigd is.

Daarna vermaant dezelve Synode ook ernstiglijk de lasteraars, dat zij toezien wat zwaar oordeel Gods zij op zich laden, die tegen zoo vele Kerken en zoo veler Kerken belijdenissen valsch getuigenis spreken, de conscientiën der zwakken beroeren, en bij velen de gemeenschap der ware geloovigen zoeken verdacht te maken.

Ten laaste vermaant deze Synode alle Mede-dienaars in het Evangelie van Christus, dat zij zich in het verhandelen van deze leere, beide in Scholen en Kerken, godvruchtiglijk en godsdienstiglijk gedragen; dezelve zoowel met de tong als met de pen tot Gods eer, heiligheid des levens en vertroostinge der verslagene gemoederen richten; dat zij met de Schrifture naar de regelmaat des geloofs niet alleen gevoelen, maar ook spreken; en eindelijk van alle zulke wijzen van spreken zich onthouden, die de palen van den rechten zin der Heilige Schrifture, ons voorgesteld, te buiten gaan, en die den dartelen Sophisten rechtvaardige oorzaak geven mochten, om de leer der Gereformeerde Kerken te beschimpen of ook te lasteren.

De Zone Gods, Jezus Christus, die ter rechterhand zijns Vaders zittende, den menschen gaven geeft, heilige ons in de waarheid; brenge diegenen, die verdwaald zijn, tot de waarheid; stoppe den lasteraars van de gezonde leer hunne monden; en begave de getrouwe dienaars zijns Woords met den Geest der wijsheid en des onderscheids, opdat alle hunne redenen mogen gedijen ter eere Gods en tot stichting der toehoorderen. Amen.

KERKEN-ORDENINGE.

I Om goede ordre in de gemeente Christi te onderhouden, zijn daar in noodig de Diensten, Samenkomsten, opzicht der Leere, Sacramenten en Ceremoniën, en Christelijke straffe. Waarvan hierna ordelijk zal gehandeld worden.

HOOFDSTUK I.

Van de Diensten.

II. De Diensten zijn vierderlei: der Dienaren des Woords, der Doctoren, der Ouderlingen en der Diakenen.

III. Het zal niemand, alhoewel hij een Doctor, Ouderling of Diaken is, geoorloofd zijn den dienst des Woords en der Sacramenten te betreden, zonder wettelijk daartoe beroepen te zijn, en wanneer iemand daartegen doet, en, meermaal vermaand zijnde, niet aflaat, zoo zal de Classis oordeelen, of men hem voor eenen Scheurmaker verklaren, of op eenige andere wijze straffen zal.

IV. De wettelijke beroepinge dergenen, die te voren in den Dienst niet geweest zijn, zoowel in de Steden als ten platten Lande, bestaat: Ten eerste in de *Verkiezinge*, dewelke na voorgaande vasten en bidden geschieden zal door den Kerkeraad en de Diakenen, en dat niet zonder goede correspondentie met de Christelijke Overheid ter plaatse respectievelijk, en voorweten of te advice van de Classe, daar 't zelve tot nogtoe gebruikelijk is geweest. Ten andere, in de *Examinatie* of onderzoekinge beide der Leere en des Levens, dewelke staan zal bij de Classe, ten overstaan van Gedeputeerden der Synode, of eenige derzelver. Ten derde in de *Approbatie* en goedkenninge van de Overheid, en daarna ook van de Lidmaten der Gereformeerde Gemeente van de plaatse, wanneer de name des Dienaars den tijd van veertien dagen in de Kerken verkondigd zijnde, geen hindernisse daartegen komt. Ten laatste, in de openlijke *Bevestiginge* voor de Gemeente, dewelke met behoorlijke stipulatie en afvraginge, vermaningen, gebed en opgelegginge der handen van den Dienaar, die de bevestiginge doet (of eenigen anderen, zoo daar meer Dienaren zijn) toegaan zal, naar het *Formulier* daarvan zijnde. Welverstaande, dat de opgelegginge der handen zal mogen gedaan worden in de Classicale vergaderinge aan den nieuwen gepromoveerden Dienaar, die gezonden wordt in de Kerken onder 't Kruize.

V. Nopens de Dienaars, die, nu alreede in den Dienst des Woords zijnde, tot een andere Gemeente beroepen worden, zal desgelijks zoodanige beroepinge met correspondentie als voren, geschieden, zoowel in de Steden, als ten platten Lande, bij den Kerkeraad en de Diakenen met advijs of approbatie van de Classe, alwaar de voorzeide beroepenen ver-

toonen zullen goede Kerkelijke *Attestatie* van Leere en Leven, en, alzoo bij den Magistraat van de plaatse respectievelijk geapprobeerd, en der Gemeente den tijd van veertien dagen voorgesteld zijnde, als boven, zullen met voorgaande stipulatiën en gebeden bevestigd worden. Onverkort in 't gene tevoren gezegd is, iemand zijn deugdelijk recht van presentatie, of eenig ander recht, voor zooveel het stichtelijk kan worden gebruikt, zonder nadeel van Godes Kerke, en goede Kerken-orde, waarop de Hooge Overheden en Synoden der respectieve Provinciën, wel gelieven te letten en ten beste van de Kerken de noodige orde te stellen.

VI. Zal ook geen Dienaar dienst mogen aannemen in eenige particuliere Heerlijkheden, Gasthuizen of anderszins, tenzij dat hij voorhenen geadmitteerd, en toegelaten zij, achtervolgende de voorgaande *Artikelen*, en zal ook niet min als andere, aan de Kerken-ordeninge onderworpen zijn.

VII. Niemand zal tot den Dienst des Woords beroepen worden, zonder zich in een zeker plaatse te stellen, ten ware dat hij gezonden worde om hier of daar te prediken in de Gemeente onder 't Kruis, of anderzins om Kerken te vergaderen.

VIII. Men zal geen Schoolmeesters, Handwerkslieden of anderen, die niet gestudeerd hebben, tot het Predik-ambt toelaten, tenzij dat men verzekerd zijn van hunne singuliere gaven, godzaligheid, ootmoedigheid, zedigheid, goed verstand en discretie, mitsgaders gaven van welsprekendheid. Zoo wanneer dan zoodanige personen zich tot den dienst presenteeren, zal de Classis hen (indien het de Synode goedvindt) eerst examineeren, en naardat zij hen in 't examen bevindt, hen een tijd lang laten in 't privé proponeeren, en dan voorts met hen handelen, zooals zij oordeelen zal, stichtelijk te wezen.

IX. Nieuwelingen, Mispriesters, Monniken, en die anderszins eenige secte verlaten, zullen niet toegelaten worden tot een Kerkendienst, dan met groote zorgvuldigheid en voorzichtigheid, nadat zij ook eenen zekeren tijd eerst wel beproefd zijn.

X. Een Dienaar eens wettelijk beroepen zijnde, mag de Gemeente daar hij zonder conditie aangenomen is niet verlaten, om elders een beroepinge aan te nemen, zonder bewilliginge des Kerkenraads met de Diakenen, en diegenen die te voren in dienst van Ouderlingschap en Diakenschap geweest zijn, mitsgaders die van den Magistraat, en met voorweten van de Classe, gelijk ook geen andere Kerke hem zal mogen ontvangen, eer hij wettelijke getuigenisse zijns afscheids van de Kerke en Classe, daar hij gediend heeft, vertoond hebbe.

XI. Aan de andere zijde zal de Kerkeraad, als representeerende de Gemeente, ook gehouden zijn hare Dienaars van behoorlijk onderhoud te verzorgen, en zonder kennisse en oordeel des Classes niet te verlaten; dewelke ook bij gebrek van onderhoud, zal oordeelen of de voorschreven Dienaars te verzetten zijn of niet.

XII. Dewijle een Dienaar des Woords eens wettelijk, als boven beroepen zijnde, zijn leven aan den Kerkendienst verbonden is, zoo zal hem

niet geoorloofd zijn, zich tot eenen anderen staat des levens te begeven: tenzij om groote en gewichtige oorzaken, daarvan de Classis kennisse nemen en oordeelen zal.

XIII. Zoo het geschiedt dat eenige Dienaars door ouderdom, ziekte, of anderszins onbekwaam worden tot oefeninge hunnes Dienstes, zoo zullen zij nochtans desniettemin de eere en den name eens Dienaars behouden, en van de Kerke, die zij gediend hebben, eerlijk in hunnen nooddruft (gelijk ook de weduwen en weezen der Dienaren in 't gemeen) verzorgd worden.

XIV. Zoo eenige Dienaars om de voorschreven of eenige andere oorzaken, hunnen dienst voor eenen tijd onderlaten moesten, 'twelk zonder advijs des Kerkenraads niet geschieden zal, zoo zullen zij nochtans tot allen tijde de beroepinge der Gemeenten onderworpen zijn en blijven.

XV. Het zal niemand geoorloofd zijn, den Dienst zijner Kerke onderlatende, of in geenen zekeren dienst zijnde, hier en daar te gaan prediken buiten consent en autoriteit der Synode of Classe. Gelijk ook niemand in een ander Kerke eenige Predicatie zal mogen doen, of Sacramenten bedienen, onder de williginge des Kerkenraads.

XVI. Der dienaren ambt is, in de gebeden en bedieninge des Woords aan te houden, de Sacramenten uit te reiken, op hunne mede-broeders, op Ouderlingen en Diakenen, mitsgaders, de Gemeenten goede acht te nemen, en ten laatste met de Ouderlingen de Kerkelijke discipline te oefenen, en te bezorgen dat alles eerlijk en met orde geschiede.

XVII. Onder de Dienaren des Woords zal gelijkheid gehouden worden, aangaande de lasten hunnes Dienstes, mitsgaders ook in andere dingen, zooveel mogelijk is, volgende het oordeel des Kerkenraads, en (dies van noode zijnde) der Classe, hetwelk ook in de Ouderlingen en Diakenen te onderhouden is.

XVIII. Het ambt der *Doctoren* of *Professoren* in de Theologie is, de Heilige Schrifture uit te leggen, en de zuivere Leere tegen de ketterijen en dolingen voor te staan.

XIX. De Gemeenten zullen arbeiden dat er Studenten in de Theologie zijn, die *ex bones publicis* onderhouden worden.

XX. In de Kerken daar meer bekwame Predikanten zijn, zal men 't gebruik der propositiën aanstellen, om door zulke oefeningen eenige tot den dienst des Woords te bereiden, volgende in deze de ordre daarvan, bij deze Synode specialijk gesteld.

XXI. De Kerkenraden zullen alomme toezien, dat er goede Schoolmeesters zijn, die niet alleen de Kinderen leeren lezen, schrijven, spraken en vrije konsten, maar ook dezelve in de godzaligheid, en in den Catechismus, onderwijzen.

XXII. De Ouderlingen zullen door het oordeel des Kerkenraads en der Diakenen verkoren worden; zoodat het naar de gelegenheid van een ieder kerke vrij zal zijn, zoo vele Ouderlingen als er van noode zijn, aan

de Gemeente voor te stellen, om van die zelve (ten ware dat er eenig beletsel voorviel), geapprobeerd en goed gekend zijnde, met openbare gebeden en stipulatiën bevestigd te worden;—of een dubbel getal, om het halve deel bij der Gemeente verkoren te worden, en op dezelve wijze in den Dienst te bevestigen, volgende het Formulier daarvan zijnde.

XXIII. Der Ouderlingen ambt is, behalve 'tgene dat boven, in Artijkel zestien, gezegd is, hun met den Dienaar des Woords gemeen te zijn, opzicht te hebben, dat de Dienaren, mitsgaders hunne andere medehelpers, en Diakenen hun ambt getrouwelijk bedienen, en de bezoekinge te doen, naar dat de gelegenheid des tijds en der plaatse, tot stichtinge der Gemeente, zoo voor als na het Nachtmaal kan lijden, om bijzonder de Lidmaten der Gemeente te vertroosten en te onderwijzen, en ook anderen tot de Christelijke Religie te vermanen.

XXIV. Dezelve wijze die van de Ouderlingen gezegd is, zal men ook onderhouden in de verkiezinge, approbatie en bevestiginge der Diakenen.

XXV. Der Diakenen eigen ambt is de aalmoezen en andere armengoederen neerstelijk te verzamelen, en die getrouwelijk en vlijtiglijk, naar den eisch der behoeftigen, beide der ingezetenen en vreemden, met gemeen advijs uit te deelen, de benauwden te bezoeken en te vertroosten, en wel toe te zien, dat de aalmoezen niet misbruikt worden waarvan zij rekeninge zullen doen in den Kerkeraad, en ook (zoo iemand daar bij wil zijn) voor de Gemeente, op zulken tijd als de Kerkenraad het goed vinden zal.

XXVI. De Diakenen zullen ter plaatse daar Huiszittenmeesters of andere Aalmoezeniers zijn, begeeren van deze goede correspondentie met hen te willen houden, ten einde de aalmoezen te beter uitgedeeld mogen worden onder degenen die meest gebrek hebben.

XXVII. De Ouderlingen en Diakenen zullen twee jaar dienen, en alle jaar zal het halve deel veranderd, en anderen in de plaatse gesteld worden, ten ware dat de gelegenheid en het profijt van eenige Kerken anders vereischte.

XXVIII. Gelijk het ambt der Christelijke Overheden is, den Heiligen Kerkendienst in alle manieren te bevorderen, denzelven met haar exempel den Onderdanen te recommandeeren en aan de Predikanten, ouderlingen en Diakenen in allen voorvallenden nood de hand te bieden, en bij haar goede ordeninge te beschermen, alzoo zijn alle Predikanten, Ouderlingen en Diakenen schuldig, de gansche Gemeente vlijtelijk, en oprechtelijk in te scherpen, de gehoorzaamheid, liefde en eerbiedinge, die zij den Magistraten schuldig zijn; en zullen alle Kerkelijke personen met hun goed exempel in dezen de Gemeente voorgaan, en, door behoorlijk respect en correspondentie, de gunst der Overheden tot de Kerken zoeken te verwekken en te behouden; teneinde een ieder het zijne in des Heeren vreeze, aan wederzijde doende, alle achterdenken en wantrouwen mogen worden voorkomen, en goede eendracht tot der Kerken welstand onderhoude.

HOOFDSTUK II.

Van de Kerkelijke Samenkomsten

XXIX. Vierderlei Kerkelijke samenkomsten zullen onderhouden worden, de Kerkenraad, de Classicale vergaderingen, de particuliere Synode, en de Generale of Nationale.

XXX. In deze samenkomsten zullen geen andere, dan Kerkelijke zaken, en dezelve op Kerkelijke wijze verhandeld worden. In meerdere vergaderinge zal men niet handelen, dan 'tgene dat in mindere niet heeft afgehandeld kunnen worden, of dat tot de Kerken der meerdere vergaderinge in 't gemeen behoort.

XXXI. Zoo iemand zich beklaagt door de uitsprake er mindere vergaderinge verongelijkt te zijn, dezelve zal zich op een meerdere Kerkelijke vergaderinge beroepen mogen; en 'tgene door de meeste stemmen goed gevonden is, zal voor vast en bondig gehouden worden. Tenzij dat het bewezen worde te strijden tegen het Woord Gods, of tegen de Artijkelen in deze Generale Synode besloten, zoo lange als dezelve door geen andere Generale Synode veranderd zijn.

XXXII. De handelingen aller samenkomsten zullen met aanroepinge van den Name Gods aangevangen, en met eene Dankzegginge besloten worden.

XXXIII. Die tot de samenkomsten afgezonden worden, zullen hunne Credentie-brieven en instructiën, onderteekend zijnde van degenen die ze zenden, medebrengen, en deze zullen alleen keur-stemmen hebben.

XXXIV. In alle samenkomsten zal bij den *Præses* een *Scriba* gevoegd worden, om neerstelijk op te schrijven, 'tgene waardig is opgeteekend te zijn.

XXXV. Het ambt van den *Praeses* is, voor te stellen en te verklaren 'tgene te verhandelen is, toe te zien dat een iegelijk zijn orde houde in 't spreken; den knibbelachtigen en die te heftig zijn in 't spreken, te bevelen dat zij zwijgen: En over dezelve, geen gehoor gevende, de behoorlijke Censure te laten gaan. Voorts zal zijn ambt uitgaan, wanneer de samenkomste scheidt.

XXXVI. 't Zelfde zeggen heeft de Classe, over den Kerkenraad, 't welk de particuliere Synode heeft over de Classe, en de Generale Synode over de particuliere.

XXXVII. In alle Kerken zal een Kerkenraad zijn, bestaande uit Dienaren des Woords en Ouderlingen, dewelke ten minste alle weken eens te zamen komen zullen, alwaar de Dienaar des Woords (ofte Dienaren, zoo daar meerdere zijn, bij gebeurte) presideeren en de actie regeeren zal. En zal ook de Magistraat van de plaatse respectievelijk, indien 't hun gelieft, een of twee van de hunnen, wezende Lidmaten der Gemeente, bij den Kerkenraad mogen hebben, om aan te hooren, en mede van de voorvallende zaken te delibereeren.

XXXVIII. Welverstaande, dat in de plaatsen daar de Kerkenraad van nieuws is op te rechten, 'tzelve niet geschiede, dan met advijs van de Classe. En daar 't getal van de Ouderlingen zeer klein is, zullen de Diakenen mede tot den Kerkenraad mogen genomen worden.

XXXIX In de plaatsen daar nog geen Kerkenraad is, zal middeler tijd bij de Classe gedaan worden, 'tgene anders den Kerkenraad naar uitwijzen dezer Kerken-ordeninge opgelegd is te doen.

XL. Insgelijks zullen de Diakenen alle weken te zamen komen, om met aanroepinge van den Name Gods, van de zaken hun ambt betreffende, te handelen; daar toe de Dienaren goede opzicht zullen nemen, en, des noods zijnde zich daarbij laten vinden.

XLI De Classicale Vergaderingen zullen bestaan uit genabuurde Kerken, de welke elk een Dienaar en eenen Ouderling ter plaatse en tijd bij hen in 't scheiden van elke vergaderinge goed gevonden (zoo nochtans, dat men het boven de drie Maanden niet uit en stelle) daar henen met behoorlijke Credentie afveerdigen zullen, in welke samenkomsten de Dienaars bij beurte, of anderszins die van dezelve vergaderinge verkoren wordt, presideeren zullen, zoo nochtans, dat dezelfde persoon tweemaal achtereen niet zal mogen verkoren worden. Voorts zal de *Praeses* onder anderen eenen iegelijken afvragen, of zij in hunne Kerken hunne Kerkenraadvergaderinge houden; of de Kerkelijke Disipline geoefend wordt; of de armen en scholen bezorgd worden; ten laatste, of daar iets is, daarin zij 't oordeel en de hulpe der Classe tot rechte instellinge hunner Kerke behoeven. De Dienaar, dien 't inde voorgaande Classe opgeleid was, zal een korte Predicatie uit Gods Woord doen, van welke andere oordeelen, en zoo daar iets in ontbreekt, aanwijzen zullen. Ten laatste, zullen in de laatste vergaderinge voor de particuliere Synode verkoren worden, die op deze Synode gaan zullen.

XLII. In een plaatse daar meer Predikanten zijn als één, zullen die al te zamen in de Classe mogen verschijnen en keurstemmen hebben, ten ware in zaken, die hunne personen of Kerken in 't bijzonder aangaan.

XLIII. In 't einde van de Classicale, en andere meerdere samenkomsten, zal men Censure houden over diegenen die iets strafwaardigs in de vergaderinge gedaan, of de vermaninge der mindere samenkomsten versmaad hebben.

XLIV. Zal ook de Classis eenige harer Dienaren, ten minsten twee van de oudste, ervarenste en geschiktste autoriseeren, om in alle Kerken van de Steden, zoowel als van het platte Land, alle jaar visitatie te doen, en toe te zien, of de Leeraars, Kerkenraden en Schoolmeesters haar ambt getrouwelijk waarnemen, bij de zuiverheid der Leere verblijven, de aangenomen orde in alles onderhouden, en de stichtinge der Gemeente, mistgaders der jonge Jeugd naar behooren, zooveel hun mogelijk is, met woorden en werken bevorderen, teneinde zij diegenen, die nalatig in het een of de andere bevonden worden, in tijds mogen broederlijk vermanen, en met raad en daad alles tot vrede, opbouwinge, en 't meeste profijt der

Kerken en Scholen helpen dirigeeren. En zal iedere Classe deze Visitatoren mogen doen continueeren in hun bedieninge, zoo lange het hun zal goed dunken, ten ware dat de *Visitatores* zelven om redenen, van dewelke de Classe oordeelen zal, verzochten ontslagen te worden.

XLV. De Kerke in dewelke de Classis, en desgelijks de particuliere of Generale Synode samenkomt, zal zorge dragen, dat zij de Acten der voorgaande vergaderinge, op de naastkomende bestelle.

XLVI. De instructie der dingen, die in meerdere vergaderingen te behandelen zijn, zullen niet eerder geschreven worden, voordat de besluitingen der voorgaande Synode gelezen zijn, opdat 'tgene eens afgehandeld is, niet wederom voorgesteld worde, ten ware dat men iets achtte veranderd te moeten zijn,

XLVII. Alle jaar (ten ware dat de nood eenen korteren tijd vereischte) zullen vier of vijf, of meer nagebuurde Classen samenkomen, tot welke particuliere Synade uit iedere Classe twee Dienaars en twee Ouderlingen afgevaardigd zullen werden. In 't scheiden zoowel des particulieren als des Generalen Synode zal een Kerke verordend worden, die last hebben zal, om met advijs der Classe, den tijd en de plaatse der naaste Synode te stellen.

XLVIII. Het zal aan elke Synode vrijstaan, correspondentie te verzoeken en te onderhouden met zijne genabuurde Synode of Synoden, in zulker forme, als zij meest profijtelijk achten zullen voor de gemeene stichtinge.

XLIX. Iedere Synode zal ook eenigen deputeeren, om alles wat de Synode geordonneerd heeft, te verrichten, zoowel bij de Hooge Overheid, als bij de respectieve Classen, onder haar sorteerende, mede om te zamen of in minder getal over alle *examina* der aankomende Predikanten te staan. En voorts in alle andere voorvallende zwarigheden aan de Classen de hand te bieden, opdat goede eenigheid, orde en zuiverheid der leere behouden en gestabileerd worden. En zullen deze van alle hunne handelingen goede notitie houden ; om de Synode rapport daarvan te doen, en zoo het geëischt wordt, redenen te geven. Ook zullen zij niet ontslagen wezen van hunnen dienst, voor en aleer de Synode zelve hen daarvan ontslaat.

L. De Nationale Synode zal ordinaarlijk alle drie Jaren eens gehouden worden, ten ware dat er eenige dringende nood ware om den tijd korter te nemen. Tot deze zullen twee Dienaren en twee Ouderlingen uit elke particuliere Synode, beide van de Duitsche en Walsche sprak, afgezonden worden. Voorts zal de Kerke die last heeft om den tijd en de plaatse der Generale Synode te benoemen (zoo dezelve binnen de drie Jaren beroepen ware) hare particuliere Synode vergaderen, en 'tzelfde ook der naast gelegene Kerke, die van een ander tale is, laten weten, dewelke vier personen daar henen zenden zal, om met gemeen advijse van den tijd en de plaatse te besluiten. Dezelve Kerke die verkoren is om de Generale Synode te zamen te beroepen, wanneer zij met de Classe van den tijd en de plaatse beraadslagen zal, zal dit der hooge Overheid in tijds te kennen geven, opdat met haar weten, en (zoo het haar

gelieft eenige mede te zenden tot de Classe) van der zake in tegenwoordigheid en met advijs van hare Gedeputeerden besloten worde.

LI. Alzoo in de Nederlanden tweeërlei sprake gesproken wordt, is voor goed gehouden, dat de Kerken der Duitsche en Walsche tale, op haar zelven haar Kerkenraad, Classicale vergaderingen en particuliere Synoden houden zullen.

LII. Is niettemin goedgevonden, dat in de Steden, daar de voorzeide Walsche Kerken zijn, alle maanden sommige Dienaren en Ouderlingen van beide zijden vergaderen zullen, om goede eendracht en correspondentie met malkanderen te houden, en, zooveel mogelijk is, naar gelegenheid des noods met raad malkander bij te staan.

HOOFDSTUK III.

Van de Leere, Sacramenten, en andere Ceremoniën.

LIII. De Dienaren des Woords Gods, en evenzoo die Professoren in de Theologie ('twelk ook den anderen Professoren wel betaamt) zullen de belijdenisse des Geloofs der Nederlandsche Kerken onderteekenen, en de Dienaren die zulks refuseeren, zullen *de facto* van hunnen dienst bij den Kerkenraad, of Classe opgeschort worden, tot ter tijd toe dat zij zich daarinne geheellijk verklaard zullen hebben, en indien zij obstinatelijk in weigeringe bleven, zullen zij van hunnen Dienst geheellijk afgesteld worden.

LIV. Insgelijks zullen ook de Schoolmeesters gehouden zijn, de Artikelen als boven, of in de plaatse van die, den Christelijken *Catechismus* te onderteekenen.

LV. Niemand van de Gereformeerde Religie zal zich onderwinden eenig Boek of schrift van hem of van een anderen gemaakt of overgezet, handelende van de Religie, te laten drukken, of anderszins uit te geven, dan 'tzelfde vooraf doorzien en goedgekend zijnde van de Dienaren des Woords zijner Classe, of particuliere Synode, of Professoren der Theologie van deze Provincie, doch met voorweten zijner Classe.

Van den Heiligen Doop.

LVI. Het Verbond Gods zal aan de kinderen der Christenen met den Doop, zoo haast als men de bedieninge deszelven hebben kan, verzegeld worden, en dat in de openbare vergaderinge, wanneer Gods Woord gepredikt wordt. Doch ter plaatse daar niet zoovele predicatien gedaan worden, zal men eenen zekeren dag in de week verordenen, om den Doop extra-ordinaarlijk te bedienen, zoo nochtans, dat 'tzelve zonder predicatie niet geschiede.

LVII. De Dienaars zullen hun beste doen, en daartoe arbeiden, dat de Vader zijn kind ten Doop presenteere. En in de Gemeenten, daar men neffens den Vader ook Gevaders of Getuigen bij den Doop neemt (welk gebruik, in zich zelven vrij zijnde, niet lichtelijk te veranderen is) betaamt het, dat men neme die de zuivere Leere toegedaan en vroom van wandel zijn.

LVIII. De Dienaars zullen in 't Doopen zoo der jonge kinderen als der bejaarde personen, de formulieren van de instellinge en 't gebruik des Doops, welke tot dien einde onderscheidenlijk beschreven zijn, gebruiken.

LIX. De bejaarden worden door den Doop de Christelijke gemeente ingelijfd, en voor Lidmaten der Gemeente aangenomen, en zijn daarom schuldig het Avondmaal des Heeren ook te gebruiken, 'twelk zij bij hunnen Doop zullen beloven te doen.

LX. De namen der gedoopten, mitsgaders der Ouderen en Getuigen en evenzoo de tijd des Doops, zullen opgeteekend worden.

Van het Heilig Avondmaal.

LXI. Men zal niemand ten Avondmaal des Heeren toelaten, dan die naar de gewoonheid der Kerken, tot dewelke hij zich voegt, belijdenisse der Gereformeerde Religie gedaan heeft, mitsgaders hebbende getuigenisse eens vromen wandels, zonder welke ook degenen, die uit andere Kerken komen, niet zullen toegelaten worden.

LXII. Een ieder Kerke zal zulke maniere van bedieninge des Avondmaals houden, als zij oordeelt tot de meeste stichtinge te dienen. Welverstaande nochtans dat de uitwendige Ceremoniën in Gods Woord voorgeschreven, niet veranderd, en alle superstitie vermeden worde, en dat na de voleindiginge der predicatie en der gemeene gebeden op den predikstoel, het formulier des Avondmaals, mitsgaders het gebed daartoe dienende, voor de Tafel zal worden gelezen.

LXIII. Het Avondmaal des Heeren zal alle twee maanden eens, zooveel het mogelijk is, gehouden worden ; en zal stichtelijk zijn, daar het de gelegenheid der Kerken lijden kan, dat op den Paaschdag, Pinksterdag en Kerstdag het zelve geschiede. Doch ter plaatse daar nog geen Kerkelijke orde is, zal men eerst Ouderlingen en Diakenen bij provisie stellen.

Orde op de Prediktijden.

LXIV. Alzoo de avondgebeden in vele plaatsen vruchtbaar bevonden worden, zoo zal in 't gebruik derzelver elke Kerke volgen 'tgene zij acht tot hare meeste stichtinge te dienen. Doch wanneer men ze begeeren zoude weg te nemen, zal dit niet zonder 't oordeel der Classe, mitsgaders der Overheit, de Gereformeerde Religie toegedaan, geschieden.

LXV. Daar de Lijk-predicatiën niet zijn, zal men ze niet instellen, en daar zij nu alreede zijn aangenomen, zal neerstigheid gedaan worden, om dezelve met de gevoeglijkste middelen af te schaffen.

LXVI. In tijden van oorloge, pestilentie, duren tijd, zware vervolginge der Kerken, en andere algemeene zwarigheden, zullen de Dienaars der Kerken de Overheid bidden, dat door hare autoriteit en bevel, openbare Vast- en Bededagen aangesteld en geheiligd worden.

LXVII. De Gemeenten zullen onderhouden, beneffens den Zondag, ook den Kerstdag, Paschen en Pinksteren, met den navolgenden dag ;

en dewijl in de meeste Steden en Provinciën van Nederland, daarenboven nog gehouden worden de dag van de Besnijdinge en de Hemelvaart Christi, zullen de Dienaars overal, daar dit nog in 't gebruik niet is, bij de Overheden arbeiden, dat zij zich met de andere mogen conformeeren.

LXVIII. De Dienaars zullen alomme des Zondags ordinaarlijk in de namiddagsche predicatie, de somma der Christelijke Leere in den Catechismus, die tegenwoordig in de Nederlandsche Kerken aangenomen is, vervat, kortelijk uitleggen, alzoo dat dezelve jaarlijks mag geëindigd worden, volgende de afdeelinge des Catechismi zelfs daarop gemaakt.

LXIX. In de Kerken zullen alleen de 150 Psalmen Davids, de tien geboden, het onze Vader, de 12 Artikelen des Geloofs, de Lofzangen van *Maria*, *Zacharias* en *Simeon* gezongen worden; 't Gezang *o God, die onze Vader zijt*, wordt in de vrijheid der Kerken gesteld, om 't zelve te gebruiken of na te laten. Alle andere Gezangen zal men uit de Kerken weren, en waar er eenige alreeds ingevoerd zijn, zal men dezelve met de gevoeglijkste middelen afschaffen.

LXX. Alzoo bevonden wordt dat tot nogtoe verscheidene gebruiken in huwelijksche zaken alomme onderhouden zijn, en nochtans wel oorbaar is dat daarin insgelijks gelijkvormigheid gepleegd worde, zoo zullen de Kerken blijven bij het gebruik 't welk zij conform Gods Woord en voorgaande Kerkelijke Ordinantien tot nogtoe onderhouden hebben, totdat bij de hooge Overheid (die men daartoe met den eersten zal verzoeken) een generale Ordonnantie, met advijs der Kerkendienaren, daarop gemaakt zal zijn, tot dewelke deze Kerkenordeninge haar in dit stuk refereert.

HOOFDSTUK IV.

Van de Censure en Kerkelijke Vermaninge.

LXXI. Gelijkerwijs de Christelijke straffe geestelijk is, en niemand van den Burgerlijke gerichte of straffe der Overheid bevrijd, alzoo worden ook, beneffens de Burgerlijke straffe, de Kerkelijke Censure noodzakelijk vereischt, om den zondaar met de Kerke en zijne naasten te verzoenen, en de ergernisse uit de Gemeente Christi weg te nemen.

LXXII. Wanneer dan iemand tegen de zuiverheid der Leere, ofte vromigheid des wandels zondigt ; zooverre als het heimelijk is, en geen openbare ergernisse gegeven heeft, zoo zal de regel onderhouden worden, welken Christus duidelijk voorschrijft in *Matth.* 18.

LXXIII. De heimelijke zonden, waarvan de zondaar bij een, en in 't bijzonder, of door twee of drie getuigen vermaand zijnde, berouw heeft, zullen voor den Kerkenraad niet gebracht worden.

LXXIV. Zoo iemand van een heimelijke zonde van twee of drie personen in liefde vermaand zijnde, geen gehoor geeft, of anderszins een openbare zonde bedreven heeft, zulks zal den Kerkenraad aangegeven worden.

LXXV. Van al zulke zonden, die van haar nature wegen openbaar, of door verachtinge der Kerkelijke vermaningen, in 't openbaar gekomen zijn, zal de verzoeninge (wanneer men zekere teekenen der boetvaardigheid ziet) openbaarlijk geschieden, door het oordeel des Kerkenraads; en ten platten Lande, of in mindere steden, daar maar één Dienaar is, met advijs van twee genabuurde Kerken, in zulke forme en maniere als tot stichting, van een ieder Kerke bekwaam zal geoordeeld worden.

LXXVI. Zoo wie hardnekkelijk de vermaninge des Kerkenraads verwerpt, en e enzoo wie een openbare of anderszins een grove zonde gedaan heeft, zal van het Avondmaal des Heeren afgehouden worden. En indien hij, afgehouden zijnde, na verscheidene vermaningen geen teeken der boetveerdigheid bewijst, zoo zal men ten laatste tot de uiterste remedie, namelijk de afsnijdinge, komen, volgende de forme naar den Woorde Gods daartoe gesteld. Doch zal niemand afgesneden worden, dan met voorgaand advijs der Classe.

LXXVII. Aleer men tot afsnijdinge komt, zal men de hardnekkigheid des zondaars der Gemeente openlijk te kennen geven, de zonden verklarende, mitsgaders de neerstigheid aan hem bewezen in 't bestraffen, afhouden van het Avondmaal, en menigvuldige vermaningen, en zal de Gemeente vermaand worden hem aan te spreken, en voor hem te bidden. Zoodanige vermaningen zullen 'er drie in getal geschieden. In de eerste zal de zondaar niet genoemd worden, opdat hij eenigszins verschoond worde. In de tweede zal met advijs der Classe zijn naam uitgedrukt worden. In de derde zal men de Gemeente te kennen geven, dat men hem (tenzij dat hij zich bekeere) van de gemeenschap der Kerke uitsluiten zal, opdat zijne afsnijdinge, zoo hij hardnekkig blijft, met stilzwijgende bewillinge der Kerke geschiede. De tijd tusschen de vermaninge zal aan 't oordeel des Kerkenraads staan.

LXXVIII. Wanneer iemand, die geëxcommuniceerd is, zich wederom wil verzoenen met de Gemeente door boetvaardigheid, zoo zal hetzelve voor de handelinge des Avondsmaals, of anderszins naar gelegenheid, te voren der Gemeente aangezegd worden, teneinde hij ten naastkomenden Avondmale (zooverre niemand iets weet voor te brengen ter contrarie) openbaarlijk met professie zijner bekeeringe weder opgenomen worde, volgende het formulier daarvan zijnde.

LXXIX. Wanneer de Dienaars des Goddelijken Woords, Ouderlingen of Diakenen, een openbare grove zonde bedrijven, die der Kerke schandelijk, ofte ook bij der Overheid strafweerdig is, zullen wel de Ouderlingen en Diakenen terstond door voorgaande oordeel des Kerkenraads der zelver en der naast gelegener Gemeente van hunnen dienst afgezet, maar de Dienaars opgeschort worden. Maar of zij geheel van den dienst af te zetten zijn, zal aan 't oordeel der Classe staan.

LXXX. Voorts onder de grove zonden, die weerdig zijn met opschortinge of afstellinge van den dienst gestraft te worden, zijn deze de voornaamste: valsche leere of Ketterije, openbare scheurmakinge, openlijke blasphemie, Simonie, trouwelooze verlatinge zijns dienstes, of indrin-

ginge in eens anderen dienst, meineedigheid, echtbreuk, hoererije, dieverije, geweld, gewoonlijke dronkenschap, vechterij, vuil gewin. Kortelijk alle de zonden en grove feiten, die den bedrijver voor de wereld eerloos maken, en in een ander gemeen Lidmaat der Kerken der afsnijdinge weerdig zouden gerekend worden.

LXXXI. De Dienaren des Woords Ouderlingen en Diaken zullen onder elkander de Christelijke Censure oefenen, en malkanderen van de bedieninge huns ambts vriendelijk vermanen.

LXXXII. Dengenen die uit de gemeente vertrekken, zal een Attestatie of getuigenisse huns wandels met advijs des Kerkenraads medegegeven worden, onder den Zegel der Kerke, of, daär geen Zegel is, van twee onderteekend.

LXXXIII. Voorts zal den Armen, om genoegzame oorzaken vertrekkende, van den Diakenen bijstand gedaan worden naar discretie, mits aanteekenende op den rugge van hunne attestatie de plaatsen, daar zij henen willen, en de hulpe die men hun zal gedaan hebben.

LXXXIV. Geen Kerke zal over andere Kerken, geen Dienaar over andere Dienaren, geen Ouderling of Diaken over andere Ouderlingen of Diakenen eenige heerschappij voeren.

LXXXV. In middelmatige dingen zal men de Buitenlandsche Kerken niet verwerpen, die ander gebruik hebben dan wij.

LXXXVI Deze Artikelen, de wettelijke Ordeninge der kerken aangaande, zijn alzoo gesteld en aangenomen met gemeen accord, dat zij (zo het profijt der Kerken anders vereischtte) veranderd, vermeerderd of verminderd mogen en behooren te worden. 't En zal nochtans geen bijzondere Gemeente, Classe of Synode vrijstaan zulks te doen, maar zullen neerstigheid doen om die te onderhouden, totdat anders van de Generale of Nationale Synode verordend worde.

Aldus gedaan en besloten in de Nationale Synode binnen Dordrecht den 28 Mei Anno 1619, in kennisse van ons ondergeschrevenen en was onderteekend.

JOHANNES BOGERMANNUS, *Synodi Praeses.*
JACOBUS ROLANDUS, *Assessor.*
HERMANNUS FAUKELIUS, *Praesidis Assessor*
SEBASTIANUS DAMMAN, *Synodi Scriba.*
FESTUS HOMMIUS, *Synodi Scriba.*

EINDE.

D. F. DU TOIT EN CO., BEPERKT, DRUKKERS, MAINSTRAAT, PAARL.

Boeken bij D. F. du Toit & Co.,

PAARL.

HET KERKJAAR.

DOOR DS. S. J. DU TOIT.

1. Voor de 7 Lijdensweken is "**De Lijdende Verlosser**" het onderwerp, met een preek voor elken Zondag, en bovendien een stukje voor elken morgen en avond van de week. In elk der 7 weken wordt het lijden van Christus uit een ander oogpunt beschouwd, aldus :—

Eerste Lijdensweek : De Lijdende Verlosser ons ten Voorbeeld.
Tweede „ : De Lijdende Messias onder 't Oude Verbond, enz.

2. Voor de 40 dagen tusschen Jezus Opstanding en Hemelvaart wordt de aandacht bepaald bij "**den Verheerlijkten Christus,**" op dezelfde wijze elke week uit een ander oogpunt beschouwd met een Preek voor elken Zondag en een dagstukje voor elken morgen en avond, aldus :—

Eerste Paaschweek : Lichtstralen uit het geopend Graf.
Tweede „ : Doel der 10 Verschijningen tusschen Opstanding en Hemelvaart, enz.

3. Voor de 10 dagen van Hemelvaart tot Pinksteren wordt op dezelfde wijze behandeld de toestand der Apostelen in dien tijd en de verhouding der gemeente en der bijzondere geloovigen tot den Heiligen Geest.

4. Voor alle feestdagen wordt een preek gegeven (gelijk voor alle Zondagen, als volgt :—

Goede Vrijdag : Het Lam dat geslacht is.
Paschen : Dood ! waar is uw Prikkel.
Hemelvaart : De Hemelvaart van Elias en Christus vergeleken.
Pinksteren : De Geest in de Gemeente der Laatste Dagen.
Hervormingsfeest : Morgenstond en Nacht.
Lente : Lente in Jehova's Lusthof.
Jaarsverwisseling : Zoudt gij u groote Dingen zoeken ?
Oudejaar : 't Eens vervloog'ne keert niet weer.
Nieuwejaar : De Woestijnreize.

4. Het boek besluit met een belangrijk historisch overzicht van "de Geschiedenis van het Kerkjaar," aantoonende hoe de verschillende christelijke feesten in alle eeuwen en door de verschillende afdeelingen der Christelijke Kerk gevierd werden.

Bij de behandeling is zooveel mogelijk gezorgd bij "de eenigheid des Geestes de verscheidenheid der gaven te voegen." Er zijn stukken van de voornaamste oudere en nieuwere schrijvers : Arndt, Krummacher, Stier, Funcke en anderen.

Het geheel vervat een stevig gebonden boekdeel groot oktavo, 432 bladzijden. Prijs 3/6, per post 4/–.

SAMBESIA,

OF

Salomos Goudmijnen Bezocht in 1894,

DOOR DS. S. J. DU TOIT.

———o———

Een Octavo boekdeel groot 226 bladzijden, met Grondplan van Zimbabwe, in stijven band.

PRIJS 3s. PER POST.

———o———

In boeiende styl word 'n aller interessante beskrywing gegé van di reis naar en deur Sambesia ; di geaardheid van di grond, bome, ens. ; di oue goudmyne van Salomo ; di geskidenis van di Matabeles en hulle Konings ; o'er Simbabwe, di oue woonplek van di Koningin van Skeba, met belangrike mededelings omtrent di oue geskidenis, ens., ens.

PRYS VERMINDERD TOT 2/6 PER POST.

DE OPENBARING

VAN

JEZUS CHRISTUS.

Voor de Gemeente der Laatste Dagen,

VERKLAARD DOOR

DS. S. J. DU TOIT.

(Overgedrukt uit "De Getuige.")

———o———

Dit stevig gebonden boekdeel, klein kwarto formaat (als "De Getuige") dubbel kolom druks, met 3 afbeeldingen, groot 315 bladzijden, is nu verkrijgbaar voor

3s., per post 3s. 6d.

De HUISKERK,

BEVATTENDE

57 PREEKEN

VOOR

ALLE ZON- EN FEESTDAGEN,

BENEVENS

ZAADKORRELS UIT HET LEVEND WOORD,

Voor Onderlinge Bijeenomsten, Huisgezin en Binnenamer;

EN

HET HUISALTAAR.

Wenken, Bijbelgids en Gebeden voor 't Huisgezin,

DOOR

DS. S. J. DU TOIT.

Het geheel vormt een groot oktavo boekdeel van ongeveer 500 bladzijden, sterk gebonden, in heel Linnen Band, met Vergulden Titel en Photografisch Portret.

PRIJS 4s. 6d., per post 5s.; buiten Kolonie 5s. 6d Zes exemplaren tegelijk, nog 5s. afslag.

DE PREDESTINATIE
VOLGENS BIJBELLEER EN KERKLEER,
OP NIEUW IN 'T LICHT GESTELD

DOOR DS. S. J. DU TOIT,

OVERGEDRUKT UIT DE "GETUIGE."

Het boekdeel, in klein kwarto, dubbel kolom, kompres gedrukt en stevig gebonden in half linnen band, prijs 1s. 6d., postgeld inbegrepen, bij J. C. JUTA en Co., Kaapstad, en bij de uitgevers, D. F. DU TOIT, en Co., Beperkt, Paarl.

HET KORT BEGRIP
DER
CHRISTELIJKE GODSDIENST,
VOOR CATECHISATIE EN HUISGEBRUIK.

Prijs 3d. per ex.; 12 ex. 2s. 6d.; 25 ex 5s.; 100 ex. 16s.

DE BEKEERING VAN DEN JOOD,
DOKTER ROSSVALLY.

Dat boeiend verhaal, verschenen in de *Paarl* en de *Fakkel* en waarvan eene eerste oplaag spoedig uitverkocht was.

Slechts 3d. per exemplaar; 2s. 6d. per dozijn, kontant.

DE ONTKOMING DER FRANSCHE VLUCHTELINGEN,
IN EEN NETE IN TWEE KLEUREN GEDRUKTE BAND

VOOR DE PRIJS VAN 1s. PER EXEMPLAAR.

DE PEINZENDE KRISTEN,
VRIJ BEWERKT NAAR PETRUS BROES

DOOR

DS. S. J. DU TOIT.

Dit heerlijk werk, door zoovelen met zooveel stichting en zielsgenot gelezen, was reeds uitverkocht, doch is thans, vrij bewerkt, herdrukt en verkrijgbaar voor de som van 1s. 6d. per post, per exemplaar.

De Bedeeling des H. Geestes,

DOOR DS. S. J. DU TOIT.

Nu per post 6d.; 12 ex. voor 5s.

Hier is een Getuige dat altoos zijne waarde en kracht zal behouden. De prijs is nu zoo laag gesteld, dat men gemakkelijk een dozijn kan ontbieden ter verspreiding.

HANDBOEK FER GODSDIINSONDERWYS,

OP DI SKOOL, IN DI KATKESASI, EN BY DI HUIS,

DEUR Ds. S. J. DU TOIT.

Nu per post 6d.; 12 ex. voor 4s. 6d.; 25 ex. voor 7s. 6d.

Hier is nu een kans om dit nuttig Handboek in gebruik te brengen in Katechisatie, School en Huisgezin. Zie het maar eens in, welk een Schatkamer van nuttige Bijbelkennis is en Godsdienswetenschap, en zie eens hoe goedkoop.

Matigheid tegenover Afschaffing.

Een Herdruk van 1) De Vrucht des Wijnttoks, door Ds. S. J. du Toit, 2) De Disputatie tusschen Ds. S. J. du Toit en den heer Schreiner, en 3) Matig drinken aanbevolen door Sir Duckworth, 76 bl.

Nu per post 6d.; 12 ex. voor 5s.

Nog altoos woelen en drijven de afschaffers met hunne onbijbelsche leerlingen en praktijken. Maar di dit boek in handen heeft is goed gewapend. Menig eenvoudig lid heeft, met dit boek in de hand, zelfs predikanten tot zwijgen gebracht.

De Gaven der Gezondmaking,

Door Ds. S. J. DU TOIT,

NU PER POST 3d., 12 EXEMPLAREN VOOR 2s.

'N BELANGRIKE BOEKI,

IS DI FERSLAG FAN DI

CONFERENSI TE VENTERSBURG, O.V.S..

Wat op 11 en 12 September gehou is o'er di Predestinatie Leer di Ev. Gezange, Sankeys Liedere, enz.

PRYS 6D. PER EXEMPLAAR.

DI

Geskidenis van ons Land

IN DI

TAAL VAN ONS VOLK.

TWEEDE UITGAAF

(Angeful tot 1895 en fermeerder met Bylage).

Prijs 4s. 6d., per Pos 5s.

Dis di boek wat elke Afrikaner moet hê, wat iits van di geskidenis van syn land wil weet. Behalwe di hele geskidenis van di ontdekking van di Kaap tot 1895 kry di leser nog di vollende bylage :—

Lys van Kommandeurs en Gouwerneurs van di Kaap Koloni ; Presidente van di Vrystaat ; Presidente van Transvaal ; Gouwerneurs van Natal ; Jaargetalle van vername Gebeurtenisse in di Geskidenis van S.A. ; Tancred o'er di Kafferoorloge ; Vordering van Skadevergoeding en Verlise by di Kafferoorloge van 1835—1857 ; Hoe di Engelse ver Dreyer vermoor het na di Slag van Boomplaas ; Di Treurspel van Slagtersnek ; Offisiële selfverdediging van di Voortrekkers ; Wat Froude van di Boere vertel ; Hoe Froude ons Geskidenis vertel ; Gedenkskrifte van di Hugenote Familiis in Afrika ; Journaal van 'n Voortrekker ; Geskidenis van di Voortrekkers in Natal ; Akte van Afstand van Natal an Piet Retief ; Verhale omtrent di Voortrekkers, megedeel deur Mnr. A. D. Cilliers.

De Evangelische Gezangen

AAN

GODS WOORD GETOETST,

DOOR

DS. S. J. DU TOIT.

OVERGEDRUKT UIT DE "GETUIGE."

PRIJS: 6d. per Post; - - - 5s. per Dozijn.

Een belangrijk werkje in onze dagen, nu men zoo veel hoort van strijd over het AL of NIET zingen van Gezangen.

DI

EVANGELI

VAN

MATTEUS

IN AFRIKAANS VERTAAL,

Met gelijkluidende tekste en antekeninge op moeilike plase.

Van groote belang is 'n opgaaf omtrent "Di Lewe van di HEERE JESUS en tijdsorde, vollens al di 4 EVANGELIIS."

Di opgaaf is van groot belang om 'n duidelike o'ersig te kry van di lewensgeskidenis van di HEERE JEZUS, terwijl belangrike verklarings in di antekenings gegé worde.

PRIJS 1s.

DE 3 FORMULIEREN

VAN

EENIGHEID.

NAMELIJK:—

De Nederlandsche Geloofsbelijdenis;
De Heidelbergsche Catechismus; en
De 5 Dordtsche Leerregels;

MET DE KERKORDE,

Gelijk die door de Gereformeerde Kerken zijn vastgesteld in haar laatstgehouden Nationale Synode te Dordrecht in 1618 en 1619,

Voor Kerkelijk en Huiselijk Gebruik,

UITGEGEVEN DOOR

Ds. S. J. DU TOIT,

MET VOORREDE EN VORMEN TER INVULLING

door Kerkeraadsleden bij Ambtsaanvaarding,
door Gemeenteleden bij Bevestiging, en
door Leeraren of Ouders bij Aanbieding aan jonge Lidmaten.

Het geheel vormt een groot 8vo. boekdeel van ongeveer 100 bladzijden. Prijs 1s. per exemplaar, postgeld inbegrepen. Ter uitdeeling aan jonge lidmaten en ter verspreiding 10s. per dozijn, £1 15s. per 50, en £3 per 100 exemplaren, franco per post. Te verkrijgen bij alle Boekverkoopers in Zuid Afrika, en bij

D. F. DU TOIT & CO., BEPERKT,

Drukkers, Paarl.

8434 YC LBC 369 ICI INFORMATION CONSERVATION, INC
05-31-01 032180 FS

Princeton Theological Seminary Libraries
1 1012 01274 2625